

Almăjana

Nr. 3-4 (61-62), IULIE-DECEMBRIE 2016

Publicație culturală editată de Cercul literar-artistic al Liceului Teoretic „Eftimie Murgu” și Centrul Zonal de Învățământ Bozovici (Valea Almăjului – Banat)

Apare cu sprijinul Societății Culturale „Țara Almăjului” – Timișoara

SCRISORI CU ȘI DESPRE „ALMĂJANA”

5 aprilie 2016

Dragă domnule profesor și dragă Florina,

Am revenit acum două zile la „Vatra Românească” (am fost plecat două săptămâni în Danville, Pennsylvania, unde mă voi muta în iunie).

La întoarcere, am avut uluitoarea bucurie de a găsi ultimul număr din „Almăjana” și *Valea Almăjului – oameni și fapte*, cartea întâi.

Revista, ca de obicei și în nota în care ne-a obișnuit, este superlativă. Fie că Bunul Dumnezeu să vă întărească în Har și Voința de a trudi și de a persevera: pentru binele Almăjului și culturii românești.

Volumul însă m-a, efectiv, cutremurat. El și ciclul care îi va urma vor așeza Țara / Valea Almăjului în fruntea coroanei de „țări” care, toate, alcătuiesc spațiul românesc veșnic.

Tomul arată că „Almăjana” a avut și are un rol și un program încă de la început. De fapt, se poate spune că acest ciclu-tezaur este „rodul” „Almăjanei”.

Fiindcă *Valea Almăjului – oameni și fapte* nu este doar o realizare culturală, ci un *manifest* de voință existențială. Toată cinstea!

Alături am pus două texte scurte, unul despre volum și altul despre ce cred eu că este *rostul* cărturarilor din jurul „Almăjanei”.

Cu nepotolită dragoste și mare dor vă îmbrățișez,
ALEXANDRU NEMOIANU

Coperta I:
Festivalul Văii Almăjului –
Bozovici, 2016

ANUL XVIII

Nr. 3-4 (61-62) / iulie-decembrie 2016
ISSN 1454-6639
Revistă realizată prin
Editura Excelsior Art – Timișoara
Editor: Corina Victoria Sein
Tehnoredactare computerizată
Coli tipografice: 4
Bun de tipar: octombrie 2016
Apărut în 2016

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

Liceul Teoretic „EFTIMIE MURGU”
strada Tudor Vladimirescu, nr. 826
327040 – Bozovici, jud. Caraș-Severin
telefon și fax: 0255/242632 și 0255/242046
e-mail: revistaalmajana@yahoo.com
sau ltbozovici@yahoo.com

Directorul liceului: Loredana-Camelia STANCIU

Director adjunct: Marius BĂCILĂ

Colegiul redațional: Nicolae Andrei, Lazăr Anton,
Florina-Maria Băcilă (**secretar de redacție**),

Iosif Badescu, Claudia Cherescu, Pavel Panduru,
Floarea-Ana Țunea, Maria Vâtcă, Petrică Zamela

Fondator și redactor-șef: *Iosif BĂCILĂ*

POSTUL UITAT

În momentul istoric prezent, ofensiva globalizării, a uniformității degradante, se face cu violență, cu mijloace colosale, statale și cu o anume disperare. Disperarea este rezultatul împrejurării că această uniformizare reprezintă un eșec lamentabil, având consecințe teribile. Globalizarea și uniformizarea eșuează în fața „oamenilor locului”, care refuză să își piardă limba, portul și, mai ales, modul de a înțelege rostul vieții.

Cred că cel care a intuit acest tip de rezistență și l-a și conceptualizat a fost Ernst Jünger, probabil cea mai remarcabilă personalitate a culturii germane în veacul al XX-lea.

Ernst Jünger vorbea de acei soldați consemnați unui post (în cursul luptelor fie uitat, fie abandonat de eșaloanele superioare), dar care își făceau datoria până la capăt, neînfrață, neînfrânt, fără șovăială. Actul lor de eroism individual stătea cu mult peste planurile strategice alcătuite prin state majore.

Tot Ernst Jünger definea și conceptualiza „omul” care aparține „postului uitat”, „anarhul”. „Anarhul” nu are nimic de-a face cu „anarhistul”. „Anarhul” este eminentă pozitiv, dar refuză să își abdice condiția umană, indiferent care vor fi fiind circumstanțele sau consecințele. „Anarhul” este eminentă omul liber. Omul care nu poate fi condiționat nelimitat, omul care nu ia ca literă de evanghelie cutare administrație vremelnică.

Atașamentul de loc, loialitatea (la bine și la rău) cu cei din comunitatea căreia îi aparține (mai bine zis, din satul căruia îi aparține) din neam în neam sunt parte din zestrea morală a „anarhului”.

Iată un singur exemplu. „Anarhul” nu va zice că „locurile” unde l-a lăsat Dumnezeu sunt „cele mai

frumoase din lume”, dar va spune răspicat că „sunt la fel de frumoase ca cele mai frumoase locuri din lume” și că, pentru el, pentru inima lui, chiar sunt și cele mai frumoase din lume (personal, cred din toată inima că „cele mai frumoase locuri din lume” sunt în hotarul satului Borlovenii-Vechi).

Aici nu are loc „obiectivitatea cuminte”. Din partea mea, să fie „obiectiv cuminte” cine va vrea. Ce intenționez să spun este că, pentru mine, oamenii din Almăj, care, prin truda de zi cu zi, prin asociații culturale, prin publicare de monografii, prin promovarea dragostei de loc și a identității, sunt, ei bine, cei mai frumoși, sunt fără egal.

Nu este loc aici să îi enumăr pe toți. Dar toți au contribuit și contribuie la Renașterea Almăjană, la promovarea „Văii Miracolelor” și sunt încrezintă că o vor face indestructibilă.

Mă gândesc la profesorii și scriitorii Iosif Băcilă și Pavel Panduru, mă gândesc la Silviu Velcotă, al cărui site, www.reperealmajene.ro, a așezat Almăjul în veacul al XXI-lea, mă gândesc la inițiatorii și membrii instituției muzeale „Almăjul – Vatră strămoșească” și cu reverență specială mă gândesc la părintele-profesor doctor Petrică Zamela, care ridică azi Almăjul pe un înalt nivel duhovnicesc, ceea ce va avea urmări colosale... Iar lor li

se alătură oameni ca Ion Bănuș, un stâlp al vieții almăjene. Să sunt atât de mulți cei pe care, din lipsă de spațiu, nu îi pot aminti (le cer iertare!), dar pe care îi iubesc din toată inima.

Orice s-ar întâmpla, mai devreme decât credem, globalismul se va prăvăli, iar Almăjul va înflori din veac în veac, mai autentic și mai frumos.

ALEXANDRU NEMOIANU

LĂSAȚI NERGĂNIUL SĂ CURGĂ NATURAL!

Marile plăgi ecologice ale României, generate din lăcomie, nepăsare și corupție, care atacă din ce în ce mai puternic pământul, peisajul, habitatul și, tot mai grav, istoria noastră, iată au ajuns, din păcate, să lovească și în singurele și extrem de puținele zone sănătoase din țara noastră, mai precis în Țara Almăjului sau „Valea Miracolelor”, pentru a folosi frumoasa metaforă a poetului almăjan Iosif Băcilă.

În după-amiază zilei de ieri, 15 februarie, am aflat, cu consternare, că se încearcă, sub eticheta nevoii de energie verde, distrugerea râului Nera (Nergăniul nostru), printre ultimele râuri rămase, în mare parte, naturale de la izvoarele din Semenic și până la vărsarea în Dunăre.

Fiind almăjan (născut, crescut și revenit mereu în Almăj), sunt conștient de faptul că Valea Almăjului se află în

pragul colapsului economic și social, colaps generat de cei 40 de ani de comunism și de peste 25 de ani de nepăsare și neprincipere a autorităților de toate felurile.

Faptul că populația Almăjului s-a înjumătățit în perioada 1945-2016, prin emigratie internă și externă, a cauzat dezertificarea socială gravă și îmbătrâinirea drastică a satelor. Evenimente demografice generatoare de viață și vitalitate pentru satele almăjene, precum nunțile și botezurile, sunt tot mai rare, locul acestora luându-l, din păcate, înormânările tot mai dese.

În asemenea circumstanțe, ceea ce ar trebui să fie cheia de boltă a evoluției satului almăjan, ca, de altfel, a tuturor satelor românești, **dezvoltarea rurală durabilă**, este o himeră, o *rara avis* în Valea Almăjului. Dacă nu ar mai exista câțiva țărani bătrâni în Prigor, Pătaș, Borloveni, Bănia sau în Buceaua, vârșnici, dar cu dragoste de pământ, de oaie, de vacă și de prun, practic, în Almăj, nu am mai vedea niciun tractor, nicio căruță, nicio colibă, nu am mai găsi nicio felie de brânză tradițională de oaie sau o cană de lapte ori, din când în când, câte un pahar de țuică bună, autentică.

Iată de ce cred cu tărie că șansa și viitorul Almăjului sunt legate intrinsec de potențialul natural, de peisajul fără egal ca frumusețe, de spațiul ecologic nealterat (încă) și, mai cu seamă, de capacitatea noastră, a celor de azi și de mâine, de a pune în valoare, prin proiecte economice și culturale, aceste potențialități almăjene.

Mesajul meu, ca profesor și cercetător, dar, mai presus de toate, ca almăjan, este „nu distrueți cele mai de preț daruri lăsate nouă, celor de azi, de Dumnezeu și de generațiile precedente: natura, biodiversitatea, peisajul, tradițiile și obiceiurile străbune. Să le valorizăm și să le valorificăm, prin economie, prin agricultură, prin agroturism”.

Și, în final, o rugămintă: **Dragi almăjeni, lăsați Nergăniul să curgă, de la izvoarele din Semenic, domol prin Țara Almăjului, năvalnic prin cheile sale lungi și sălbaticе, și să se verse lin în Dunăre, aşa cum l-a rânduit Dumnezeu și l-au păstrat, de milenii, păcurarii noștri!**

Acad. PĂUN ION OTIMAN
Prigor, 16 februarie 2016

MONOGRAFII DIN VALEA ALMĂJULUI

Zonă militarizată de habsburgi în anul 1773 și având biserici de zid încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, Almăjul a avut o istorie bogată. Si interesul pentru redarea unor fapte, evenimente sau întâmplări a apărut destul de timpuriu. În prezent, studiile monografice întocmite despre localitățile almăjene sunt inedite (documente) și edite (publicate). Ele acoperă o perioadă de timp de peste un secol (1914-2015).

1. Monografile-document se află în cadrul Serviciilor Județene Caraș-Severin (fond Prefectura județului Caraș) și Timiș (Colecția „Gheorghe Cotoșman”) ale Arhivelor Naționale. Întocmite pe bază de chestionar, lucrările sunt diferite ca mod de abordare și întindere, ceea ce reprezintă dovada preocupărilor și interesului pentru asemenea studii ale autorilor care le-au întocmit. În fondurile prefecturilor, studiile monografice sunt opera notarilor comunali

care, primind chestionare-model, au purces la scrierea lucrărilor respective având la îndemână surse istorice din instituția Primăriei sau date culese de la cetănenii localității. Perioada în care au fost scrise este deceniul patru al secolului XX.

Puțin mai târziu, în intervalul de timp 1942-1948, consilierul cultural din nou-înființata Mitropolie a Timișoarei, Gheorghe Cotoșman, trimitea parohilor din Banat un chestionar în care le cerea preoților parohi, pe lângă informații referitoare la biserici, și date istorico-geografice, economice și culturale. Dacă lucrările autorităților civile sunt oarecum „șablonizate”, cele redactate de preoții parohi sunt mai interesante datorită efortului acestora de a reda și schițe ale comunelor, detalii privind arhitectura și pictura bisericii, precum și traducerea unor documente de pe cărțile de cult. Din acest

punct de vedere, relevante sunt patru lucrări întocmite în Valea Almăjului, respectiv cele ale localităților Bozovici, Bănia, Lăpușnicu-Mare și Șopotu-Nou. Ca centru de plasă, localitatea **Bozovici** avea instituții specifice – Pretura, Judecătoria de Ocol, Școli de nivel mediu, monumente (statuia lui Eftimie Murgu) – care, descrise amănunțit, dau consistentă lucrării¹.

Monografia comunei Bănia², întocmită de preotul Pavel Bogoevici la 10 iulie 1943, excelează prin acuratețea informațiilor și aspectul îngrijit al ei. De asemenea, harta localității poate fi considerată un document aparte în cadrul lucrării. Informații prețioase conține capitolul al II-lea, *Elemente de geografie economică*, unde aflăm informații despre bogățile subsolului, în special aurul, „care se exploata de pe vremea dacilor”³. La fel de important este subcapitolul despre comerț, în care sunt descrise rutile comerciale ale localității până la Dunăre.

Monografia comunei Lăpușnicu-Mare a fost întocmită de preotul Tiberiu Șuta. Este cea mai consistentă lucrare din colecție. Aceasta cuprinde trei părți: *Elemente de geografie locală*, *Biserica și Personalități-eroi*. Scriind despre biserică ortodoxă din Lăpușnicu-Mare, cea mai veche din zonă, sunt redate etapele lucrărilor realizate de-a lungul timpului și schița iconostasului. Mai multe pagini sunt dedicate unui preot cu mult har, Gheorghe Nedici (1816-1892), cunoscut prin vindecările miraculoase.

„A fost preot foarte evlavios și i s-a dus această reputație și în depărtare căci numai aşa se explică faptul pentru care, povestesc bâtrâni, veneau trăsuri cu bolnavi din toate părțile ca să le facă rugăciuni (molitive), iar unii dintre ei se spune că se întorceau sănătoși acasă. Aproape în fiecare zi era un adevărat pelerinaj încât nu mai aveau loc, în fața casei preotului și în stradă, trăsurile cu bolnavi”⁴.

Monografia localității Șopotu-Nou, elaborată de preotul Atanasie Leontie în anul 1943, este una bine întocmită și detaliată. Demne de semnalat sunt înscrисurile de pe cărțile de cult traduse de autor. Aceste documente dovedesc dramatismul unor fenomene naturale extreme, crize, foamete, cutremure și, mai ales, revărsările de ape, „ponoul” din iunie 1910, care a afectat toate localitățile din Almăj, dar mai puternic localitatea Șopotu-Nou.

„Luni, în al 30-lea Maiu (stil vechi – n.n.) după un

¹ Serviciul Județean Timiș al Arhivelor Naționale, Colecția „Gheorghe Cotoșman”, dosar 292/1944.

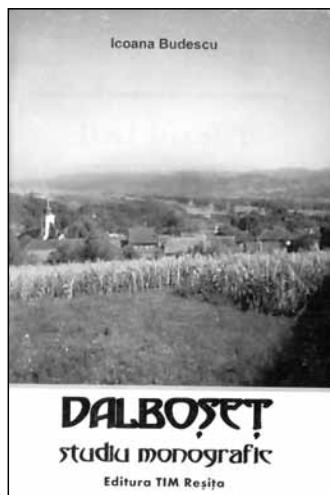
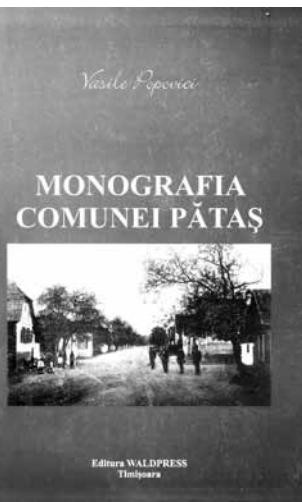
² *Ibidem*, dosar 275/1943.

³ *Ibidem*, fila 11 verso.

⁴ Dosar 378, fila 27.

vânt aşa de tare, încât pe la oara 5 după-amiță se slobodi o intunecime pe teritoriul comunei Șopotu-Nou și după aceia se slobodi o ploaie mărunță cu grindină și dură până la 7 ore seara, mai târziu se slobodi aşa de aspră (ploaie) încât veni din toate părțile comunei valuri mari cu petri și lemne aşa încât pe la 9 ore seara se dărâmă casa parohială [...]. Perderile sunt mari, 20 de morți și ¾ din hotarul comunei este acoperit cu peatră peste tot, 70-80 de familii sunt sub ceriul liber fără căși, fără merinde, goi, numai în chimeșile ce s-or aflat [...].

Vite multe, vaci, cai, boi, cară, oi, porci, capre la circa 600 capete sunt inundate. Școala comună, casa comună asemenea sunt de tot dărâmate, încă și casa notarială (a fost distrusă, încât se cunoaște numai locul lor”⁵.

dar „însuflețirea produsă de venirea Prea Sânției Sale, (a) Domnului Episcop Dr. E(lie) Miron Cristea, în comuna noastră în 1912, mi-a fost un imbold de revenire.”⁶. Precizarea surselor istorice din prefața lucrării, structura și terminologia folosită de autor conferă monografiei un caracter științific, după cum conceperea studiului și structura acestuia pot reprezenta model de întocmire a monografiilor de localități chiar și în zilele noastre.

Autorului nu-i scapă aproape niciun detaliu, de la numele de locuri și familiilor de seamă până la eroii din multiplele războiuri pe care i-a dat comuna de-a lungul timpului. Dacă în prezent suntem obișnuiți ca studiile monografice să redea liste cu eroii din cele două războiuri mondiale, în *Monografia comunei Pătaș* avem eroii din vremea războielor napoleoniene până la războiul austro-prusac din 1866 sau cel din Bosnia din 1882⁷.

Un capitol important al lucrării îl constituie

⁵ Citat din Raportul preotului Ioan Goanță din Șopotu-Nou, înaintat Episcopiei din Caransebeș, în 1910, după tragicul eveniment, dosar 245, fila 19.

⁶ Vasile Popoviciu, *Monografia comunei Pătaș (Nerapattas). Sol, grai, credință și obiceiuri locale*, Tiparul Tipografiei Diecezane, Caransebeș, 1914, p. 5.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, p. 51.

*Statistica pe 100 de ani*⁹, în care autorul redă tabelul născuților, decedaților și cununaților din anul 1810 până în anul 1909. Foarte interesantă este descrierea „Măestriei”, deoarece descrierea este valabilă și pentru celelalte sate almăjene sau chiar pentru satul bănățean în general: „Aproape fiecare bărbat singur își face carul, zidește sălașul, cioplește lemnul, își tocmește dârjala de coasă, de topor, își face jugul pentru boi, saina și chiar sicriul.”¹⁰. Lucrarea se încheie cu o detaliată descriere a obiceiurilor și tradițiilor din localitate și din zonă.

Monografia localității Bănia¹¹. Autorul lucrării, Nicolae Andrei (n. 1950), almăjan de origine din Prilepet, și-a înțeles misiunea de dascăl, dar și pe aceea de cercetător al realității imediate, de interpret al universului mirific în care el însuși și-a croit un destin. Modest și responsabil, Nicolae Andrei a trudit aproape întreaga carieră pentru a reda cât mai fidel viața oamenilor, tradițiile, obiceiurile bogate și variate și istoria zbuciumată a locului.

Lucrarea s-a plămădit din truda de cercetător pasionat, din discuțiile cu oamenii, din dragostea pentru Bănia. „Nu am vrut ca acestă monografie să fie doar o carte statistică [...]. Am intenționat să picur printre rândurile ei și o lacrimă din suflet, pentru ca acel care citește să găsească o alinare, mângâiere și puțină frumusețe”¹².

Monografia localității Bozovici¹³ are ca autori un cuplu de cercetători consacrat deja, tată și fiu – Nicolae Magiar și Eduard Magiar. Profesând în anii tinereții la Liceul Teoretic din Bozovici, Nicolae Magiar a devenit bozovicean „prin alianță matrimonială”. Oricum a rămas profund atașat comunității din moment ce își amintește de „acele dimineați când soarele încă nu răsărise, dar, alături de un bunic bătrân, băgam coasa în fâmul încă fraged”¹⁴. Lucrarea este consistentă, se bazează pe documente de arhivă, dar valorifică și scrieri anterioare despre localitatea Bozovici. Datorită calităților pedagogice și rigorii științifice, Nicolae Magiar a insuflat dragostea pentru istorie multor generații de tineri și, mai ales, propriului fiu, Eduard Magiar, un Tânăr promițător în cercetarea istorică.

Dalboșet. Studiu monografic¹⁵ – autor: Icoana Budescu, născută în localitatea Globu-Craiovei. A funcționat peste 40 de ani la Școala Gimnazială din Dalboșet, ca profesor și director (din 1980). Lucrarea consistentă și bine documentată se împletește cu trăirile complexe din cei peste 60 de ani de viețuire în localitatea

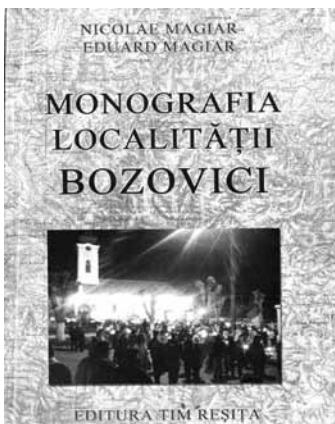
de la poalele Vârfului Blidariu. „În fața istoriei sale zbuciumate și a oamenilor, în fața naturii și frumuseții acestui plai românesc, numit Dalboșet, mă aplec cu smerenie și-i închin acest studiu monografic”¹⁶.

Monografia comunei Lăpușnicu-Mare¹⁷ a fost concepută și realizată de profesorul Dănilă Obersterescu ca lucrare pentru susținerea gradului didactic I, în anul 1996. Cartea valorifică documente de arhivă, inclusiv studiile monografice întocmite de preoți sau autoritățile locale în anii interbelici ori imediat după al Doilea Război Mondial. Fiind pasionat de istoria recentă, autorul tratează și evenimentele tragice din anii regimului comunist, deportările în Bărăgan, mișcarea de rezistență împotriva regimului și participarea lăpușnicenilor la aceste evenimente.

Monografia localității Prigor¹⁸ are un autor cunoscut și consacrat prin studiile de istorie locală – Pavel Panduru, dascăl și îndrumător a zeci de generații în timpul îndelungatei cariere didactice de peste 40 de ani, dintre care 35 de ani a fost director la Școala Gimnazială din Prigor, devenită azi Liceu Tehnologic. Printr-o documentare amplă și corectă, lucrarea abordează domenii diverse, inclusiv viața sportivă. *Monografia localității Prigor* aduce în fața contemporanilor „imagini” din trecut, devenind astfel un îndrumar pentru contemporani. Fire extrovertită, autorul lucrării a stat de vorbă cu mulți oameni din localitate și din alte părți pentru o informare cât mai exactă. În același timp, scriind această lucrare, a simțit și o transformare interioară, o mai bună cunoaștere a propriei personalități, deoarece „monografia unei localități este un prilej al unei mai bune cunoașteri de noi însine.”¹⁹.

Monografia satului Putna – Almăj. Pavel Panduru nu putea lăsa localitatea natală, Putna, fără un studiu monografic. La final de carieră didactică, prefigurând „mitul eternei reîntoarceri”, Profesorul și Omul Panduru și-a dedicat mai mulți ani din viață acestei lucrări care păstrează structura clasică a studiilor monografice – *Cadrul natural, Istoria locală, Populație, Economie, Instituții, Tradiții și obiceiuri*. Totuși, studiul dedicat Putnei are ceva deosebit: o abordare mai caldă, o atitudine detașată de orice clișeu, care lasă cuvântul și gândul liber, fără a afecta caracterul științific al lucrării. Chiar termenul care denumește comunitatea vine în sprijinul acestei idei. Ce este mai simplu, ce este mai vechi, ce este mai autentic în a denumi aşezările rurale din Almăj și nu numai, decât cuvântul cel mai simplu și curat românesc – SAT?

Monografiile satelor din Valea Almăjului

⁹ Ibidem, p. 18.

¹⁰ Ibidem, p. 41.

¹¹ Nicolae Andrei, *Monografia localității Bănia*, Editura TIM, Reșița, 2007.

¹² Ibidem, p. 6.

¹³ Nicolae Magiar, Eduard Magiar, *Monografia localității Bozovici*, Editura TIM, Reșița, 2006.

¹⁴ Ibidem, p. 6.

¹⁵ Icoana Budescu, *Dalboșet. Studiu monografic*, Editura TIM, Reșița, 2007.

¹⁶ Ibidem, p. 5.

¹⁷ Dănilă Obersterescu, *Monografia comunei Lăpușnicu-Mare*, Editura TIM, Reșița, 2009.

¹⁸ Pavel Panduru, *Monografia localității Prigor*, ediția a II-a adăugită, Editura TIM, Reșița, 2015.

¹⁹ Ibidem, p. 193.

reprezintă contribuții importante la istoria locală, regională și chiar națională. Autorii lor, almăjeni născuți sau asimilați, dovedesc mult atașament pentru istoria locală și comunitățile din care provin și le reprezintă, deoarece monografiile nu sunt demersuri teoretice simple, ci presupun abordări interdisciplinare, documentare amplă și „acestea sunt mai greu de realizat decât o lucrare de specialitate. Munca este mult mai complexă și întotdeauna există riscul, asumat anticipat, ca să fie scăpat ceva, chiar dacă este un simplu amănunt”²⁰.

Almăjul este una dintre zonele în care au fost întocmite studii monografice din abundență. Altele sunt în curs de apariție. Se observă tendința de a se realiza

monografii ale centrelor de comună, în timp ce satele aparținătoare sunt puțin ignorante. Există temeuri să considerăm că și aceste localități vor beneficia de studii și cercetări monografice actualizate, cu atât mai mult cu cât reprezintă „puncte de pornire” – acele minimonografii nepublicate în diferite arhive, care pot constitui puncte de pornire într-un asemenea demers științific. De asemenea, studiile monografice publicate sau nepublicate încă sunt temei și imbold pentru un studiu monografic al Văii Almăjului, proiect care a prins deja contur. Le dorim autorilor succes!

DAN OBERSTERESCU

octombrie 2015

²⁰ Nicolae Magiar, Eduard Magiar, *op. cit.*, p. 8.

GENERALI ALMĂJENI ÎN VREMEA IMPERIULUI AUSTRO-UNGAR

În perioada în care mă documentam pentru romanul *Tornada* (anii șaptezeci) am descoperit, în ziarul „Vestul” din 1 mai 1932, o pagină realizată de preotul cărturar Coriolan Buracu, cuprinzând însemnări despre generalii almăjeni născuți în frumoasa depresiune, înșcolăți în școlile militare ale imperiului, promovați în grad în timpul războaielor austro-turce, napoleoniene, și în timpul Primului Război Mondial. De bună seamă, grupajul începea cu Traian Doda, personalitate remarcabilă pentru sacrificiile sale făcute în vederea apărării drepturilor românilor bănăteni. Născut în Prilipeț la 2/14 iulie 1822, fiu al sublocotenentului Traian Doda din Bănia, Traian Doda a fost, în viziunea contemporanilor săi, „un erou laureat, un patriot însuflețit și un cărturar antic”. Cum despre Traian Doda s-a scris mult, în însemnările de acum voi trasa doar câteva elemente biografice ale celorlalți generali, mai puțin cunoscuți sau deloc știuți de contemporani.

1. Generalul Dănilă Mătărângă de Bănia

Coriolan Buracu susține, în partea de început a prezentării localității Bănia, că, înainte de secolul al XVI-lea, în arealul acestei comune a fost castelul banilor Gârlișteni, proprietari ai acestei localități. Alți istorici sunt de părere că localitatea Rudăria s-a chemat, în Evul Mediu, Gârliște și că primul ban de Croația pomenit de documente în secolul al XIII-lea, Iacob Gârlișteanu, ar proveni de aici. Depășind această mică controversă, să ne întoarcem la familia de grăniceri Mătărângă în sânum căreia, la 12 iulie 1850, s-a născut fiul Dănilă. Acesta, după terminarea școlii confesionale din localitate, poate a școlii triviale din Bozovici, a școlii militare din Caransebeș, la 1 octombrie 1870, deci la 20 de ani, a fost repartizat la

Regimentul român-bănățean nr. 13, cu sediul în localitate. Nu există date care să urmărească participarea ofițerului Mătărângă la lupte. A fost avansat general comandant al Brigăzii 13 infanterie. La 1 ianuarie 1913 a fost pensionat. Nu se cunosc nici motivele pentru care Curtea de la Viena

l-a înnobilit, dându-i dreptul să-și adauge particula nobiliară *de Bănia*. A decedat la 22 aprilie 1918, la Viena.

2. Generalul Aron Bihoi, fiu al ofițerului Iosif Bihoi, s-a născut în 1834, la Lăpușnicu-Mare. A urmat școala militară la Graz, în Austria de astăzi. După absolvire, în anul 1853, în calitate de cadet, a fost repartizat la Regimentul 49 din Milano, unde a fost avansat căpitan, luând parte, în 1859, la luptele de la Magenta, bătălie în care a fost grav rănit. Însănușit într-un spital din Viena, în 1866, participă la renomita confruntare armată de la Königgrätz („câine creț”, cum au botezat-o soldații bănăteni).

Remarcându-se în luptă, este avansat major și repartizat la Regimentul român nr. 50. Aici a fost avansat locotenent-colonel, apoi mutat în Croația. Înaintat în grad de colonel, i se încredințează comanda Regimentului 64 din Orăștie. După încreșterea înfruntărilor armate a fost promovat general. S-a pensionat și s-a stabilit la Orăștie, unde a decedat în 7 august 1901.

3. Generalul Ion Iovescu, originar din Bozovici, dintr-o familie care a dat o serie de ofițeri, profesori la școala militară din Caransebeș, topografi, funcționari. Ion Iovescu s-a născut la 7 martie 1850. După terminarea Școlii militare din Caransebeș, a fost repartizat la Regimentul româno-banat nr. 13. Treptat a ajuns la gradul de colonel și comandant al Regimentului de infanterie nr. 26. A fost pensionat la 1 decembrie 1909, iar la 26 februarie 1912

i s-a conferit gradul de general. S-a retras la Györ, în Ungaria, unde a și decedat.

4. Generalul Traian Băcilă s-a născut într-o veche familie de ofițeri din Dalboșet, la 23 decembrie 1867, în Caransebeș. A absolvit Școala militară din Caransebeș și Academia militară Wiener Neustadt din Viena. După absolvirea acesteia a fost repartizat la Regimentul românesc de infanterie 37 din Arad. După absolvirea Școlii superioare de război din Viena, la 1 mai 1896 a fost repartizat la Statul Major. La izbucnirea Primului Război Mondial pornește în fruntea Regimentului de infanterie nr. 29 pe frontul sărbesc, apoi pe cel din Galia, unde se îmbolnăvește grav. După însănătoșire i-au fost încredințate mai multe însărcinări importante, iar în 1918 este trecut la comanda Brigăzii 31 de infanterie, cu care luptă pe frontul italian. Datorită bravurii și calităților sale de comandant i se decernează, din partea Curții de la Viena, mai multe decorații. A fost avansat la gradul de general.

După mărturisirea lui C. Buracu, generalul Băcilă a fost unul dintre puținii ofițeri români cu pregătire militară excepțională, cu o cultură superioară, apreciat de superiori. „L-am cunoscut personal pe frontul sărbesc – scrie Buracu – și pe cel ruseșc la Regimentul de infanterie nr. 29, format în majoritate de români. Comportamentul generalului Băcilă a fost al unui bun român”.

A decedat în primăvara lui 1931, la Viena. Generalul a mai avut un frate, pe colonelul Iosif Băcilă, cununat cunoștințului general de divizie Nicolae Cena de la Mehadia.

5. Generalul Alexandru Guran s-a născut în 1824, la Borlovenii-Vechi, unde tatăl său, locotenentul Moise Guran, de loc din Domașnea, fusese repartizat la compania din Prigor. După absolvirea școlii naționale grăniceresti din localitate, le-a urmat pe cea trivială și pe cea capitală din Caransebeș. A fost trimis să studieze la Academia militară de la Wiener Neustadt, pe care a terminat-o cu rezultate strălucite. În 1843 este avansat la gradul de sublocotenent clasa a II-a, după un an – la sublocotenent clasa I, iar peste 4 ani – la gradul de locotenent. În 1850 este ridicat la gradul de căpitan, iar în 1851 este promovat în rândul ofițerilor de stat major. În anul 1859, în timpul campaniei împotriva Italiei și Franței, este promovat în mod excepțional la gradul de maior. La 26 septembrie a fost repartizat profesor la Școala de război din Viena, iar în 1861 i se încredințează conducerea secției a V-a la Ministerul de Război. În 1864

este avansat locotenent-colonel, iar după doi ani – colonel, fiind numit comandanțul Școlii de război imperiale. La 1 noiembrie 1872, când se desfînță Regimentul nr. 13 română-bănățean din Caransebeș, lui Alexandru Guran i se încredințează comanda Brigăzii de infanterie nr. 1, iar la 1 mai 1873 a fost avansat la gradul de general. La 1 aprilie i s-a încredințat conducerea Institutului de topografie din cadrul Ministerului de Război. În 1878 a fost înaintat la

gradul de general de divizie, fiind primul român din imperiu care a ajuns la acest grad. A ieșit la pensie în 1879. S-a stins din viață la Viena, în 16 mai 1888. Pentru meritele sale a fost decorat cu înalte ordine: Ordinul Leopold, Ordinul Stanislav cls. I (ruseasc), Ordinul Sf. Maurițiu (italian), Ordinul Soarele și Leul (persan), alte ordine turcești, franceze, austriece. Dar Alexandru Guran și-a dovedit calitățile și în domeniul artei. A fost un pictor cu reală înzestrare. Generalul Alexandru Guran a fost delegat al Austriei la o expoziție universală de pictură de la Paris, unde a făcut parte din juriul însărcinat să clasifice lucrările prezentate, în anul 1878, tot la Paris, cu ocazia unei alte expoziții de pictură, Guran a fost numit președintele comisiei austro-ungare, fiind apreciat pentru calitățile sale de critic de artă și de pictor.

Aceștia sunt generalii proveniți din Țara Almăjului care s-au acoperit de onoruri în timpul Imperiului Austro-Ungar.

Alături de ei pot fi amintiți generalii Moise Groza din Obreja, care s-a remarcat în timpul Războiului de Independență, generalul Ion Dragalina, născut în Caransebeș, care, ca și Moise Groza, a demisionat din armata austro-ungară și s-a înrolat în armata română,

devenind legendar pentru curajul său, Mihail Trapșa, născut în Caransebeș, „cel mai bun și mai brav general din artleria împărației”, „un caracter ferm și român de inimă, care își îndeplinea datoria pe deplin ca soldat, dar totodată nu uita că este un fiu al poporului român”, cum îl caracteriza „Gazeta de Transilvania”, generalul Nicolae Cena, născut la Mehadia, supranumit de colegii și subordonații săi „daco-romanul”.

Grănicerii bănățeni au luptat cu multă viteză pe fronturile austro-turcești, 1788-1789; cu Franța napoleoniană, 1792-1814; în Banat, Secuime și Custozza (Italia), 1848-1849; la Solferino și Magenta, 1859; la Königgrätz și Custozza, 1914-1919.

PREOCUPĂRI LINGVISTICE LEGATE DE VALEA ALMĂJULUI ALE CERCETĂTORILOR ROMÂNI ȘI STRĂINI

De-a lungul timpului, Valea Almăjului a suscitat nu numai interesul etnografilor și al folcloristilor, ci și al cercetătorilor lingviști care s-au ocupat cu studiul graiurilor și al toponimiei din acest areal.

Astfel, în 1895, în vederea alcăturirii monografiei *Der Banater Dialekt*, publicată în numărul 3 din „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (rumänisches Seminar) zu Leipzig” (1896), și a bine-cunoscutei Lingvistischer Atlas des dacoromanischen Sprachgebietes (Leipzig, 1898-1909), filologul german Gustav Weigand (cel care a fondat la Leipzig, în 1893, Institutul pentru studiul limbii române) a făcut primele investigații lingvistice sistematice în Almăj, anchetând șase localități: Bănia, Borlovenii-Vechi, Bozovici, Dalboșet, Prigor și Rudăria¹.

Între 1904 și 1924, Ion-Aurel Candrea anchetea zătoate cele cincisprezece așezări românești din Almăj pentru *Atlasul lingvistic al Bănatului* (unul dintre primele atlase regionale din lume), rămas, din păcate, în manuscris, dar din care au apărut 11 hărți într-un studiu de geografie lingvistică și de dialectologie generală, intitulat *Constatări în domeniul dialectologiei*, apărut în „Grai și suflet”, I (1923-1924), fasc. 2, p. 169-200.

Pentru *Atlasul lingvistic român*, volumul I (ALR I), Sever Pop a anchetat o singură localitate din zonă: Borlovenii-Vechi.

Au impus însă aceste graiuri interesului științific mai ales rezultatele anchetelor realizate de doi deschizători de drumuri pentru analiza varietăților dialectale din Almăj: este vorba despre cercetările efectuate de Emil Petrovici (în toamna lui 1934) și, respectiv, de Dumitru Șandru (în 1935 și în 1937). Cea a lui Emil Petrovici a fost publicată – cu titlul *Folklor din Valea Almăjului (Banat)* – în „Anuarul Arhivei de Folklor”, III (1935), p. 25-158, și reeditată (sub egida Societății Culturale „Țara Almăjului” din Timișoara) în

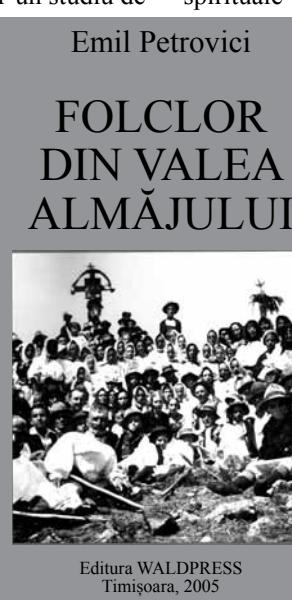
2005, la Editura Waldpress din Timișoara (cu titlul *Folclor din Valea Almăjului*), prin grija scriitorului și a omului de cultură Ion Marin Almăjan, reeditare care mai cuprinde și o contribuție a lingvistului clujean referitoare la numele de locuri din aceeași zonă: *Toponime slave din Valea Almăjului (Banat)*, p. 167-171, articole care a văzut lumina tiparului mai întâi în „Dacoromania”, VIII (1934-1935), p. 175-180, fiind reluată în Emil Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*. Volum îngrijit de I. Pătruț, B. Kelemen, I. Mării, București, Editura Academiei, 1970, p. 138-141. De asemenea, o reeditare a cercetării publicate în 1935 s-a concretizat și într-o antologie care cuprinde diverse studii elaborate de autor, intitulată *Cercetări etnologice și dialectologice în Transilvania și Banat*. Editori: Ion Cuceu și Maria Cuceu, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2012, p. 123-340.

Folklor din Valea Almăjului reprezintă o contribuție semnificativă la „cunoașterea identității lingvistice și spirituale”² a almăjenilor, un studiu valoros prin informațiile prețioase de natură geografică, istorică și etnografică despre zona cercetată, prin detaliile privitoare la hrana, locuința, portul, viața religioasă și culturală a oamenilor de aici, prin explicațiile oferite pentru faptele de limbă, prin colecția de literatură populară culeasă din Bănia, Borlovenii-Vechi, Bozovici, Pătaș, Rudăria și Șopotu-Nou (balade, cântece, doine, strigături, povești, legende, snoave, descântece, practici magice, notate în transcriere de specialitate, ceea ce permite identificarea și analiza unor fenomene arhaice de natură fonetică, morfologică și lexicală, caracteristice graiurilor din zonă); la acestea se adaugă un glosar care cuprinde și anumite indicații etimologice.

În *Toponime slave din Valea Almăjului*, Emil Petrovici atrage atenția, încă de la început, asupra faptului că, „pentru exactă cunoaștere a toponimiei noastre, e absolută nevoie de anchete toponimice întreprinse de lingviști care să

¹ Vezi Vasile Frățilă, *O reeditare*, în idem, *Probleme de dialectologie română*, Blaj, Editura Astra, Despărțământul „Timotei Cipariu”, 2010, p. 267.

² Idem, *ibidem*, p. 261.

noteze fonetic formele numelor de localități aşa cum se aud în gura poporului”³, deoarece adesea „forma oficială a unui toponim este aşa de stâlcită încât e aproape imposibil de a-i recunoaşte etimologia”⁴, ilustrând ideea de mai sus cu numele localității *Dalboșet* (formă oficială preluată de la administrația austriacă, unde era notată *Dalboschetz*). Almajenii îi spun *Dilboșet* (cu varianta *Dălboset* și cu accentul pe finală), ceea ce ar corespunde unei forme literare *Dilboceț*, provenită dintr-un prototip slav *Dlbočic*, un derivat cu sufixul *-č* de la adjecativul *dlbok* „adânc”⁵. Autorul arată că toponimele slave din Almaj differă, din punct de vedere fonetic, de cele slave din alte părți ale României, demonstrând, cu argumente lingvistice, originea sârbească a unor nume de locuri din acest areal⁶.

În 1935 și 1937, Dumitru Șandru face anchete în opt localități almajene: Bănia, Borlovenii-Vechi, Lăpușnicu-Mare, Pătaș, Prigor, Putna, Rudăria și Șopotu-Nou, cercetare concretizată în studiul intitulat *Enquêtes linguistiques du Laboratoire de phonétique expérimentale de la Faculté des Lettres de Bucarest. V. Vallée de l'Almaj (Bănat)*, apărut în „Bulletin linguistique”, V (1937), p. 125-189; pe lângă texte, autorul înregistrează aici și răspunsurile la chestionarul său, aplicat în așezările menționate.

Tot în perioada interbelică, o echipă de cercetări monografice, sub egida Institutului Social Banat-Crișana, a desfășurat, în Almaj, o anchetă sociologică, în care a primat însă interesul pentru etnografie și folclor. Rezultatele investigațiilor respective au fost publicate în revista Institutului și adunate într-o reeditare îngrijită tot de Ion Marin Almajan (sub egida Societății Culturale „Țara Almajului” din Timișoara), intitulată *Țara Almajului. Cercetări monografice realizate de echipa Institutului Social Banat-Crișana în anul 1939*, Timișoara, Editura Mirton, 2003.

Între 1969 și 1971 s-au efectuat anchete pentru *Noul atlas lingvistic român pe regiuni. Banat*, realizat de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc și Nicolae Mocanu, sub coordonarea lui Petru Neiescu; din această lucrare, au apărut cinci volume la Editura Academiei (în perioada 1980-2005), precum și o broșură cu titlul *Noul atlas lingvistic român pe regiuni. Banat. Date despre localități și informatori*, București, Editura Academiei, 1980. Partea de sud a Banatului a fost anchetată de Eugen Beltechi, care a studiat graiul din cinci localități almajene: Bănia,

³ Emil Petrovici, *Toponime slave din Valea Almajului (Banat)*, în idem, *Studii de dialectologie și toponomie*. Volum îngrijit de I. Pătruț, B. Kelemen, I. Mării, București, Editura Academiei, 1970, p. 138.

⁴ Idem, *ibidem*, p. 138.

⁵ Idem, *ibidem*, p. 138-139.

⁶ Vezi Vasile Frățilă, *op. cit.*, p. 266-267.

Borlovenii-Vechi, Dalboșet, Prilipeț și Șopotu-Nou⁷. Din paginile broșurii răzbăt numeroase aprecieri ale autorilor legate de volubilitatea informatorilor, de inteligența și umorul acestora, de talentul de povestitorii ai unor evenimente inedite din viața lor.

Caracterul conservator al graiurilor din Almaj a fost analizat de Eugen Beltechi într-un studiu special, *Elemente arhaice în graiurile din Almaj (Banat)*, publicat în buletinul Societății de Științe Filologice din România, filiala Reșița, *Studii de limbă, literatură și folclor*, IV (1978), p. 115-127. Fonetica graiurilor din Almaj (cu fapte de continuitate, dar și cu inovații) a fost studiată amănunțit de același autor în teza sa de doctorat, susținută, în 1985, la Universitatea din Timișoara, sub conducerea prof. univ.

dr. Ștefan Munteanu, lucrare rămasă în manuscris, la fel ca monografia dialectală și *Atlasul lingvistic al graiurilor din Almaj* (organizat în mai multe volume). Materialul lingvistic a fost cules din toate cele cincisprezece localități românești ale Almajului: Bănia, Borlovenii-Noi, Borlovenii-Vechi, Bozovici, Dalboșet, Gârbovăț, Lăpușnicu-Mare, Moceriș, Pătaș, Prilipeț, Prigor, Putna, Rudăria, Șopotu-Nou și Șopotu-Vechi.

Cercetător neobosit al dialectologiei și al onomasticii, profesorul timișorean Vasile Frățilă s-a ocupat, în mai multe lucrări, de particularitățile lingvistice ale graiurilor din Almaj, precum și de toponimia din această zonă, făcând analize ample sau referiri speciale la aceste aspecte în paginile dedicate subdialectului bănățean din volumul *Probleme de dialectologie română*, Blaj, Editura Astra, Despărțământul „Timotei Cipariu”, 2010, p. 85-105, în capitolul *Folclor și dialectologie. Morfologia subdialectului bănățean în colecții de folclor*, din *Contribuții lingvistice*, Timișoara, Editura de Vest, 1993, p. 19-80, în studiul *Toponimie almajeană*, apărut în *Studia in honorem magistri Alexandru Metea*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2008, p. 201-215, în recenzie intitulată *O reeditare*, publicată în *Probleme de dialectologie română*, p. 261-269, în *Dicționarul toponomic al Banatului* (concepță în colaborare cu Viorica Goicu și Rodica Suflețel), în cadrul articolelor consacrate numelor de locuri din Almaj, precum și în alte volume sau studii.

Toate contribuțiile menționate dovedesc interesul special acordat aspectelor lingvistice specifice Almajului de către cercetătorii români și străini, deschizând noi direcții de cercetare pentru graiurile și toponimele din acest areal.

FLORINA-MARIA BĂCILĂ
Universitatea de Vest din Timișoara

⁷ Idem, *ibidem*, p. 268.

NOTE PE MARGINEA ÎNTREBUINȚĂRII SUBSTANTIVELOR *SINGULARIA TANTUM* ÎN OPERA LUI ANTIM IVIREANUL

În flexiunea substantivului, „[c]ategorيا gramaticală a numărului se manifestă [...] prin opoziția dintre *singular* și *plural*, care exprimă distincția semantică dintre unitate (un exemplar) și pluralitate (mai multe exemplare) în cadrul unei clase de obiecte de același fel” (GALR, I, p. 69). În funcție de prezența ori absența opoziției de număr în flexiunea lor, substantivele limbii române se împart în *numărabile* sau *discrete* (substantive comune propriu-zise) și *nonnumărabile* sau *nondiscrete* (substantive *masive*, *abstrakte*, *proprii*). Cele din urmă au o flexiune *incompletă* sau *defectivă*, împărțindu-se în două clase: substantive *singularia tantum* (defective de plural: *aur*, *piper*, *răbdare* etc.) și substantive *pluralia tantum* (defective de singular: *cuișoare*, *ochelari* etc.) – cu particularități semantice și morfosintactice complexe, care includ și posibilitatea ca, în anumite condiții, tipul nonnumărabil să dezvolte opoziția de număr, acceptată la nivelul limbii literare sau, dimpotrivă, respinsă.

Situația reprezintă o caracteristică a românei în calitatea ei de categorie istorică, fiind înregistrată în textele medievale, înainte de a fi descrisă de gramaticile moderne. Cazuri interesante de acest tip prezintă opera lui Antim Ivireanul¹, atât cea originală, cât și cea tradusă, identificabile ca plurale uneori doar prin observarea acordului gramatical și a repetării caracteristicii de număr a substantivului-centru în cadrul grupului nominal.

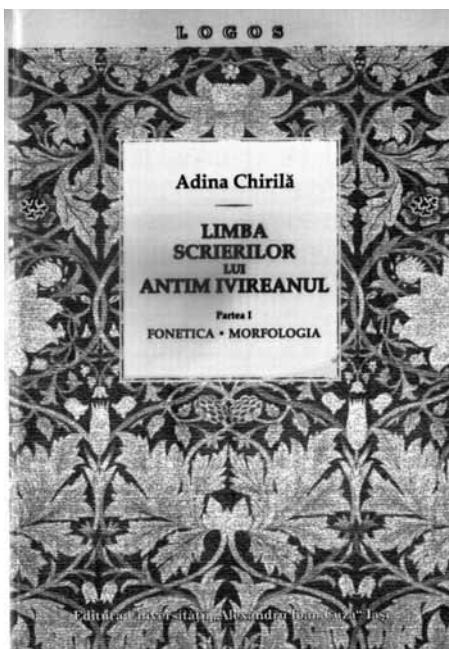
I. Ca și în limba română actuală, la Antim apar întrebuițăte cu flexiune completă substantive abstractive care pot desemna, în unele situații, manifestări concrete²:

I.1. **Fericire**: „de s-au și pedepsit într-această lume puțin [...] iară cu mari bunătăți și *fericiri* s-au dăruit”: D/O, 79; „să se facă părtași cereștilor bucurii și *fericirilor* celor de pururea”: D/O, 118; „Sue-te la înălțimea dumnezeeștilor *fericiri*”: D/O, 119; etc.

Contextele mai largi în care este folosit de fiecare dată pluralul reveleză și sensul dobândit de acesta: astfel, în primul exemplu, *fericiri* se referă la ‘avantaje obținute în

¹ Câteva din observațiile prezentului articol se regăsesc în lucrarea noastră *Limba scrierilor lui Antim Ivireanul. I. Fonetica. Morfologia*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013.

² Constantin Frâncu, *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009, p. 260.

urma unui trai creștinesc după precepte biblice”. În celelalte fragmente, termenul trimite la elementele care compun, în imaginarul creștin, raiul.

În sfârșit, într-o altă situație, pluralul desemnează un fragment din *Evanghelia după Matei* (5: 3-11), la care se face referire îndeobște prin termenul *Fericirile*: „atunci vom fi și noi miluți de Dumnezeu, după cum zice la cele zece *fericiri*”: D/O, 38.

I.2. **Îndurare** cunoaște pluralul *îndurări*, frecvent în expresiile „mulțimea *îndurărilor*”: D/O, 15, 34, 83, 131, 176; „părinte al milelor și al *îndurărilor*”: D/O, 91; CP/O, 387; „Tatăl *îndurărilor*”: AMA/O, 346.

Ca și în situația precedentă, forma de plural concretizează conținutul semnului lingvistic, aducându-l în sfera manifestărilor perceptibile la nivel uman ale bunătății divine³.

I.3. **Milă**, când este întrebuițat la plural, primește nuanță concretă a actului manifestării milei ori chiar un conținut semantic palpabil, al darului sau ajutorului oferit cuiva: „părinte al milelor”: D/O, 91; „milele tale”: D/O, 111; „rînduiala⁴ milelor”: AMA/O, 325, 326, 342; „milele ce ar face creștinii”: AMA/O, 340; „cîte mile sînt rînduite [...] să se facă”: AMA/O, 346; „milele și sărindarele ce las să se dea deplin”: CP/O, 392.

II. Apar cu forme de plural și câteva substantive concrete *singularia tantum*, nume de materie.

II.1. Prin sinecdochă, **aramă** desemnează în textul biblic un obiect făcut din acest material, un instrument muzical, un clopot sau un gong⁵. Antim Ivireanul îl folosește de mai multe ori cu forma de singular, fie când citează sau se referă la fragmente din textul sacru (de pildă, „îi iaste cerbicea lui vînă de hier și fruntea lui de aramă, după cum

³ Vezi și Paula Diaconescu, *Structură și evoluție în morfologia substantivului românesc*, București, Editura Academiei, 1970, p. 114-115.

⁴ Am respectat ortografia lucrărilor și a edițiilor din care am citat, i.e. î în loc de à în interiorul cuvintelor. Când însă am reproduc în alfabet latin texte needitate încă (C și CL), cunoscute, ășadar, numai în alfabet chirilic, am respectat normele ortografice actuale. În mod firesc, nu am modernizat forma de indicativ prezent, persoana I, plural a verbului a fi, în interiorul citatelor, păstrând aspectul vechi sănt.

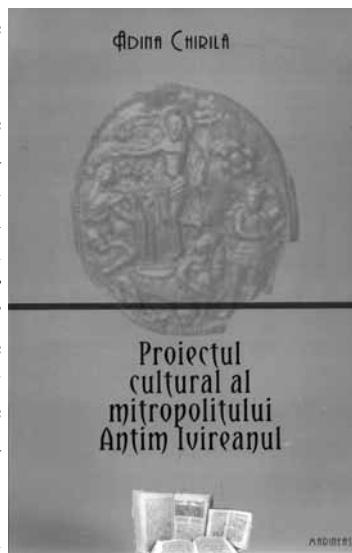
⁵ Vezi *I Corinteni* 13: 1: „De-aș grăi în limbile oamenilor și ale îngerilor, dar dacă n'am iubire făcute-m'am aramă sunătoare și chimval zângănitor” (B Anania 2001).

zice Isaia în 48 de capete”: D/O, 123) – actualizând sensul de ‘metal de culoare roșiatică’ –, fie când citează fragmentul din *I Corinteni* 13: 1 sau când dezvoltă ideea cuprinsă în locul respectiv (ca în „Pavel apostolul zice la 13 capete cătră corinthéni: «De voiu grăi cu limbile oamenilor și ale îngerilor și dragoste să nu aibă, făcutu-m-am ca o aramă răsunătoare sau ca o tobă băcăind...»”, D/O, 55).

De câteva ori, *aramă* apare însă și cu o formă de plural, desemnând mai multe feluri de vase confecționate din aramă, fie vase rituale din templul mozaic: „Că știa că nici preoților nu era slobod a să atinge de lada legii, care era ca o umbră înaintea aceștii taine și știa și a scris ca să se curătească cei ce purta vasele Domnului. Și de pohtia *arāmūri* besericiei atîta curătie, cu cît mai vîrtos pohteste acesta curăția carele iaste începătoriul și izvorul curăției.”: D/O, 198-199; fie vase de uz casnic: „Verice lucru să vor îndura părinții să dea fetei lor, au scule de argint, au de aur, au *arāmuri*, au haine, au dobitoace, au verice alt asemenea acestora să se pue prețul a fiștecaruia”: CP/O, 393.

IL2. În cazul substantivului *carne*, contextul în care este utilizată forma de plural îndeamnă la reflecție în privința modalității în care se construiește sensul expresiei. Termenul apare în C, 11^r, într-un fragment ce reprezintă v. 120 al psalmului 118: „Pătrunde cu frica ta *cărñurile* meale, că de judecățile tale m-am temut” – unde este reluat motivul temerii pe care credinciosul o simte, cu *toată săptura* sa, în fața lui Dumnezeu. Sensul pe care îl are *cărñuri* pare să fie identic cu acela primit de *carne* prin sinecdochă: corpul, trupul (eventual în opozitie cu spiritul) (cf. DLR, s.v., 3°). În acest caz, pluralul acestui *singulare tantum* nu mai desemnează mai multe sorturi din aceeași categorie⁶ (ca în româna actuală – GALR, I, p. 107), ci are același conținut semantic ca al singularului, într-un raport de sinonimie *sui-generis* întărită de fidelitatea traducătorului textului sacru față de original⁷ (cf. LXT, Ps. 118, 120).

Considerăm mai puțin plauzibilă ideea că pluralul *cărñuri* reprezintă, în acest context, centrul unei expresii

⁶ Cf. Frâncu, *Gramatica...*, p. 260. Totuși, precizăm că punctul de vedere al profesorului ieșean este mai nuanțat decât lasă să se vadă prezentarea sintetică pe care o face acestei probleme în *Gramatica...*, p. 28-29 și p. 260. Apariția desinenței *-uri* la pluralul unor substantive feminine a fost pe larg discutată de C. Frâncu, în *Vechimea și difuziunea lexicală a unei inovații comune dialectelor limbii române: desinența -uri la pluralul femininelor*, publicat în LR, XXXI (1982), nr. 3, p. 199-212. În cadrul studiului (p. 199-201), profesorul ieșean a arătat că o serie de texte românești din secolul al XVII-lea, mai ales de la începutul perioadei, însă și de mai târziu, prezintă o alternanță a formelor *carni* – *cărñuri*, fără opozitie semantică „carnea unei singure ființe” – „soiuri de carne, provenite de la ființe diferite” ce începuse să se producă, dar era departe de a se fi generalizat.

⁷ Cf. Ps. 119: 119, în BB, II, p. 596.

menite să impresioneze prin sugerări anatomicice de detaliu⁸, în care forma de plural trebuie înțeleasă ca descriere a *feluritelor tipuri* de „carne” ce alcătuiesc un corp. Sub aspect semantic, forma de plural *cărñuri* nu se diferențiază, aici, de pluralul mai vechi, cu desinența *-i*, *cărni*, amândouă desemnând „carnea unei singure ființe, văzută sub aspectul pluralului”⁹.

II.3. Și pluralul *sângiuri* are câteva ocurențe în textele lui Antim Ivireanu, alături de mult mai frecvent întrebuiuțata formă de singular *sânge*.

În C, 7^r, *sângiuri* este folosit în cadrul psalmului 50, v. 14: „Izbăveaște-mă de *sângiuri*, Dumnezeule” – un psalm atribuit regelui David. Din nou, pluralul din versiunea românească a textului biblic¹⁰ reflectă aspectul morfologic al termenului din originalul grecesc (cf. LXT, Ps. 50: 16).

În limba greacă, prin metonimie, termenul cunoaște sensul de „crimă, vârsare de sînge”, atestat cu acest sens la ambele valori de număr¹¹. Înțelesul se regăsește și în rom. *sânge* (vezi D/O, 92: „Și el să făgăduiaște că rușalele cele mai mari ce ar avea păcatele noastre, carele sănt *ale sîngelui*, adecă *uciderile*, el le va albi și le va curați”, s.n.) și este conținut și de forma *sângiuri*, folosită cu această accepție în mai multe texte românești (vezi DLR, s.v., 2). Contextul din ps. 50 sugerează același conținut semantic pentru *sângiuri*: David imploră iertarea lui Dumnezeu pentru o anumită crimă (pricinuise moartea lui Urie, bărbatul preafrumoasei Batșeba)¹².

Suntem de părere că aceeași explicație, atât în privința formei, cât și a înțelesului, trebuie dată și pluralului din fragmentul „pre bărbatul *sângiurilor* și viclean uraște Domnul”: C, 52^r, o reluare din psalmul 5: 7 (cf. LXT).

Un alt sens conține pluralul *sângiuri* în: „Lumea pute de împuțiciunea *sîngiurilor* și să strică cu jirtvele cele stricăcioase.”: D/O, 5. Fragmentul face parte dintr-un discurs pe care Antim î-l atribuie lui Isus, dezvoltând chemarea ucenicilor, din *Matei* 4: 19 („Veniți după mine și voi face pre voi păscari de oameni.”, D/O, 5). Pledoaria se construiește în jurul temei biblice a idolatriei și a ritualurilor specifice, în speță a celui de purificare prin sacrificarea

⁸ Vezi și Dosoftei: „Să apropieă asupra mea făcătorii de rău, întru să mănânce *cărnile meale*”, apud DLR, s.v. *carne*.

⁹ Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Al. Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, Editura Științifică, 1967, p. 85.

¹⁰ Cf. Ps. 50: 15, în BB, II, p. 563: „Izbăveaște-mă den *sînguri*, Dumnezăule...”.

¹¹ ‘(4) by metonymy, of another's murder’, FIBERG, s.v.; ¹² ‘bloodshed, murder’, LIDDELL – SCOTT, s.v.

¹² Vezi 2 Regi 11: 2-17. Vezi și B Anania 2001, *Psalmul 50*, nota a.

(prin esangvinare și ardere) a unor animale – practică ofensatoare și inutilă în lumina noii credințe propovăduite de Isus. Forma *sângiuri*, în acest context, desemnează nu atât varietatea jertfelor (a săngelui de la diverse specii de animale – sens congruent cu cel al pluralului numelor de materie din română actuală) aduse pe altarele pagâne (și evreiești), ci ubicuitatea ritualului.

În sfârșit, o altă ocurență a lui *sângiuri* se află în D/O, 131, la începutul elogiu lui adresat Mariei: „Drept acăia, pentru ca să păzească Dumnezeu dreptatea, să face om, luând trup din preacuratele *sîngiuri* ale preasfintei Fecioarei.” Sensul figurat este, ca și în cazul lui *cărnuri*, acela de ‘trup’ sau, poate, specific, acela de ‘pântece’ (cf. D/O, 132: „O, pîntece sfint și vas dumnezeesc! Întru tine, cu adevărat, s-au spart zapisul păcatului. În tine s-au făcut Dumnezeu om, fără de a-ș schimba dumnezeirea.”, s.n.; etc.).

III. Alte substantive utilizate în aceeași manieră sunt: **Beznă**: „întru numele lui Iisus să pleacă tot genunchiul celor cerești și celor pămîntești și celor de supt *bezne*”: D/O, 18; „*beznele iadului*”: D/O, 44; **Goană**: „Amîndoi cu bucurie au răbdat lanțurile, bătăile, închisorile, *goanele*”: D/O, 61; **Întuneric**: „s-au făcut decît toate negretele și decît toate *întunericile* mai negru”: D/O, 49; **Odihnă**: „să de besearicii lui *odihne*”: CL, 64^v; **Liniște**: „atâtea odihne și *liniște*”: CL, 70^r; etc.¹³.

Expresii de felul acestora sunt astăzi mărci ale limbajului bisericesc care traduce un anumit mod de a percepe realitatea înconjurătoare – ca rezultat direct, concret, al implicării lui Dumnezeu în viața pământeană.

IV. În sfârșit, cu formă de plural este întrebuinat un substantiv *singulare tantum* din categoria abstractelor formate cu sufixul *-e(a)te* (< lat. *item*): **Bătrânețe**, în „pînă la adînci *bătrîneaje*”: Pred. 1694, 5^r.

Exemplele prezentate sunt în măsură să ne conducă la concluzia că, în bună măsură, observațiile făcute în privința uzului viu al substantivelor defective în română actuală se pot repeta în mod corect în analiza categoriei substantivului în epoca veche. Totuși, contextele în care apar unele exemple de acest tip, în variantă numărabilă, indică subtile diferențe ce vizează, în primul rând, semantismul dobândit. Raportate la limba unui scriitor ori a unui text, ele pun în lumină o modalitate particulară de înțelegere a lumii, redată într-un fel care trădează uneori sursa de inspirație a traducătorului, alteori doar anvergura cunoașterii limbii de către scrib.

ADINA CHIRILĂ

Universitatea de Vest din Timișoara

Izvoare:

AMA = *Învățături pentru așezămîntul cinstitei mănăstiri a Tuturor Sfinților; adeca Capete 32* întru carele să coprind toată chiverniseala mănăstirii și rînduiala milelor ce s-au hotărît să se facă pre an la săraci și la

¹³ Vezi Eugen Negrici, *Antim. Logos și personalitate*, București, Editura Minerva, 1971, p. 255.

lipsiți, de venitul casei. Acum într-acestaș chip aşazat în zilele prealuminatului și învățătului domn Io Constandin B<rîncoveanu> Basarab Voevod, de noi smeritul mitropolit al Ungrovlahiei Anthim Ivireanul ctitorul. La leat 7221, aprilie 24, în care an s-au început zidirea besericii, în O, p. 325-346.

C = *Ceasoslov*, Tîrgoviște, 1715.

CL = *Carte sau lumină, cu dreapte dovediri din dogmele Besearicii Răsăritului asupra dejghinării papistașilor*, Snagov, 1699.

CP = *Capete de poruncă la toată ceata besericească pentru ca să păzească fieșetcarele din preoți și din diaconi, deplin și cu cinste, datoria hotarului său. Acum întîi tipărite în zilele preainălțatului domn și oblăduitoriu a toată Tara Rumânească, Io Ștefan C<antacuzino> Voevod, în sfânta Mitropolie în Tîrgoviște la leat 7221*, în O, p. 387-394.

D = *Didahii*, în O, p. 3-238.

O = Antim Ivireanul, *Opere*. Ediție îngrijită de Gabriel Ștremepel, București, Editura Minerva, 1997.

Pred. 1694 = *Predoslovia Psalmirii slavone*, București, 1694, în Adina Chirilă, *Limba scrierilor lui Antim Ivireanul*. I. *Fonetica. Morfologia*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013, Anexa.

Bibliografie:

B Anania 2001 = *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție Jubiliară a Sfântului Sinod (...), redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.

BB = *Biblia 1688*, vol. I-II. Text stabilit și îngrijire editorială de Vasile Arvinte și Ioan Caproșu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2001-2002.

Chirilă, Adina, *Limba scrierilor lui Antim Ivireanul. I. Fonetica. Morfologia*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013.

Diaconescu, Paula, *Structură și evoluție în morfologia substantivului românesc*, București, Editura Academiei, 1970.

DLR= *Dicționarul limbii române*, București, 1913-1949; *Dicționarul limbii române*, Serie nouă, București, Editura Academiei, 1965-2010.

Frâncu, C., *Vechimea și difuziunea lexicală a unei inovații comune dialectelor limbii române: desinența -uri la pluralul femininelor*, în LR, XXXI (1982), nr. 3, p. 199-212.

Frâncu, Constantin, *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009.

FRIBERG = *Analytical Greek New Testament. Greek Text Analysis*. Edited by Barbara Friberg and Timothy Friberg, [s.l.], 1994. Electronic edition.

GALR = *Gramatica limbii române*, I. *Cuvântul*, II. *Enunțul*. Coordonator: Valeria Guțu Romalo, București, Editura Academiei, 2005.

Iordan, Iorgu, Valeria Guțu Romalo, Al. Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, Editura Științifică, 1967.

LIDDELL – SCOTT = Henry George Liddell, Robert Scott, *A Greek-English Lexicon, Compiled by.... A*

New Edition Revised and Augmented throughout by Sir Henry Stuart Jones, Oxford, [s.a.]

LXT = *Septuaginta: SESB Edition*. 2006 (A. Rahlf & R. Hanhart, Ed.) (Os,6.6). Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.

N.-A. = Nestle, E., Aland, K., Aland, B., &

Universität Münster. Institut für Neutestamentliche Textforschung. (1993, c1979). *Novum Testamentum Graece*. At head of title: Nestle-Aland. (27. Aufl., rev.) (21). Stuttgart: Deutsche Bibelstiftung.

Negrini, Eugen, *Antim. Logos și personalitate*, București, Editura Minerva, 1971.

CRIŞU DASCĂLU – 75

Scriitorii noștri, mai toți, sunt botezați Mihai, Tudor, Lucian, Liviu, cel mai adesea Ion, dar, după modesta mea cunoaștere, în literatura noastră, avem un singur Crișu, Crișu Dascălu. Nici onomastica și nici toponimia românească nu este mai generoasă cu prenumele Crișu. Și totuși, doamna Ecaterina Dascălu, născută Ehlinger, presupun, de origine șvabească din Banat, își botează, în Biserica Ortodoxă din Balint, băiatul, născut în mai 1941, cred, cu acceptul tatălui, ajuns notar în Banat de prin părțile Olteniei, cu prenumele Crișu.

Cu bucurie afirm că îl cunosc pe Crișu Dascălu de o jumătate de secol, de la începutul activității noastre didactice și de cercetare. Îl vedeam, în primii ani, aproape zilnic, la prânz, la Casa Universitarilor de pe strada Paris, mereu de mână (ca și acum, după 50 de ani) cu colega și soția sa, Doina, fica și nepoata bine-cunoscătorilor folcloriști bănățeni George și Iosif Bogdan. Iar, după anul 1990, deși nu aveam formăție și preocupare științifice comune, întâlnirile noastre au devenit tot mai dese, la Filiala din Timișoara a Academiei Române.

În această perioadă de un sfert de veac, din care mai mult de 20 de ani acoperătă de Crișu Dascălu ca director al Institutului de Studii Banatice, am avut posibilitatea să-i citesc multiplele calități de cercetător, poet, stilistician, critic și istoric literar, într-un cuvânt, om de cultură, de cultură vastă, întinsă, extinsă în cele mai diferite domenii și cu aplecare mai cu seamă asupra culturii bănățene din care își trage seva și a cărei sevă a îmbogățit-o cu scrierile, cu cercetările și cu rosturile sale.

Îndelungată cunoaștere și colaborare mă îndreptătesc să fac câteva referințe asupra vieții și activității profesorului și cercetătorului dr. Crișu Dascălu, la împlinirea vîrstei de 75 de ani.

Student remarcabil al profesorilor Eugen Todoran, G. I. Tohăneanu, G. Ivănescu, Ștefan Munteanu, absolvent (1964) de frunte al Facultății de Filologie, secția

română-germană, și doctor în filologie al aceleiași facultăți (1978), debutează de timpuriu în presă (1959) și editorial (1968), cu volumul *Mânie și marmură*.

Colaborează la „Orizont”, „Tribuna”, „România literară”, „Ateneu”, „Ramuri”, „Caiete critice”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Revista de studii banatice”, „Scrisul românesc”, „Limbă și literatură”, „Lumina”

(Pancevo), „Piramida” (Zrenianin) etc.

Autor al volumelor:

Mânie și marmură, București, Editura pentru Literatură, 1968; *Încercare asupra bucuriei*, Timișoara, Editura Facla, 1978; *Dialectica limbajului poetic. Studiu de poetică*, Timișoara, Editura Facla, 1986; *Cicatricele bucuriei*, Timișoara, Editura Helicon, 1995; *Mutări paradigmatici în evoluția limbajului poetic românesc*, București, Editura Academiei, 1998; *Poezie și limbaj*, Timișoara, Editura Augusta, 2000; *Insurecția respectuoasă*.

Eseu despre individualul și supraindividualul poetic, Timișoara, Editura Augusta, 2000; *O călătorie spre centrul poeticului*, Timișoara, Editura Mirton, 2000; *Timpul absent*, Timișoara, Editura Brumar, 2006; *Poetikon*, București, Editura Ideea Europeană, 2007; *Zeii locuiesc lângă Olimp*, București, Editura Ideea Europeană, 2007; *Colivia belgrădeană*, București, Editura Euro Press, 2008; *Algonauții / The Algonauts*, Timișoara, Editura David Press Print, 2010; *Terra*, Timișoara, Editura David Press Print, 2011, și **coordonator al volumelor:** *Text, figură, coerență*, 1987; *Tentațiile textului*, I, 2003; *Tentațiile textului*, II, 2005; *Romanul postbelic românesc. Dosarul receptării critice*, I (1945-1964), 2010; *Panorama dramaturgiei postbelice românești*, 2013; *Enciclopedia Banatului*, 2015; **colaborări la proiecte:** *Formarea cuvintelor în limba română*, *Ediții critice* (Paul Iorgovici), *Imaginea în stilurile nonartistice ale limbii române literare în secolul al XIX-lea*, *Limbaj poetic și versificație în secolul al XIX-lea*, *Text, figură, coerență*, *Derivatele textului*, *Dicționarul general al literaturii române*, *Dramaturgia postbelică*

românească, *Romanul postbelic românesc, Encyclopedie Banatului*.

Dat fiind numărul relativ mic de cercetători și ampoarea proiectelor asumate de-a lungul anilor, Crișu Dascălu, ca director al Institutului de Studii Banatice, a apelat la **colaboratori externi**, ceea ce i-a permis realizarea de multiple studii și cercetări, extinse preocupări științifice în spațiul cultural bănățean și chiar dincolo de granițele sale actuale, referindu-mă la colaborarea excelentă și durabilă, inaugurată în anul 2009, cu Institutul de Cultură al Românilor din Voivodina, cu care a încheiat o Convenție de colaborare pentru realizarea în comun a *Encyclopediei Banatului* și cu care a organizat simpozioane anuale, alternativ la Timișoara și la Zrenianin. Au intrat în tradiție colaborările reciproce la publicațiile științifice ale celor două instituții. Bune relații științifice a stabilit și cu Catedra de limba română a Universității din Novi Sad și cu alte instituții ale românilor din Republica Serbia. Toate aceste legături sunt adevărate punți de cunoaștere reciprocă și de omogenizare culturală.

De altfel, relații folosite de a stabilit și cu Institutul de Balcanologie din Belgrad al Academiei Sârbe de Științe și Arte. Având în vedere aceste rezultate, Institutul a fost desemnat parte în Acordul dintre academiile română și sârbă, pentru proiectul *Legături seculare româno-sârbe privind arhivele*, proiect finalizat prin publicarea, în colaborare cu Arhivele Naționale, Serviciile județene Caraș-Severin și Timiș, a *Inventarului arhivistic al Registrelor parohiale de stare civilă din județele Caraș-Severin și Timiș* (2010; ediția a II-a – 2011), volum lansat și la Arhivele Iugoslavie din Belgrad. În vederea pregătirii lui, Crișu Dascălu a organizat, la institutul nostru, Simpozionul internațional *Reciprocitate româno-sârbe. Cercetări de arhivă* (2008), la care a participat o numeroasă delegație din țara vecină.

Crișu Dascălu s-a alăturat proiectului unor **ediții** științifice din operele primilor lingviști din această provincie: Paul Iorgovici, *Observații de limba românească* (Doina Bogdan-Dascălu, Crișu Dascălu), Constantin Diaconovici Loga, *Gramatica românească* (Olimpia Berca, Eugen Dorcescu), Iosif Popovici, *Scrisori lingvistice* (Maria-Luiza Sitaru, Livia Vasiluță), Simeon Mangiuca (monografie de Doina Babeu).

Paralel, Crișu Dascălu s-a implicat, începând cu anul 2009, în elaborarea *Encyclopediei Banatului*, concepută ca parte integrantă a unei *Mari encyclopédii române*. Este modul particular în care înțelege Crișu Dascălu armonizarea preocupărilor cu caracter regional cu cele de nivel național. După mari eforturi, depuse de cei peste 40 de autori, primul

volum, *Literatura*, a fost încheiat și tipărit în anul 2015. El cuprinde peste 900 de articole despre scriitori, dintre care mai mult de jumătate sunt scriitori români, inclusiv 40 din Voivodina, cărora li se adaugă scriitori germani (aproximativ 200), sărbi (aproximativ 100), unguri (50), slovaci (45), bulgari, ucraineni și cehi. Volumul este dedicat „aniversării unui secol și jumătate de glorioasă existență a Academiei Române” și a fost lansat cu prilejul sărbătoririi Zilei Culturii Naționale, în 15 ianuarie 2016.

Sub autoritatea științifică a institutului apare, începând cu anul 2010, în Editura David Press Print și cu sprijinul Societății Encyclopedice a Banatului, colecția *Bibliotheca banatica*, dedicată editării critice a unor scrieri din trecutul cultural și științific al provinciei, dar și valorificării de pagini inedite ale autorilor de aici. În această colecție, care și-a dobândit un binemeritat prestigiu, au apărut până în prezent 36 de volume, toate prefațate de Crișu Dascălu, dintre care amintesc: Traian Vuia, *Le Banat (Timishana) / Banatul (Timișana)*, 2010; Aurel Cosma Jr., *Pictura românească din Banat de la origine până azi*, 2011; George C. Bogdan, *Din istoria culturală a Banatului*.

I. Articole din „Reșița”, 2011; Contribuții la istoria ecclaziastică a Banatului, 2011; Leonhard Böhm, *Locuitorii Banatului*, 2011; István Berkeszi, *Istoria tipografiei și a presei timișorene*, 2011; Ion B. Mureșianu, *Din trecutul slovei bănățene*, 2012; Ioan David, *Presă românească din Banat*, 2012; Ioan David, *Presă și cultură*, 2012; Paul Iorgovici, *Observații de limba românească*,

2012; Aurel Cosma Jr., *Istoria presei române din Banat*, 2012; Iosif Bogdan, *Scrisori. Folclor bănățean. Articole. Memorialistică*, 2013; Alexandru Tietz, *Scrisori de la sălaș*, 2013; Maria Vertan, *Sigiliile târgurilor și localităților rurale din Banatul istoric (1760-1919)*, 2014; Ioan David, „Banatul” (1926-1930). Prima revistă literară bănățeană, 2015 etc.

Într-un cuvânt, timpul a trecut, pentru Crișu Dascălu, pentru colaboratorii săi de la Institutul de Studii Banatice din Timișoara al Academiei Române, cu rost, cu mult rost și cu deosebit folos pentru cercetarea românească, în general, și pentru cea a Banatului, în special.

Felicitându-l călduros pentru împlinita vîrstă de 75 de ani, atât în numele colegilor de la Filiala din Timișoara a Academiei Române, cât și al meu personal, îl rugăm pe Bunul Dumnezeu să-i dea mulți și spornici ani, spre mai binele lui, al familiei sale și al nostru, al tuturor.

Acad. PĂUNION OTIMAN

O CARTE DESPRE TRAIAN DORZ

Prevăd o carte extraordinară într-un domeniu de covârșitoare sensibilitate – stilistica –, poate și din gândul că, într-o pictură din biserică, se vede „obrazul celui ce-i scris pre icoană” (Varlaam), iar într-o poezie religioasă creștină îmi apare poetul și „umilirea” artistică față de Dumnezeu, cinstirea creației noastre și a universului.

La început, am avut impresia că universitara din Timișoara, lect. dr. Florina-Maria Băcilă, va urmări stilistica limbii române pe probleme de morfologie ale poeziei lui Traian Dorz, având promisiunea „unei analize de ansamblu a poeziei dorziene”¹. După apariția unui studiu complex despre epitetul *alb*, am înțeles larga perspectivă în care s-a angajat și capacitatea de a pătrunde limbajul liturgic ajuns pe tărâm poetic, citind afirmațiile: „În conștiința umană, albul a fost percepțut, încă din Antichitate, ca un element cu puternice valențe pozitive și a devenit, în timp, cea mai importantă culoare a culturii creștine, în relație directă cu Divinitatea, cu lumina strălucitoare a harului lui Dumnezeu, cu puritatea sufletului și a trupului, cu credința și bucuria existenței, cu generozitatea și perfecționarea.”².

Enevoie de curaj să pătrunzi „mesajul duhovnicesc” din poezia lui Traian Dorz și distinsa Florina-Maria Băcilă recunoaște: „A acceptă o provocare înseamnă, înainte de toate, a păși de bunăvoie, asumându-ți orice risc, pe un tărâm incitant, cu cât mai puțin cunoscut, cu atât mai fascinant. Nu altfel stau lucrurile când provocarea care îți stă în față se referă la interpretarea limbajului unui poet. Dar acest demers presupune, pe lângă altele, o încercare de pătrundere în universul de semnificații al creației lirice dinspre expresie: prin limbaj, poetii redescoperă pitorescul limbii, (re)crează punți de legătură între complexul sonor al cuvintelor și semantica acestora.”³.

Efortul de a înlături, într-o lume de mare complexitate, fenomenul religios și trăirea credinței depășește starea de normalitate, șterge din memoria

oamenilor adevărul credinței. Regăsirea sinelui pierdut, stare de reverberație, se întâmplă să fie cuprinsă în cuvinte, unde poezia se întâlnește cu credința. Astfel se recuperează o valoare culturală la un nivel superior. Nu e o repunere în drepturi (în circulație) a unui scriitor uitat. Repunerea în circulație (restituire) a poeziei lui Traian Dorz a avut loc imediat după decembrie '89, în același timp cu „sporiul credinței” (Varlaam) unui om hărăzit cu darul creației.

Traian Dorz este un destin aparte, determinat de o revelație în adolescență, care a ales jertfa pe altarul credinței.

Analiza riguroasă a faptului poetic și a expresiei sale lingvistice produce un adevărat spectacol stilistic și semantic sau o povestire fascinantă a cuvântului, dar, în același timp, dezvăluie autenticitatea trăirii credinței.

Explicații clare, concise, acuratețea limbajului științific, specific cadrului didactic, se impun simplu, în mod natural. Cercetătoarea se mișcă dezvoltat pe dimensiunea diferitelor creații lirice și proiectează unele semnificații stilistice în evoluția „literei” lirice.

Abundența de trimiteri bibliografice spune mult⁴. Oricine ar fi, cititorul se lasă prins într-o capcană interesantă, atras fiind de aventura în poezia românească.

Ce reprezintă această carte așteptată? Răspunsul la întrebare vine din originea demersului. Florina-Maria Băcilă are convingerea intimă că aduce o contribuție de substanță, ceea ce determină un efort deosebit. Doar în acest fel a reușit să pătrundă pregnanța discursului liric. Există poeți religioși, mistici, care trăiesc un aspect sau altul al credinței. Pentru alți poeți, religia este, pur și simplu, o temă literară tratată de la faptul simplu în sine la nivelul superior al creației. În cazul lui Traian Dorz, cercetarea stilistică are în vedere un poet care a făcut din credința sa o viață ce a depășit starea religioasă prin nașterea poeziei.

Limbajul spațiului sacru la un poet ca Traian Dorz oferă posibilitatea descoperirii resurselor inepuizabile ale limbii noastre și în semnificații liturgice. Am în vedere discutarea termenilor *nehotar*, *nerăspuns*, *necuprins*, *năier* etc.

Registre lirice diferite, de la expresia ludică din volumul *Osana, Osana* până la tonalitatea gravă a meditației creștine din *Locurile noastre sfinte*, structurează discursul, care urcă de la simplitatea expresiei la reflexivitatea de intensă trăire a sacrului.

Semnificațiile artistice ale unui cuvânt apar în

¹ Florina-Maria Băcilă, *Dativul adnominal în volumul Osana, Osana, de Traian Dorz*, în „Almăjana”, XII (2010), nr. 1-2, p. 23.

² Idem, *Adjectivul alb în volumul Osana, Osana, de Traian Dorz*, în „Almăjana”, XIII (2011), nr. 1-2, p. 28-29.

³ Cum sursele mele de informație erau reduse (revista „Almăjana” și „Analele Universității de Vest din Timișoara”), am rugat-o pe cercetătoarea timișoreancă să-mi pună la dispoziție studii apărute în alte publicații pentru a simți „atmosfera” culturală din orașul în care m-am format profesional sub îndrumarea unor mari profesori rămași sufletește în marea mea admirare și recunoștință. Astfel, citatul aparține studiului *Substantivul nehotar în lirica lui Traian Dorz*, apărut în * * *, *Filologie și bibliologie. Studii*. Volum coordonat de Gheorghe Chivu, Alexandru Gafton, Adina Chirilă, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2011, p. 79.

⁴ Vezi studiul despre adjectivul *alb*. Din cele 51 de trimiteri bibliografice, peste 40 se referă la lucrări de specialitate. În același sens vorbește și nota 5 din idem, *Substantivul nehotar în lirica lui Traian Dorz*, p. 81.

adevărate micromonografii stilistice. Chiar mai mult, biografi spirituale ale cuvântului. Se descoperă viața cuvântului reträită de poetul Traian Dorz și de alți poeti de o sensibilitate devotată limbii române și cercetării ei. Autoarea nu și-a limitat perspectiva la existența cuvântului la un poet. Să se fi întâmplat astfel, pierdeam din frumusețea estetică a cuvântului. În termenii artistici urmăriți, nu cauță reacții metafizice, ci aspectul trăirii relației transcendentă – imanent, ceea ce este esența spiritualității unui credincios practicant. De aici provine afirmația: „Dincolo de simpla actualizare a unor semnificații mai mult sau mai puțin răspândite, bogăția semantică a lui *dulce* în lirica dorziană pune în lumină anumite aspecte caracteristice concepției autorului despre viață, prezentând, în același timp, conexiuni inedite mai ales cu viziunea sa asupra Divinității, conturată într-un univers de maximă profunzime, de o complexitate și de o originalitate în stare să-i captiveze pe cititorii de totdeauna”⁵.

Florina-Maria Băcilă urmărește relieful cuvântului în semnificațiile din poezia lui Traian Dorz și din poezia românească în general. Exercitarea capacitații de sinteză se manifestă în fiecare secvență a cercetării. Nu e ușor să pătrunzi într-un spațiu deosebit al limbii, să te apuci să evaluatezi, în modul de a fi „religios”, simțirea artistică. Numai aşa se ajunge la cunoașterea care permite reflecție. Dincolo de speculațiile structurale pe care le poate determina cuvântul, se impune convingerea că frumusețea limbii se exprimă original prin trăirea mesajului. O trăire convențională nu mișcă subtilitățile limbajului poetic.

Prin importanța dată sensurilor, se poate ajunge la termenii originari ai credinței într-un context axiomatic. În metafora plastică se surprinde eleganța plasării

semnificațiilor proprii timbrului lui Traian Dorz, din spațiul poeziei religioase, la dimensiunea liricii românești. De altfel, „limba română există în atâtea variante cât vorbitori ai ei există” (Solomon Marcus), cu atât mai mult când e vorba de poeti.

Sensul vieții determină manifestarea creației. Reacția devine astfel expresia sensului. Natura creației armonizează părțile. Creația începe din lumea nevăzută direct și continuă prin legile fizicii mișcării în tot ce e în jurul nostru și dincolo de noi.

Creația a trecut prin formele credinței, de care nu s-a desprins prin rupere. Încă va avea rădăcini puternice în solul credinței. E ceea ce înțeleg de la Florina-Maria Băcilă din cercetarea limbajului poetic legat de creația lui Traian Dorz. Dacă până acum (surprinzător) nu creează poezie pe urmele tatălui, poetul Iosif Băcilă, universitara trăiește poezia cuvântului prin interferențele lirică / lingvistică.

În ceea ce a scris despre poezia lui Traian Dorz descoperi un program riguros de cercetare, care nu se concentrează asupra cuvântului izolându-l, ci îl încadrează într-un complex spiritual religios și poetic. Limbajul religios este prima formă de cultură națională scrisă în continuarea creației orale. Revenirea la cuvântul de la care a pornit înseamnă concluzii larg culturale.

Ca un gest de viață semnificativ, firesc în același timp, prin aceasta memorabil, o experiență fundamentală pentru cercetarea unor aspecte ale limbii noastre, rămase în afara atenției, va deveni carte, o lucrare semnificativă pentru ceea ce aş numi *teologia limbii*, a limbajului, și chiar conștiința de sine a rostirii noastre, prin fiecare vorbitor în manifestare obișnuită sau care ajunge în templul creației.

Prof. CONSTANTIN TEODORESCU
Kitchener – Ontario, Canada

O NOUĂ CARTE DESPRE VALEA ALMĂJULUI

De-a lungul timpului, Valea Almăjului a suscitat interesul cercetătorilor din diverse domenii (istorie, sociologie, folclor, etnografie, muzică, lingvistică, literatură, spiritualitate etc.), care i-au și consacrat numeroase studii, ocupându-se de abordarea unor aspecte identitate legate de acest areal considerat oarecum izolat de zonele învecinate și, tocmai din considerentul amintit, mai conservator, inclusiv în ceea ce privește datinile populare.

În volumele în care se analizează diverse caracteristici ale culturii tradiționale din Depresiunea Almăjului, fenomenul colindatului nu a fost prezentat în ansamblul său, deși anumite referiri la tradițiile de iarnă se fac în monografiile localităților almăjene, precum și în lucrări apartinându-le lui Sabin V. Drăgoi (*122 melodii poporale din județul Caraș, în deosebi din Valea-Almăjului*, culese și notate de Sabin V. Drăgoi, București, Cartea

⁵ Idem, *Adjectivul dulce* în volumul *Osana, Osana*, de Traian Dorz, în AUT, XLVIII (2010), p. 58.

Românească, 1937), lui Emil Petrovici (*Folklor din Valea Almăjului*, în „Anuarul Arhivei de Folklor”, III (1935), p. 25-158), lui Nicolae Ursu (*Cântece și jocuri populare românești din Valea Almăjului (Banat)*, București, Editura Muzicală, 1958), care cuprind și texte ceremoniale de acest tip. Nimici nu a realizat însă, până în prezent, o descriere etnografică specială a obiceiurilor de iarnă practicate în Almăj, dintre care se evidențiază colindatul – manifestarea cea mai reprezentativă din cadrul lor. De aceea, putem afirma că ne aflăm în fața primului studiu amplu de gen, concretizat într-o cercetare de factură etnologică, intitulată *Obiceiuri de iarnă în Valea Almăjului (județul Caraș-Severin)*. *Colindele și colindatul* – carte elaborată de Maria Vâtcă și apărută, la începutul lui 2016, la Editura Excelsior Art din Timișoara.

Fără a-și propune o abordare integratoare, de natură monografică, autoarea urmărește, din perspectiva precizată mai sus, „prezentarea manifestărilor practicate în localitățile din zonă, încercarea de recuperare, de coroborare și chiar de coloanare a textelor ceremoniale ori a variantelor consemnate în cercetări și culegeri anterioare cu cele obținute de noi de la informatorii care le (mai) cunosc – aşadar, preluarea lor din diferite surse și clasificarea adecvată, în vederea obținerii (partial prin posibilă reconstituire) a unui corpus cât mai bogat și mai nuanțat.” (*Argument*, p. 7).

Primul capitol – conceput sub forma unui „excurs documentar-bibliografic” (p. 13) – conține date generale despre arealul cercetat (așezare geografică, trăsături ale reliefului, particularități etnografice, repere istorice și sociale, originea toponimului *Almăj* și.a.).

Secțiunea a doua începe prin trasarea câtorva coordonate teoretice privind conceptul de *obicei*, apoi sunt descrise concret manifestările caracteristice perioadei de iarnă, privite în sincretismul lor, începând cu postul Crăciunului (15 noiembrie), până la sărbătoarea Sfântului Ioan Botezătorul (7 ianuarie), și sunt analizate toate practicile din acest interval (Sfântul Andrei, Sfânta

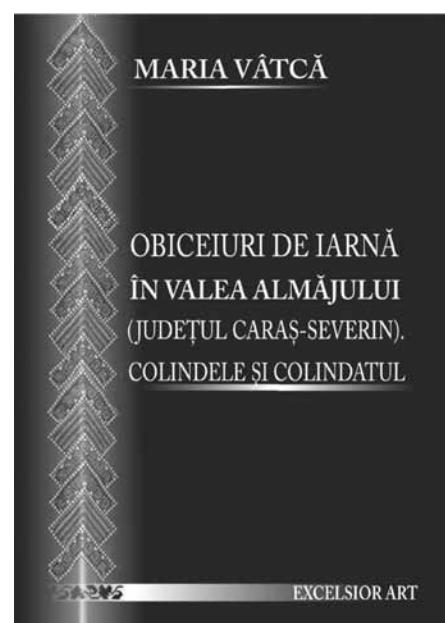
Varvara, Sfântul Nicolae, Ignatul, Ajunul Crăciunului și al Anului Nou, Sfântul Vasile, Boboteaza, praznicul casei, obiceiurile culinare etc.).

Capitolul al treilea subliniază particularitățile *colindatului*, în calitate de *context* pentru *colind*, cu funcțiile și clasificările lui, opusul acestuia – *descolindatul* – și *colindele*, ca „*poezii*” / texte ale obiceiului mentionat, nu doar din perspectivă teoretică, ci și cu referire concretă la manifestările aferente din fiecare localitate sau la textele ceremoniale din Almăj (colinde, cântece de stea) care au putut fi recuperate din diverse surse bibliografice ori prin intermediul anchetelor de teren întreprinse de autoare, în perioada 2012-2015, în toate așezările din zonă. Demersul intenționează discutarea situației textelor în a doua jumătate a secolului trecut, paralel cu cea din vremea noastră, dar și compararea variantelor cenzurate, publicate de Nicolae Ursu, cu manuscrisul său original, păstrat, astăzi, în Arhiva de Folclor a Academiei Române, filiala Cluj-Napoca. De altfel, Maria Vâtcă acordă o atenție deosebită, cu adevărat recuperatoare, textelor ceremoniale din Almăj, mărturisind fără echivoc, în repetate rânduri, scopul esențial al lucrării: tezaurizarea materialului etnografic specific sărbătorilor de iarnă în Almăj, ca punct de reper necesar pentru viitoarele analize de specialitate.

În ultima parte sunt abordate aspecte privitoare la etnoestetica acestor creații „populare”, la sincretismul text – melodie din structura lor, alături de analiza succintă a componentei muzicale. De asemenea, se au în vedere prezentarea personajelor implicate în acțiunile reflectate de textele ceremoniale din zona cercetată, anumite valențe simbolice ale vegetalului, câteva simboluri zoomorfe din obiceiurile propriu-zise și din creațiile tipice care le însoțesc.

În final, se formulează o serie de *concluzii* pertinente, desprinse din cele expuse, relevându-se, totodată, și deschiderile spre noi abordări ale temei.

Corpusul de texte, plasat într-o secțiune separată, include creațiile tradiționale recuperate din lucrările

publicate, precum și cele obținute în urma propriilor anchete.

Dincolo de o susținută documentare pe teren, lucrarea se fundamentează pe o *bibliografie* amplă, alcătuită din volume dedicate culturii tradiționale orale, categoriei obiceiurilor, clasificării lor raportate la realitatea faptică și la unele aspecte strâns legate de comunitatea de tip arhaic a Văii Almăjului.

Anexele cuprind imagini reprezentative pentru tema în discuție, pe lângă precizările privind sistemul de redare în scris a rostirii dialectale bănățene.

Așadar, demersul propus de Maria Vâtcă are ca obiectiv „atât o privire generală asupra manifestărilor ceremoniale și festiv-spectaculare din perioada de iarnă, cât și o analiză comparativă referitoare la obiceiul colindatului (context) și la textele ceremoniale (colindele), pentru a putea observa pregnanța cu care acestea s-au păstrat până în zilele noastre.” (*Argument*, p. 11). Pentru identificarea și discutarea trăsăturilor obiceiurilor de iarnă în general, ale colindatului în special, din zona supusă cercetării, mai ales din perspectiva relației tradiție – contemporaneitate, metodologia urmărită este una complexă și dinamică, împreună cu studiul bibliografiei cu interpretarea faptelor concrete, cu consultarea unor culegeri de folclor din zonă și cu anchetele de teren. Totodată, în ceea ce privește transcrierea textelor și a altor materiale obținute în urma interviuării informatorilor, este de remarcat că autoarea aplică, în mod consecvent, *sistemul de redare în scris* așa cum a fost stabilit, în vederea editării textelor de literatură

dialectală bănățeană, de specialiști actuali (prof. univ. dr. Ioan Viorel Boldureanu, prof. Simion Dănilă și prof. univ. dr. Cornel Ungureanu), „în forma finală din volumele premiate la ediția a IV-a, 2015-2016, a Concursului de literatură dialectală bănățeană «Marius Munteanu», Timișoara.” (*Argument*, p. 11).

Un aport meritoriu îl are analiza amplă a textelor ritual-ceremoniale, Maria Vâtcă fiind avantajată, în acest sens, de formăția sa muzicală, de cunoștințele din sfera etnomuzicologiei, care îi permit un comentariu tehnic de specialitate cu privire la relația text – melodie în colinda tradițională. De asemenea, unele dintre subcapitole pot alcătui, cu certitudine, articole solide, bine gândite și scrise cu pasiune, pentru posibile dicționare speciale care ar avea în vedere înregistrarea unor particularități ori a unor valențe simbolice ale obiceiurilor din arealul amintit.

Volumul se prezintă unitar, ca o cercetare interdisciplinară, îmbinându-se armonios aspecte și noțiuni din domenii variate (folclor, etnografie, lingvistică, religie etc.), necesare pentru a contura specificul unui spațiu unic din partea sudică a Banatului. Lucrarea nu constituie însă o simplă culegere de fapte, de date, de informații diverse, ci rezultatele obținute sunt prelucrate și interpretate adecvat, comparate și explicate cu rigurozitate, în vederea realizării unui veritabil studiu de caz care vine să completeze contribuțiile anterioare la cercetarea obiceiurilor de iarnă – un segment important al culturii și spiritualității tradiționale din Valea Almăjului.

FLORINA-MARIA BĂCILĂ

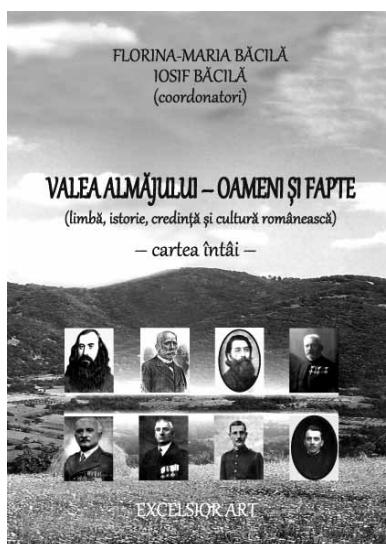
VALEA ALMĂJULUI – OAMENI ȘI FAPTE

În luna aprilie 2016 am primit volumul I din ciclul *Valea Almăjului – oameni și fapte* (Timișoara, Editura Excelsior Art, 2016, 490 p.), volum coordonat de Florina-Maria Băcilă și de tatăl ei, Iosif Băcilă.

Un volum cu adevărat monumental! El are 490 de pagini și prezintă viața și fapta a nouă personalități ale Văii Almăjului. În plus, cartea include cuvinte despre motivația seriei în curs de apariție și o impresionantă suita de documente fotografice care fac prezentarea încă mai convingătoare.

Acest prim volum, din ciclul de șapte în lucru, este impresionant din mai multe motive.

Valea Almăjului se arată ca „țară” cu rosturi străvechi, rânduială chibzuită și dinamică economică, socială și politică vibrantă. „Țara” se înfățișează ca având o identitate inconfundabilă, ca loc și personalitate perfect cristalizate. În același timp, „țara” nu era izolată, uitată în timp și în spațiu. Personalitățile ei erau cunoscute și în spațiul bănățean, și în tot spațiul românesc. Erau oameni care circulau, erau școliți și activi în întreg centrul Europei.

Oameni care în anume momente au fost activi în centre de influență decisive.

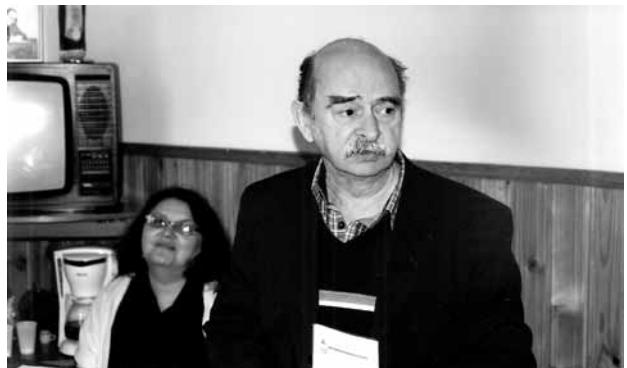
Dar, dincolo de toate aceste merite, volumul (ca și ciclul care îi va urma) are o importanță actuală realmente ieșită din comun.

Momentul istoric prezent este cel al confrontării dintre personalitatea istorică „țării”, state naționale, comunități libere, și uniformitatea degradantă, mediocritatea programată, reducerea la individ, număr socio-economic (această din urmă pomenită uniformizare degradantă poartă diferite nume: „internationalism”, „globalism” și alte „eiusdem farinae”).

În atari condiții, apariția volumului *Valea Almăjului – oameni și fapte* nu este doar o meritorie contribuție culturală, ci un strigăt vital și un manifest de credință: acela că locurile și oamenii nu mor la voia orișicui și orișicând.

Această carte dovedește că Tara Almăjului este și va fi, că pentru starea ei în ființă ea luptă cu înverșunare.

ALEXANDRU NEMOIANU

Oravița, 25 februarie 2016

Anina, 9 mai 2016

ÎNTÂLNIRE CU „ALMĂJANA”

Răcășdia, 15 august 2016

Pătaș, 21 august 2016

BALUL ALMĂJENILOR – 2016

11 martie 2016 a fost ziua în care almăjenii (și nu numai) s-au adunat la balul ce a ajuns la a XXI-a ediție. Societatea Culturală „Țara Almăjului”, cea care organizează an de an evenimentul, s-a prezentat și de această dată la înălțime, oferind distracție maximă.

S-a oferit să fie gazdă Complexul Senator din Timișoara, care a trebuit să facă față la cei 700 de participanți. Balul almăjenilor a devenit un eveniment renumit și chiar invidiat, ceea ce a făcut ca numărul solicitanților să fie într-o permanentă creștere, cei din alte zone etnofolclorice nefind o excepție.

Trebuie remarcat și faptul că tot mai mulți participanți vin îmbrăcați în străie tradiționale. Dacă, în urmă cu patru-cinci ani, numărul celor costumați popular se ridică la maximum 20-30 de persoane, în acest an au fost... 327 (!) și sunt convins că procentul va crește în viitor, ceea ce este îmbucurător. La acest subiect ar fi și două observații pe care organizatorii le-ar putea lua în seamă. Prima – că au apărut la bal și costume populare din alte zone, iar a doua, că bărbații erau îmbrăcați țărănește de la brâu în sus, „nemêtește” în jumătatea inferioară, ceea ce nu credem că este în ordine!!!!

Deschiderea manifestării a revenit conducerii societății organizatoare, în spete: prof. univ. dr. Dumitru Popovici – președinte, prof. univ. dr. Alimpiie Ignea – vicepreședinte, prof. univ. dr. Vasile Goșa – membru în comitetul organizator. Nu putea să lipsească nici prof. Iosif Băcilă, care a prezentat ultimele două numere din revista „Almăjana” (acum, în al XVII-lea an de la apariție), al cărei redactor-șef este. Evenimentul de excepție a fost prezentarea primului volum din seria *Valea Almăjului*

– oameni și fapte (care va avea 6-7 volume), apărut sub redacția aceluiași om de aleasă cultură, prof. Iosif Băcilă, și a fricei sale, lector univ. dr. Florina-Maria Băcilă, carte având la bază, în mare parte, articole publicate în revista sus-amintită. Și aici, Societatea Culturală „Țara Almăjului” a fost sponsor principal.

S-a trecut apoi la cele mai... lumești și dansante, având ca suport muzical cântece specifice zonei noastre

– brâu, horă, ardeleană și de doi, dar și doine memorabile, susținute de orchestra de muzică populară din Băile Herculane, condusă de Petrică Miulescu Irimică, alături de care au evoluat minunat Mihaela Petrovici și Marian Jarja.

Brâul de deschidere l-a avut în frunte pe Dumitru Popovici, iar în coadă – pe subsemnatul (Iosif Badescu). Avalanșa de dansatori a făcut ca lanțul desfășurat să fie pe... șase rânduri serpuitoare!

Nu pot să nu-i amintesc pe doi dintre cei mai străluciți reprezentanți ai Văii Almăjului, care au dat totdeauna prestanță manifestărilor noastre de orice fel: acad. Păun Ion Otiman și scriitorul Ion Marin Almăjan. Desigur că aproape toată elita intelectuală almăjană a fost prezentă, dar, fiind mulți, și enumăr ca grupuri: ingineri, economisti, profesori, medici (erau vreo 15), juriști etc., care nu și-au uitat viața și neamul, obiceiurile și strămoșii, jocul și rădăcinile.

Petrecerea a ținut până în zori și și-au făcut loc, printre ultimii, cei mai pătimiș jucători.

IOSIF BADESCU
Timișoara, 11.03.2016

RÂNDARĂ LA MOARA MICĂ

Motto: „Roata morii se-nvârtește,
Nicidecum nu se-odihnește”.
(Timotei Popovici – Moara)

Într-o lume plină de agitație și stres, când timpul parcă aleargă mai repede, important este să-ți asiguri momente de relaxare adeverată, într-un mediu cât mai plăcut, reconfortant. Eu cred că l-am găsit în satul meu natal, Șopotu-Vechi, unde casa bunicilor mei materni mă aşteaptă cu drag și cu amintiri ce-mi readuc bucuria copilăriei în suflet.

Dimineața, când razele soarelui zâmbitor, de abia răsărit, îmi bat în geam, auzul percepe o muzică a satului ce mă învoiează. Porumbeii încep gânguritul, cocoșii nu se lasă mai prejos și-și întind gâtul ca un tulnic, sfidând ceasul cu pendulă. Câinii latră în răstimpuri scurte, dialogând interesant fără să-și suprapună emisia corzilor vocale. În tot acest cor pe mai multe voci, apare un zgromot

de fond, ca un contrabas, ce acoperă și momentele de pauză solistică. Este alergătura neobosită a pietrei de moară, într-un regisztr grav, scrâșnit, care transformă grăunțele în făină caldă și moale, viitoarea pâine ori mămăligă.

Moara, situată la capătul grădinii noastre, este cea care asigură fondul acustic continuu. Îl știu de când eram copil și parcă îmi dă o liniște sufletească ori de câte ori îl percep. Nu îl ascult în mod special decât câteodată, dar știu că este acolo și lipsa lui îmi creează o stare de disconfort, de parcă m-ar pândi o primejdie. Este ca atunci când morarul doarme liniștit în tot zgomotul pietrelor de moară și se trezește panicat doar când apare o liniște suspectă, semn că moara s-a oprit.

Bunicii mei, Nicolae și Iuliana, aveau numele de familie Moraru. Nu știu, moara le-a dat aceste nume strămoșilor lor sau este doar o întâmplare să fie vecini cu ea. Oricum, ei au iubit-o mult, fapt transmis și urmașilor. Primul lucru ce l-au făcut, când am început și eu să gânguresc, a fost acela că m-au pus în coșul morii (acolo unde se pun boabele pentru măcinat). Era o superstiție la noi, în Almaj, că, dacă pui copilul în coș, îi va merge gura ca o moară, adică va fi vorbăret.

Dacă ai mei copii, Diana-Veronica și Cătălin, au „servit” coșul morii puși de mama mea, Viorica, să știți că nici nepotul meu Bogdan, timișorean, și cu atât mai mult nepoatele Alessia și Daria, venite din San Francisco, nu au scăpat. Tot mama mea a avut grija ca și ei să aibă șansa de a vorbi precum o moară (nu stricată!).

Moara Mică, vecina și prietena noastră, face parte dintr-o salbă de alte zece mori situate pe ieruga ce însoțește părâul Șopot, care străbate satul de-a lungul său. Jumătate dintre ele mai funcționează, celelalte fiind în diferite stadii de degradare. Morile de apă erau de o necesitate vitală pentru satele preelectrificate. Așa cum o localitate nu putea fi fără biserică și cimitir, nici fără moară nu putea trăi normal. Făina pentru pâine ori pentru mămăligă aici se făcea, ca și „uruiul” pentru animale (adică boabele măcinate mai mare). Râșnițele existau și ele în același scop, dar eficiența lor era mult mai redusă și impunea mult efort fizic.

În timpurile noastre, când au apărut mori electrice, se pune întrebarea dacă mai sunt necesare cele de apă. Cei care au consumat mămăliga, făcută cu făina obținută

de la cele două surse, știu răspunsul. Nici nu se compară cele două făini. Cea de la moara de apă este fină, moale, gălbuiu. Cealaltă se înnegrește, e mai aspră, zgrunțuroasă, chiar cu un gust metalic.

Este adevarat că morile la curent electric pentru făină de grâu sunt mai performante, ajungând să facă făină „4 nula” (cum spun tărani). Poate există aici și un „dar”, o îndoială. Această făină foarte fină aduce prin produsele sale multe calorii și puține elemente nutritive, vitamine etc.; în schimb, cea cu tărâțe mai multe este mai sănătoasă. Aceasta e și motivul pentru care, de câțiva ani, nu mânăcăm decât pâine făcută în casă, din făină de grâu de Șopot sau

Eftimie Murgu (Rudăria), măcinată la Moara Mică.

Dacă morile de apă din Banatul de Munte s-au împuținat drastic, cauzele sunt ușor de găsit. În primul rând, tăraniul a inversat raportul mămăligă / pâine în alimentație. Până la Revoluție, mămăliga domina, pâinea albă apărând la ocazii mari (nunți, nedei, sărbători religioase etc.), iar acum, „coleșă” a devenit o delicătesă. Nu contează că pâinea are amelioratori, este elastică precum o gumă și după o zi sau două se sfârâmă când o tai. Contează comoditatea, aspectul ei comercial, reclama etc.

Apoi, animalele, consumatoare de „urui” făcut la moară, s-au redus simțitor sau sunt pe cale de dispariție (în satul meu mai există trei cai), grajdurile au fost transformate în camere de oaspeți. Deci, obiectul muncii roșilor de moară s-a redus simțitor și continuă același trend.

Moara Mică este însă una dintre morile cele mai folosite și bine îngrijite. Din strămoși, aici se păstrează

niște reguli nescrise, ce reglementează activitatea ei fără dereglați majore. Ea nu are un proprietar anume, ci este a unei colectivități ce poartă numele de rândași. Sunt, poate, familii care își păstrează rândul de la înființarea morii. Aceste rânduri se moștenesc, se vând, se cumpără. Ele se măsoară în ore, care pot fi de zi sau de noapte. Cei mai instăriți și-au luat rând numai ziua și nu duminica sau noaptea, moștenind aşa până

azi. Alții, mai săraci, au luat rând doar noaptea și atunci doar 6 ore sau 3 ore, din 12.

Cât a trăit bunicul meu, Nicolae Moraru, era cel ce dirija destinele morii, ținea cheia la el, o dădea la rândași când trebuia și controla dacă o foloseau corect. Acum a

preluat misiunea Nicolae Cocora (Lae Pipirigeanu). El mi-a dat lista cu cei 20 de rândași, dar, cu tot efortul, nu am înțeles cum se identifică ordinea și orele fiecăruia. Familia mea, de exemplu, are acces la moară tot a 6-a zi și doar ziua, 12 ore.

La cheltuielile de îngrijire, fiecare participă în funcție de numărul orelor de rând. Printre lucrurile cele mai dificile se numără și schimbarea „butoniului”. Acesta dirijează și aduce apa din ierugă la fusul ce are o roată orizontală cu palete în care lovește apa morii. Având o lungime de 7-8 cm, făcut din lemn, e greu de adus și de prelucrat. Acel trunchi de fag gol pe dinăuntru (i se spune „butoarcă”) a fost înlocuit, în anul 1976, cu unul făcut din ciment, care funcționează și acum, după 40 de ani.

În cartea lui Dumitru Teicu *Mori de apă din Banat*, Moara Mică din Șopotu-Vechi figurează la loc de cinste cu imagini și planse arhitectonice, făcându-i-se o descriere amănunțită. Trei elemente aş dori să adaug la cele scrise.

În primul rând, aş aminti despre aşa-numita „lăcomiță”. Atunci când vrei să oprești moara, se pune un fund de lemn la intrarea în „butoni” și se deschide lateral un canal care preia apa, ce scurcuitează moara și apoi reintră în ierugă.

A doua chestiune pe care aş aminti-o ar fi aşa-numitul „zătoni”. Când cantitatea de apă de pe ierugă nu este suficientă ca moara să meargă încontinuu (mai ales vara), se pune un fund de lemn la intrarea în „butoni”, dar fără a se deschide „lăcomiță”. Când nivelul apei a crescut suficient, se ia fundul și se pornește moara, care va merge până apa devine iarăși insuficientă și se repetă „zătoniul”.

Ultimul element ar fi despre frecarea pietrelor de moară. Cum se face și de ce? Cu ce frecvență? Se ridică

piatra de moară mobilă cu față în sus și cu un ciocan bont la capete se lovește în aşa fel, ca să apară mici denivelări. La fel se lovește și piatra fixă, care, normal, rămâne pe loc. Dacă nu s-ar face aşa (adică să fie frecate), nu ar mai putea sfârâma boabele; pietrele, devenind netede, nu ar mai permite o alunecare bună și ar apărea aşa-numita lipire a lor, s-ar îneca (fenomen ce ar putea apărea și dacă se lasă piatra mobilă prea jos, ca fâna să fie foarte fină sau dacă se lasă să curgă prea multe boabe pe unitatea de timp). Manevra se face cam la două-trei luni. Interesant este că piatra de moară actuală dăinuie de cel puțin 70 de ani!!!

Dar problemele tehnice sunt ale rândașilor adevărați. Pentru mine, roata morii înseamnă mai mult decât fânia galbenă ca aurul ori răsucirea amețitoare a fusului ei. Ca și alte lucruri, contribuie și ea la definirea Universului, fapt arătat în versuri pline de har și filozofie de către poetul Iosif Băcilă: „Pot spune și acum, / cu mâna pe inimă, / că moara / este o metaforă / a Universului; // ca și râul, / ca și piatra, / ca și curcubeul” (*Răspas*, în *Poeme*, Editura Semenicul, Reșița, 1993, p. 23). Este, apoi, în particular, amintirea strămoșilor mei, a urmașilor ce au stat în coș și s-au jucat cu boabele, a dorului de satul natal. Nu pot despărți Moara Mică de imaginea bunicii, a chipului ei senin pe care curg versurile unui frumos și neasemuit cântec:

„Roata morii se-nvârtește,
Inima se chinuiește;
Morărița-i cu fuiorul
Și fuioru-i toarce dorul –
Țac, țac, țac!”.

IOSIF BADESCU
Reșița, 11.04.2016

TRADIȚII UITATE ȘI NEUITATE ÎN ALMĂJUL LEGENDAR (II)

Cine mai știe astăzi ce este „cămașa ciumii”? O legendă sau o realitate a timpului care a apus de mult? Foarte rar se mai obișnuiește în graiul nostru (și doar de către cei înaintați în vîrstă), atunci când cineva lucrează deosebit de grăbit, să se spună „lucrezi ca la cămașa ciumii”. Majoritatea oamenilor, chiar și cei care au preluat această expresie, nu știu ce semnifică și ce era, de fapt, „cămașa ciumii”.

Grupuri de câte 7, 9 sau 11 femei se întâlnneau în câte o casă sau la o colibă în luncă și, într-o noapte, trebuiau să facă o cămașă de dimensiuni mai mici. Femeile care se întâlnneau erau mamele celor ce erau obligați să plece pe front.

Într-un ritual al tăcerii și complet dezbrăcate, ele trebuiau ca într-o noapte să facă toate „operațiunile” necesare confectionării unei cămăși. Începeau cu melișatul cânepii, torsul, urzitul, țesutul pânzei și, în sfârșit, croitul și cusutul cămășii.

După ce cămașa era gata, era așezată pe un pat, aşa cum se aşază hainele care se dau de pomană la mort. Una dintre femei (de obicei, cea mai bătrână) dădea cămașa de pomană „lu mama ciumă”. Era singurul moment când se rosteau câteva cuvinte.

Această cămașă era de dimensiuni reduse și nu putea fi îmbrăcată de un bărbat. Pe front însă plecau mulți și toți aveau nevoie de

ea. Atunci, cămașa era tăiată cu foarfeca și împărțită în atâtea părți, câtă bărbați se duceau la război. Fiecare femeie își lua bucata ei, se îmbrăca și mergea spre casă. Femeile nu aveau dreptul să vorbească decât în momentul când au ajuns în mijlocul familiei lor, altfel se rupea vraja cămășii.

Toți știau despre „cămașa ciumii”, dar nimeni nu vorbea nimic. Când primeau hainele militare, fiecare avea grija să își ia bucata de pânză și să o pună într-un buzunar. Comandanții care erau străimi de locuri, de oameni și, mai ales, de tradiția almăjană credeau că aceste bucăți de pânză sunt niște batiste ordinare, țărănești. Ei nu își puteau închipui că într-o bucată de pânză se ascunde o speranță și o întreagă magie.

Era oare această bucată de pânză un talisman protector, aşa cum era socotită și „săgeata trăsnetului”? Cine să răspundă la asemenea întrebări pe care și le punea fiecare, în felul său?!

Moartea și-a luat întotdeauna tributul ei, alegând ce era mai frumos și mai bun. Ultima speranță era Dumnezeu, pe Care însă nu putea să-L întrebe nimeni: „De ce, Doamne?”.

Războaiele începeau și se mai și sfârșeau câteodată, dar acasă se întorceau doar o parte dintre cei care au plecat. De multe ori, pentru cei rămași, speranța se transforma în lacrimi. Așteptau mereu câte o veste de la cei ce veneau sau de la autorități. Multe familii nu puteau să accepte ideea că fiul lor nu se mai întoarce. Așteptau cu toții, iar așteptarea devinea un chin:

„Acasă-i așteptau părinți,
Neveste tinere și frați,
Îi așteptau copii cuminți
Și fete, și feciori, și tați.

Dar foarte mulți n-au mai venit –
I-a risipit a morții coasă
Și cât de mult ar fi dorit
S-audă doinele de-acasă...”.

În satul legat de tradiții, era o neîmplinire să mori printre străini, fără să ai parte de cele creștinești:

„N-avură parte de mormânt!
De-un pa de lumânare-n mâna!
De-o mânăiere, de-un cuvânt!
De-o moarte-n legea lor, creștină!

O floare cine să le pună,
Când viața le era o floare?!
O lacrimă și-o vorbă bună
Între străini, în depărtare...”.

Pe înserate, pe ulițele satului se auzeau femeile bocind. Grupuri, grupuri, cu lumânări aprinse în mâini și cu chipurile cernite, străbăteau satul, plângându-i și strigându-i pe cei care nu mai veneau.

Cei ce, în sfârșit, acceptau ideea morții începeau să facă pomeni și parastase pentru sufletele celor dispăruți. Se mai întorcea, din când în când, câte un rătăcit sau câte un schilod, revenind printre semenii care deja „i-au mâncat pomana”.

Timpul se scurgea și viața își urma cursul. Bâtrâni treceau la cele veșnice cu speranța că „în lumea de dincolo” îi vor întâlni pe cei pierduți. Pământul trebuia lucrat, vitele – îngrijite, „serviciul la Împărătie” era obligatoriu. Creșteau văstare noi. Feciorii și fetele începeau să se adune la horă. Pe potecile de munte, mergând la sălaș, câte o femeie își plângea soarta într-o doină domoală:

„Munților cu stâni de piatră,
N-ati făcut izvor de apă,
Dar acum, când lumea plâng,
Ati făcut izvor de sânge!

Cobori, Doamne, pe pământ,
Să vezi mamele cum plâng;
Mamele după fiuți,
Fetele după drăguți,
Copilașii după tați,
Neveste după bărbați.”

Muntele îi asculta durerea, dar nu putea să-i răspundă nimic. Poate avea și el durerea lui, pe care oamenii nu puteau să o înțeleagă...

Acum, plecăm în lumea mare, în lumea cea fără de hotar. Plecăm pentru un trai mai bun, pentru bani, pentru iluzii. Oare acasă nu avem bâtrâni noștri care au nevoie să fie îngrijiti? Nu avem copii care plâng, și în somn, și ne strigă?

Aveam nevoie de bani, dar de multe ori plecăm, uitând de noi, uitând de toate, pentru câte un lux inutil, înstrăinându-ne de țară, de neam. Și pentru ce? Sigur că sunt și nevoi care nu pot fi rezolvate doar aici, cine nu înțelege?!

Venim cu ideile acestei lumi prin care umblăm, iar „lada cu zestre” o aruncăm la gunoi pentru că pare inutilă, chiar dacă acolo este oglinda neamului.

Pentru generația mea, soarele se apropiie de asfințit și, oricât de frumos ar fi asfințitul, după el urmează întunericul. Până atunci, trăim însă cu speranța că tradiția este și va rămâne flacăra ce mai pâlpâie încă, veghind la eternitatea neamului.

MONUMENTUL ȚĂRANULUI ALMĂJAN

Ne străduim să lăsăm câteva urme pe nisipul mișcător al vremii, pentru că:

„Venim încrezători în viață,
În dragoste și în cuvânt,
Și ne legăm pe veșnicie
De oameni și de-acest pământ.”.

Timpul, acest mare dușman al nostru, al tuturor, a șters și va șterge mereu bucurii, speranțe și fapte. Cu toate acestea, „ne străduim să nu murim de tot”, aşa cum spunea marele poet latin Horațiu. Ne străduim să lăsăm o urmă că am trecut prin această viață, cinstindu-ne străbunii și legea nescrisă a omeniei, a bunului-simt.

În acest context se înscrie și ridicarea în mijlocul Văii Almăjului, la locul numit „Stăjări”, unui monument dedicat țăranului almăjan. O facem cu responsabilitate și pioșenie, gândindu-ne că:

„Au fost țărani din tată-n fiu
Și din acele mâini bătute
S-au săturat mereu, pe rând,
Cei fără suflet și virtute.”.

Batjocoriți și umiliți în toate timpurile și în toate regimurile, ei au purtat pe umerii lor istoria neamului. Au făcut-o deoarece:

„Ei sunt legați pe veșnicie,
Prin dragoste și prin cuvânt,
De tot ce mișcă-n țara asta
Și de pământul nostru sfânt.”.

Inițiativa ridicării acestui monument a avut-o dl David Albu, fiu al satului, care trăiește de treizeci de ani în Austria, dar al cărui suflet a rămas aici, printre noi. Provine dintr-o familie numeroasă (de 11 frați) și-n fiecare an a fost în satul său natal, Bănia, alături de cei dragi:

„Aici a cunoscut iubirea
Ascunsă-n lacrimă și dor,
A ascultat cum plângе doina
În susur molcom de izvor.”.

Citind *Monografia localității Bănia*, l-a impresionat în mod deosebit *Legenda hotarelor*, care nu se regăsește în cartea *Legendele Almăjului*. Și, fiindcă eu eram autorul acestor cărți, m-a vizitat și... aşa s-a născut ideea monumentului.

Primarul comunei Bănia, dl Silvestru Bălan, a fost receptiv, sprijinind inițiativa, iar dl Radu Pitic (Panduru), fiu al satului, a venit din SUA pentru a contribui efectiv, prin muncă, la ridicarea monumentului.

El are forma unei piramide, pe un soclu de ciment, cu două niveluri și patru fețe. În prim-plan este reprezentat un basorelief simbolizând călărețul care intr-o zi a ocolit, cu calul, întregul hotar al comunei Bănia.

La nivelul superior, pe fiecare dintre cele patru fețe se află câte o placă cu o inscripție.

Deasupra basoreliefului, pe placa de gresie, au fost așezate următoarele versuri:

„Țăranul a purtat pe umerii săi istoria neamului.

El n-a plecat nicăieri, niciodată!

El n-a venit de niciunde, nicicând!

El a-ndurat și a muncit fără plată!

El a-nfruntat nedreptatea, doinind!”.

În partea opusă, înspre est, scrie:

„Aici se află colțul meu de rai,

Aici mi-am ascultat mereu părinții,

Aici am învățat și am iubit,

Aici ne sunt mormintele și sfinții.”.

Pe placă dinspre nord s-a notat:

„Aici, la locul numit Stăjări, au fost stabilite hotarele satelor almăjene.

Bănia a fost atestată documentar la anul 1484.”.

Pe placă dinspre Bănia, este scris numele proiectantului-constructor David Albu și cele ale colaboratorilor săi.*

Timpul va trece și, odată cu el, vom trece și noi. Nu vom ști dacă istoria ne apreciază sau ne condamnă pentru faptele noastre; noi auzim doar clevetirile prezentului și le-ndurăm. O facem cu convingerea că țăranul, cel care a purtat pe umerii săi istoria neamului, a meritat.

În jurul nostru, bogății timpului ridică pentru ei vile și case de vacanță. Noi aprindem o candelă în suflet, o candelă pentru:

„Cei plămădiți din lutul acestui pământ

Udat cu speranțe și lacrimi amare,

Crescuți în iubire de neam și cuvânt,

În foșnet de codru și cânt de izvoare.”.

Prof. NICOLAE ANDREI

* NOTĂ: Monumentul a fost dezvelit vineri, 9 septembrie 2016; au fost prezenți almăjeni și nealmăjeni, unii dintre ei venind de la mii de kilometri pentru a participa la măreața sărbătoare.

POEZII DE NICOLAE ANDREI

MĂRTURISIRE

Te-am apărat cu sufletul și gândul,
Ca să rămâi în veci nemuritor,
Un colț de rai, în colțul meu de țară,
Tu, Almăj sfânt, izvoditor de dor.

Ți-am scormonit cu dragoste trecutul
Și ți-am bătut potecile pe rând,
Să pot să înțeleg ce taină sfântă
M-a îndemnat să nu te las, nicicând.

Aici, am fost mereu la mine-acasă,
Ca într-un sanctuar făcut de zei,
Și am simțit durerea bucuriei
Privind cu drag la almăjenii mei.

ALMĂJENII

Cu suflet blajin,
Cu gânduri curate,
Ei sunt de când lumea,
Ei vin de departe.

Din foșnet de codru,
Din cânt de izvor,
Ei vin, de când lumea,
Cu vise și dor.

Prin lacrimi de stele,
Prin doină și cânt,
Ei sunt, de când lumea,
Legați de pământ.

FATA ALMĂJANĂ

Fată frumoasă cu suflet de înger,
Cu zâmbet de floare și ochi de smarald;
Ai strâns frumuseți și daruri divine,
Sclipirea din stele și soarele cald.

Fată frumoasă cu grai de izvor,
Curată ca apele Nerei;
Cu trupul de zână, din vise țesut,
Tu porții frumusețea Venerei!...

Fată frumoasă cu gând ne-nceput,
Cu plete de aur din lacrima Lunii;
Aduni infinitul din floare de dor,
Miresme ce poartă cireșii și prunii.

ALMĂJ

Un cub de vulturi între munți
Se căldat în liniște și soare,
Olimp, pentru țărani desculți;
Iar, pentru suflet, sărbătoare.

Miracol dătător de viață,
Izvoditor de frumuseți,
În cântec zorii te răsfăță
Sub raza blândeii dimineții.

Un colț de rai, în colț de țară!
O binecuvântare sfântă!
Edenul celor ce plecară!
Canaanul celor ce cuvântă!

Ne chemi ca un părinte bun
Tu, Almăj sfânt, pământ de vis,
Și numai gândurile spun
Ce temple-n suflete-ai deschis.

PĂMÂNT STRĂBUN

Din glia ta împunge spre lumină
Plăpând, tremurător, un ghiocel,
Păstrând cu el speranța cea divină
A tot ce prinde viață după el.

Din glia ta și-a plămădit olarul
Comori și nestemate de pământ
În care și-a-mpletit speranța, harul
Și dragostea cea fără de cuvânt.

Dintotdeauna pruncul de țăran
Te-a plămădit în palmă, te-a gustat,
Iar cei care-au trudit mereu pe lan
Au știut că ești benefic și curat.

Tu ai sorbit și lacrimi, și sudoare,
Speranță și durere dimpreună,
Ai fost bătut de vânt și ars de soare,
Ai așteptat mereu o vreme bună.

Ne-ai ocrotit și ne-ai hrănit pe toți
Cu dragoste și fără de cuvânt,
Din moși-strămoși și până la nepoți,
Pecetluind încet un legământ –

Să fim mereu cu sufletul curat
Oriunde-am fi în lumea astă mare!
Să te păstrăm în gând neîncetat,
Să îți simțim divina ta chemare!

Tu ne primești pe toți, milos, pe rând,
În templul tău cel pentru veșnicie,
La tine suntem toți egali, oricând,
Și ne prefaci încet, încet, în glie.

MOARA

poetului Iosif Băcilă

Clepsidră ți-e coșul și piatra
Odată ce boabele cad;
Pe spume de ape ți-e vatra,
Curgând în suvoi către vad.

La tine sub piatra rotundă
Se macină timpul pierdut,
Ce-n neguri de vremi se afundă
Spre timpul demult început.

La tine se macină dorul,
Luat împreună cu dragul;
Și doina își prinde izvorul
Când luna îți mângâie pragul.

Tu mergi fiindcă viața se naște!
Tu mergi fiindcă omul se-nsoară!
Tu mergi fiindcă moartea ne paște
Când timpul începe să doară!

Tu macini speranțe și vise
Astrânse în boabe mărunte,
Necazuri, în suflet încrise,
Sudoarea din brațe, din frunte.

NOAPTE DE SÂNZIENE

În taina miezului de noapte,
Din Cer coboară-o adiere
Ce parcă răspândește șoapte
De bun găsit, de mângâiere.

E noaptea cea de mult aleasă
A florilor de sâanziene,
Când pe o rază luminoasă
Coboară Zâna-ncet, alene.

Plutind pe voalu-i de mătasă
Atinge florile – ușor,
Iar roua peste câmp se lasă
Și visuri se-mpleteșc în dor.

Bobite mici de rouă sfântă
Lucesc în razele de lună,
Iar florile încep și cântă
Privind cum trece Zâna Bună.

Și vraja-ncet, încet se-ntinde
Peste poienile cu flori,
Iar visul dragostei cuprinde
Fecioare mândre și feciori.

Ei vor veni să-și spele față
Cu roua florilor vrăjite;
– O floare să ne fie viață!
Să fim iubiți! Să fim iubite!

NICOLAE ANDREI

SUFLET ALMĂJAN

EDITURA TIM REȘITA

NICOLAE ANDREI

EXCELSIOR ART

NICOLAE ANDREI

EDITURA TIM REȘITA

PROFESORUL-POET NICOLAE ANDREI

A văzut lumina zilei în satul de la poalele Semenicului – pe râul Nera – Prilipeț, la 25 iunie 1950, într-o familie de țărani ce reprezintă tradiția familială de onestitate și decentă, patriotism și civilizație, cu respect pentru muncă, neam și credință.

Copilăria o petrece alături de sora sa, Elena Andrei – viitoarea profesoară Elena Puia –, în mediul patriarhal al satului almăjan, participând la muncile agricole și la scăldat, în zilele toride de vară, în apele Nerei.

Clasele primare și gimnaziale le face în Prilipeț, când se îmbogățește cu deprinderea pentru citit, iar liceul, la Bozovici. Sub influența marilor profesori Blidariu și Smeu, urmează cursurile Facultății de Istorie-Geografie de la Universitatea din Timișoara. Astfel a ales meseria de dascăl, pentru a izvodi lumina în mintea copiilor, din care și-a făcut o profesie de credință.

Ucenicia în ale dascăliei o face la Școala din Lăpușnicel, de unde se transferă la Bănia – satul soției sale –, devenind titularul catedrei de istorie-geografie.

Din primii ani ai carierei didactice, care i-a adus multe satisfacții sufletești, s-a remarcat ca o personalitate distinsă, dovedindu-se a fi unul dintre acei onorabili dascăli români, „dascăli de dascălie”.

La profesorul Nicolae Andrei, un intelectual de marcă din arealul spiritual al Almăjului, întâlnim o interdependență cu locul de baștină, de creație ori de adoptie, loc ce l-a marcat profund și al cărui ecou i-a rămas în suflet toată viața.

Fiu al codrului și al izvoarelor, al lui Zamolxe și al Cerului albastru, a zămislit, din parfumul florilor și zâmbetul zefirului ce i-au mânăgăiat fruntea înfierbântată, adevărate comori care au îmbogățit universul lui spiritual ca o simbioză a calităților de educator, cercetător și muzician – în viață, în cărți, în relațiile cu oamenii.

Fire complexă și mereu neîmpăcat că nu a făcut îndeajuns pentru culturalizarea satelor din Almăj, a scris articole, studii și eseuri publicate în reviste ca „Vrarea”, „Eminescu”, „Almăjana”, „Almăjul”, „Vestea” și altele – din Banat și din țară. A scris cărți precum: *Monografia localității Bănia*, volumele de versuri *Suflet almăjan*, *Gânduri ascunse* și *Lacrimi de suflet*, două culegeri cu *Legende almăjene* și *Legendele Almăjului* – publicate la Editura Timpul din Reșița, iar antologia *Gând și suflet*, la Editura Excelsior Art din Timișoara.

Cărțile oferă o imagine de ansamblu asupra vieții satului – valorificând informații din documente și de la

populație, în intenția de a face cunoscută și păstrată sfânta tradiție la români almăjeni. Fiecare lucrare e o amplă simfonie creatoare a lumii, a iubirii și a căntecului.

Operele profesorului Nicolae Andrei, prin tematică, prin frumusețea stilului și a argumentelor, ne îndeamnă la meditație ori să ne așezăm sentimentele, alături de autor, la *Masa tăcerii*, prin care marele Brâncuși a sculptat eternitatea neamului românesc.

Cărțile lui le citești dintr-o răsuflare, fără să le mai lași din mâna, cu multă satisfacție și elevație intelectuală. Ele cuprind dimensiunea fabuloasă a satului în determinările lui cosmice, care pecetluiesc rânduiala din juru-ne, prin consecință și dimensiunile omenești, un discurs despre armonia universală.

Profesorul Nicolae Andrei este o floare, o voce pentru românism și sfânta tradiție în spațiul liric al Banatului de munte. În poezia lui înțelepătește o inimă mare de român. Căci lirismul face parte din aerul și lumina acestui spațiu în care ne-am născut și adormim.

Misterul poeziei lui vine din basmele și legendele vechi, culese și publicate de el, aducând lumină pentru cititor. Poezia este ca un balsam pentru răni și hrană pentru suflet.

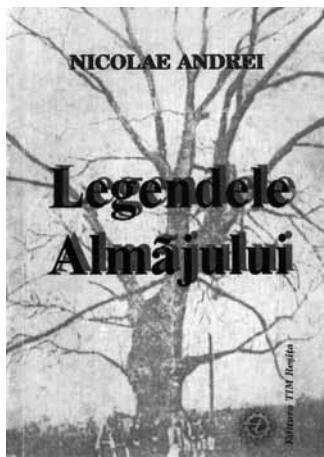
Nicolae Andrei, prin scrierile sale, a dovedit că este foarte aproape de sufletele noastre, sincron cu luminile și umbrele noastre, dar cu gândire românească. Din nectarul înțelepciunii cărților sale se vor hrăni și generațiile viitoare...

Viața profesorului Nicolae Andrei este o viață a pământului și a stelelor, pentru că poezia lui este altarul de închinăciune și contemplație spirituală, pe care ard luminile timpului și candela focului divin pentru mantuirea semenilor. În efigia lui găsim mesajul viu al limbii, al culturii și al artei românești, ca la strămoși. Se remarcă printr-o claritate și o acuratețe deosebită a expunerii la clasă, în adunări cu public și în cărți, ceea ce l-a făcut cunoscut și apreciat.

Truditor pe tărâm cultural, Nicolae Andrei este personalitatea care cu cuvântul și cu fapta a stimulat și a animat activitatea de luminare a satului. Un remarcabil merit îi revine profesorului în menținerea și organizarea Muzeului din Bănia.

Se constată că în cărțile sale, ca și în viață, se manifestă același om al omeniei, cu discreție, sinceritate, puritate sufletească, demnitate și curaj până la sacrificiu pentru binele colectiv – aşa cum a fost în anul 1989, când a devenit „cneazul” comunei, precum Dobromir Hîrcila, în secolul al XVIII-lea, ori un Horea al Almăjului.

Se remarcă printr-un umor țărănesc sănătos din care se înțelege fericirea și setea de absolut. Din măreață

potriveală a filonului băştinaş cu harul divin a ieşit Omul Nicolae Andrei, care este un bărbat frumos, de statură mijlocie, cu o frunte lată ce umbreşte doi ochi în care a căzut Cerul, cu farmec personal, cu un aer misterios, zâmbitor și afabil, în același timp distant, interiorizat, fără compromisuri, și un familist convins, cu o soție fermecătoare ocrotind asupra-și trăsături de o frumusețe clasice. Au fost și sunt o pereche ce atrage atenția și fascinează atât datorită perfecțiunii fizice, cât și unei anume aure ce-i încorajoară pe protagoniștii unei iubiri împărtășite. Din această iubire au ieșit cei doi copii pe care i-au crescut în morala binelui și a frumosului.

În cei peste 40 de ani de la catedră și de activitate culturală, profesorul Nicolae Andrei a făcut tot ce a putut pentru cercetarea și păstrarea zestrei băştinașe, modest, fără nicio pretenție deosebită, cu știința dezinteresată și cu obiectiva metodă științifică.

S-a străduit să insufle tineretului gustul și interesul pentru viața din trecut, pentru cercetare, prin iubire de muncă, de semenii și de Dumnezeu. În acest fel, a scos în evidență trăsăturile specifice ale elementului autohton din Bănia și din Almăj.

Este omul care a știut să se dedice, cu o inegalabilă energie și pasiune, formării profesionale și educației a zeci de generații de elevi pentru a fi folositori neamului românesc, reușita lor fiind răsplata muncii și trudei sale în învățământ.

Prof. Nicolae Andrei avea și are convingerea că elevul trebuie să-ți fie prieten, nu numai colaborator, fiindcă școala înseamnă creație, nu fișe făcute zilnic, cu și fără rost, și nici cu materie strecurăț în şoaptă, ci contopire de suflete și năzuință unei bucurii colective.

Lecțiile, ca și comunicările sale sunt depozite de informații și de idei noi. El a reușit să îmbine perfect domeniile de activitate: dascăl, muzician, îndrumător cultural, creație literară, cercetare istorică.

A rămas până în ultima clipă credincios profesioniștă și chemării sale, cheltuindu-și sporul de imagine și talent în domeniul literar, cu o vigoare, o forță și o chemare care-l impun în mod indubitabil și ca scriitor.

Personalitatea profesorului și calitatea spirituală a cărților lui sunt semne divine, semne sacralizate, prin conținut și consecință, contribuind la înălțarea sufletelor și îndemnând la fapte bune. Luminează totul cu înțelepciunea strămoșilor și a marilor duhovnici ai neamului românesc.

Roaidele anilor de la catedră, precum și ai celor de pe tărâm literar dau imaginea unui om al *gândului* sacru, cu *suflet* de creștin. Îi urăm domnului profesor Nicolae Andrei să trăiască mulți și fericiți ani și să rămână cu aceeași vigoare și prospetime a capacitatii de muncă și cu aceeași patimă pentru scris.

Prof. PAVEL PANDURU

FESTIVALUL TRADIȚIILOR ALMĂJENE

În 9 aprilie s-a desfășurat Festivalul Tradițiilor Almăjene în parcul din Bozovici – un eveniment special, care va rămâne mult timp în inimile tuturor participanților, elementul deosebit al acestei manifestări reprezentându-l implicarea proactivă a tinerilor din zonă, înflăcărăți de puterea tradiției și de dorința de a-i ajuta pe turiști să descopere tainele paradisului almăjan în care viețuiesc.

Cei prezenți au retrăit vremurile de mult apuse, purtând cu o sacră mândrie costume tradiționale ce reproduc în mod miraculos bunătatea și simplitatea sufletească a țăranului almăjan.

Într-o călătorie printre standurile expuse, atenția tuturor a fost atrasă de un colț de basm, în care timpul părea că a refuzat să-și mai arate „vârsta”: acolo am întâlnit „Sezătoarea almăjencelor iscusește”. Bătrânele au dezvăluit tinerei generații tezaurul folcloric păstrat în sufletele lor cu o sfântă prețuire, arătând o parte dintre îndeletnicirile strămoșilor: torsul, cioplitul, cusutul costumelor (așezarea „cotrenței” pe un suport numit „fereastră”, acoperit cu hârtie

și peste care este cusut modelul cu ață de diferite culori), expunerea lor pe locuri de cinste. Ele au fost încântate de întrebările curioase ale vizitatorilor, răspunzându-le cu răbdarea specifică bunicilor și povestindu-le frânturi din copilăria lor, presărată cu tradiții și obiceiuri, acest eveniment amintindu-le de cântecele, horele și sezătorile de altădată.

Și, pentru a fi experiența completă în universul ancestral, turiștii au fost răsfătați cu preparate tradiționale pregătite cu multă îscusință de localnici.

În finalul evenimentului, muzica populară a fost urmată de cea usoară, interpretată de faimoasa cântăreață Adda, prin aceasta fiind evidentă armonia dintre trecut și prezent, prin intermediul festivalului realizându-se într-un mod special legătura dintre tradiție și modernitate.

REBECA MURGU
clasa a XI-a, Liceul „Eftimie Murgu” Bozovici

**„FESTIVALUL TRADIȚIILOR – ALMĂJUL RENĂȘTE!”,
BOZOVICI, 9 APRILIE 2016**

„FESTIVALUL TRADIȚIILOR – ALMĂJUL RENAȘTE!”

„Festivalul Tradițiilor – Almăjul renaște!”, un eveniment organizat de localnicii din Bozovici și de elevii Liceului Teoretic „Eftimie Murgu”, a reușit să dezvăluie tot ce-i mai frumos în Valea Almăjului, ne-a adus pe toți într-un singur loc, oferindu-ne o zi de neuitat.

Oamenii din sat au pregătit mâncare tradițională, am avut ocazia să vedem costume populare lucrate acum sute de ani, iar almăjencele ne-au învățat cum se toarcă lâna. Au avut loc excursii la morile de apă de pe Valea Rudăriei, unde bătrâni ne-au povestit câteva legende ale

morilor. Moara Îndărătnica, veche de sute de ani, merge în sensul invers al acelor de ceasornic și este plină de legende. Loc al tinereții veșnice, legenda acestei mori spune că doi îndrăgostiți care nu au fost lăsați să se căsătorească și care ajunseseră la o vîrstă înaintată s-au întâlnit la Moara

Îndărătnica. Petrecând noaptea aici, timpul s-a întors în urmă cu mulți ani, iar cei doi au putut să-și trăiască povestea de dragoste.

Peisajele din această zonă sunt minunate, însă ceea ce dă cu adevărat culoare Văii Almăjului sunt oamenii, care, atunci când vorbesc despre locul unde s-au născut și au copilărit, au lacrimi în ochi și zâmbetul lor este fără egal. Oameni care te întâmpină cu entuziasm și nădejde.

Întorși în Bozovici, am așteptat cu nerăbdare concertul Addei, invitata specială a serii. La finalul acestui

eveniment, nu m-am putut gândi la altceva, fiindcă tot ce-mi puteam aminti erau zâmbetele semenilor din jurul meu. Fericirea se putea citi pe chipul lor. Ce poate fi mai frumos?

IUSTINA IASMINA TURNEA
clasa a XI-a, Liceul „Eftimie Murgu” Bozovici

Liceul Teoretic „Eftimie Murgu” Bozovici

ELEVII PREMIAȚI LA OLIMPIADELE ȘI CONCURSURILE ȘCOLARE JUDEȚENE ȘI NAȚIONALE, ANUL ȘCOLAR 2015-2016

LIMBA ROMÂNĂ ȘI MATEMATICĂ

- ȚUNEA ALEXANDRA (V):

– locul al II-lea la faza județeană de limba română și participantă la faza națională de la Galați

– locul I la faza națională („Universul cunoașterii prin lectură”); prof. îndrumător: Vidosava Surulescu

– locul al III-lea la faza județeană de matematică; prof. îndrumător: Pavel Rîncu

LIMBA FRANCEZĂ

• MARIN COSMINA (XI) – locul al III-lea la faza județeană; prof. îndrumător: Floarea-Ana Țunea

TIC

• VASILE STELIAN (IX) – mențiune la faza județeană; prof. îndrumător: Alexandru Țunea

• TURCULESCU SAMUEL (XI) – locul I la faza județeană, participant la faza națională de la Bacău; prof. îndrumător: Alexandru Țunea

ISTORIE

- BIHOI SIMONA (X) – locul I la faza județeană, participantă la faza națională de la Brăila; prof. îndrumător: Pavel Negru
- TURNEA IUSTINA (X) – locul al III-lea la faza județeană; prof. îndrumător: Pavel Negru
- IANCUȚA IASMINA (XI) – locul al III-lea la faza județeană; prof. îndrumător: Pavel Negru

RELIGIE

- RUVA PATRICIA (IX) – locul al III-lea la faza județeană; prof. îndrumător: Petrică Zamela

- HÂNDA GEORGE BRĂDUȚ (X) – mențiune la faza județeană; prof. îndrumător: Petrică Zamela

- GOLÂMBA PETRIȘOARA (XI) – mențiune la faza județeană; prof. îndrumător: Petrică Zamela

- LĂZĂRESCU ANA-LIA (XII) – locul al II-lea la faza județeană; prof. îndrumător: Petrică Zamela

ŞAH

- ALMĂJANU ABEL (XI) – locul al III-lea la faza județeană; prof. îndrumător: Nicușor Voin

FELICITĂRI TUTUROR!

„UNIVERSUL CUNOAȘTERII PRIN LECTURĂ” – O EXPERIENȚĂ INEDITĂ

„Pentru a fi de neînlocuit, trebuie să fii diferit”. Această deviză m-a motivat mereu. Societatea are nevoie de oameni educați și civilizați. Are nevoie de campioni, campioni cu care să se mândrească! Determinată de dorința de a câștiga și de a face cunoscut numele Liceului Teoretic „Eftimie Murgu” din Bozovici, unde sunt elevă în clasele gimnaziale, am participat la Olimpiada „Universul cunoașterii prin lectură” pentru mediul rural, desfășurată la Teregova, reușind să obțin locul I, asigurându-mi astfel participarea la faza națională a acestei olimpiade, care s-a desfășurat la Galați, în perioada 20-22 mai 2016.

Împreună cu alți trei copii minunați, din clase diferite: Alin-Marian Berzescu, clasa a VIII-a, profesor îndrumător: Nistor Iorga, Ana-Maria Cristina Belavici, clasa a VII-a, profesor îndrumător: Rozalia Perț, și Emanuel Patrisia Manciu (Mana), clasa a VI-a, profesor îndrumător: Rozalia Perț, am reprezentat echipa județului Caraș-Severin, însotiti de doamna profesoară Floarea-Ana Tunea, care este, de asemenea, mama mea și sprijinul meu permanent.

Alin este un băiat timid, cu un simț al umorului bine dezvoltat, care a dat doavă de inteligență în multe situații, fiind veteranul concursului (aceasta era cea de-a patra și ultima participare a sa).

Mana e o fată educată, apropiată de vârstă cu mine, sociabilă și generoasă cu cei din jurul ei. Mi-a făcut plăcere să vorbesc cu ea, descoperind astfel că aveam și unele puncte comune.

Cristina este destul de timidă, amabilă și un excelent fotograf, din punctul meu de vedere. Mi-a plăcut atitudinea ei, mereu tăcută și ascultătoare.

Și, în final, eu, entuziasmată peste măsură și dornică să înfrunt pentru prima dată un concurs de talie națională cu ajutorul coechipierilor mei, mai experimentați.

Am avut parte de o călătorie cu trenul însotită de peisaje minunate și de prilejul de a ne cunoaște mai bine.

Cele douăsprezece ore petrecute în atmosfera același compartiment de tren ne-au familiarizat unii cu ceilalți, descoperindu-ne afinitățile intelectuale.

În seara sosirii la Galați, am fost întâmpinată cu mare bucurie de doamna Mariana Mihai, care a fost foarte amabilă și binevoitoare cu echipa noastră.

În 21 mai, a doua zi, am dat proba scrisă. Ne-am descurcat foarte bine, încurajându-ne unii pe alții și consultându-ne la exercițiile cu un grad de dificultate mai ridicat. Sarcinile au fost distribuite astfel: eu și Mana am rezolvat partea I, iar Cristina și Alin au rezolvat partea a II-a. Am avut mari emoții înainte de concurs, însă coechipierii mei m-au încurajat, iar cu câteva minute înainte de începerea probei am spus o scurtă rugăciune. Portofoliul prezentat l-a avut drept subiect pe scriitorul și pictorul bănățean Nicolae Popa și a fost realizat sub coordonarea domnului profesor Nistor Iorga.

După terminarea probei, împreună cu doamna Mariana Mihai am făcut turul Galatiului. Este un oraș deosebit, foarte îngrijit. Mai întâi, am poposit într-un parc minunat, unde se aflau un iaz scliptor, cu pești aurii ce înotau cu aripiorele lor mici, tufe înmirăciute de trandafiri și băncuțe care te îmbiau să poapești pentru a te bucura de peisaj. Apoi am făcut o scurtă plimbare pe faleza Dunării, care se află în apropierea parcului. De asemenea, am vizitat Complexul Muzeal de Științele Naturii „Răsvan Angheluță”, care mi s-a părut de-a dreptul uimitor. Am văzut diverse roci, animale din savană împăiate, ba chiar și o expoziție de pești vii. După câteva ore bune de străbătut străzile Galatiului, am ajuns la Mall, unde am avut parte de o sesiune interminabilă, după părerea mea, de cumpărături.

În cele din urmă, am luat un taxi până la grădina botanică, unde ne-am simțit foarte bine printre flori, mici pârculești și fântâni arteziene iluminate. Am făcut o vizită la Muzeul de Artă, fiind Seara muzeelor deschise, am intrat gratuit. Apoi

am aruncat o privire la expoziția de jucării, mama mea simțindu-se ca un copil, recunoscând diverse modele de jucării pe care le-a avut în copilărie. A fost destul de interesant. După turul făcut cu doamna Mariana prin Galați, pot să spun că acesta este, într-adevăr, un oraș „verde”, plin de vegetație și de oameni primitori. Extenuați, de-a dreptul epuizați, ne-am întors la cămin, unde am adormit imediat.

A doua zi, înainte de afișarea rezultatelor, Alin a fost cel mai îngrijorat, învârtindu-se de colo-colo agitat, iar Mana și Cristina nu credeau că vom reuși; numai eu îmi păstram o fărâmă de speranță în aceste momente devoratoare de cumpănă.

După aflarea clasamentului, am anunțat-o pe doamna profesoră Vidosava Surulescu, persoana fără de care rezultatele mele nu ar fi fost posibile și care s-a arătat extrem de mulțumită de locul obținut.

Nu am reușit să participăm la premiere, deoarece

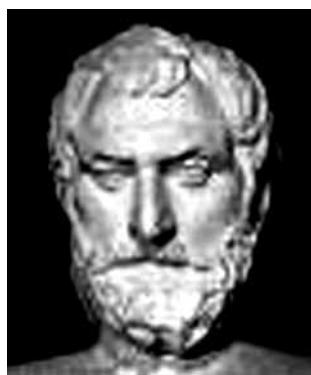
ratam trenul. Trebuie să recunosc, a doua călătorie nu a fost atât de agreabilă. Căldura ne sufoca încetul cu încetul, iar îngheșuiala ne zdrobea de-a dreptul. După ce am descoperit un geam deschis, lucrurile au luat o întorsătură mai plăcută. Am putut să ne răcorim și să ne bucurăm de mângâierea vântului ca de o binecuvântare...

Odată ce am ajuns înapoi în stația de la Băile Herculane, o tornadă de îmbrățișări și pupici ne-a întâmpinat pe colegii mei și pe mine.

Despărțirea a fost una destul de tristă, însă ne-am promis ca la anul să facem tot posibilul pentru a ne califica din nou. Această olimpiadă a fost o experiență uimitoare, care a reușit, spre mirarea mea, să îmi dea o lecție foarte importantă de viață: „Muncește cu plăcere și pasiune, iar munca ta va fi răsplătită!”.

ALEXANDRA TUNEA
clasa a VI-a, Liceul „Eftimie Murgu” Bozovici

ANUL 2016 – TREI ANIVERSĂRI MILENARE: TALES, ARISTOTEL ȘI DECEBAL

1. 2640 de ani de la nașterea lui Tales din Milet (624-546 î.Hr.)

Tales este amintit în trei ipostaze: filozof, astronom și matematician.

Ca **filozof**, este înțemeietorul școlii din Milet, revendicat de materialiști ca unul dintre înțemeietorii filozofiei lor, el considerând principiul unitar, care este izvorul și substanța tuturor

lucrurilor din natură, ca fiind o materie determinantă și care pentru el era **APA**¹.

Ca **astronom**, i se atribuie prezicerea eclipsei totale de soare din 28 mai 585 î.Hr. și afirmația că luna primește lumină de la soare.

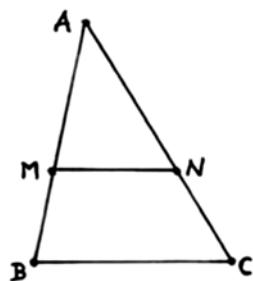
Mai cunoscut este ca **matematician**, și anume **geometru**. E primul matematician care a enunțat teoreme însoțite de demonstrații: diametrul împarte cercul în două părți egale; unghiul înscris într-un semicerc este drept; suma unghiurilor unui triunghi este de două unghiuri

¹ După Anaximandru, această substanță este *apeiron*, materia nedeterminată și infinită, după Anaximene este *aerul*, iar după Heraclit, *focul* – Mic dicționar filozofic, ediția a II-a, Editura Politică, București, 1973.

drepte; unghiurile de la baza unui triunghi isoscel sunt egale; egalitatea triunghiurilor care au o latură și unghiurile adiacente egale; asemănarea triunghiurilor având unghiurile respectiv egale. A dat un procedeu de a determina distanța unei corăbii de la țărm prin vizarea din două puncte de pe mal.

Cea mai cunoscută este **teorema lui Tales** pe care o învață copiii prin clasa a VI-a: *o paralelă la o latură a unui triunghi împarte celelalte două laturi în segmente proportionale*; conform figurii alăturate MN || BC, rezultă $AM/MB = AN/NC$. Reciproca acestei teoreme este și ea adevărată: dacă relația precedentă are loc, atunci MN este paralelă cu BC².

Dar cea mai frumoasă este determinarea înălțimii unei piramide prin lungimea umbrei ei. Evident că, la vremea aceea, nu existau hârtia, creioanele etc., iar demonstrațiile se făceau pe nisip, aşa că trebuia o metodă simplă și convingătoare. Tales a dat o metodă indirectă folosind un raționament simplu și un calcul la fel de simplu. Argumentul lui ar fi fost următorul: **în momentul**

² Dicționar de matematici generale (coord. Caius Iacob), Editura Enciclopedică Română, București, 1974.

când umbra bastonului meu înfipt vertical în pământ este egală cu bastonul, umbra piramidei este egală cu înălțimea ei³; lucrul poate fi generalizat cu ușurință: în orice moment raportul dintre umbra bastonului și baston este egal cu raportul dintre umbra piramidei și înălțimea sa. Simplu și banal. Era, de fapt, o aplicație a teoremei sale, fiind vorba de asemănarea a două triunghiuri. Dar la vremea respectivă era de domeniul magiei, fapt care a contribuit mult la celebritatea savantului.

*

2. 2400 de ani de la nașterea lui Aristotel (384-322 î.Hr.)

Filozof grec originar din Stagira (Peninsula Calcidică), unul dintre cei mai mari gânditori ai Antichității. Discipol al lui Platon, a întemeiat, în 335 î.Hr., propria școală filozofică: *Liceul*. Opera sa sintetizează cunoștințele filozofice și științifice dobândite până la el. Fondator al unor discipline noi: zoologia, logica formală, psihologia, estetica, economia politică, este considerat părintele biologiei. A enunțat un sistem geocentric, dezvoltat ulterior de Ptolemeu, și a efectuat cercetări de meteorologie.

Operele principale sunt: *Metafizica*, *Fizica*, *Despre suflet*, lucrările de logică cuprinse în *Organon*, *Politica*, *Poetica*, *Etica nicomahică*, *Istoria animalelor*, *Meteorologia*. După Diogene Laertios în *Despre viețile și doctrinelor filozofilor*⁴, Aristotel ar fi scris în total 139 de lucrări.

Gândirea lui Aristotel a exercitat o influență mare asupra gânditorilor din secolele următoare, ea fiind interpretată în moduri diferite. În Europa, ea a suferit în urma denaturării la care a fost supusă de scolastică occidentală în Evul Mediu.

Pe de altă parte, adept al lui Platon, el a manifestat o desconsiderare totală pentru orice cercetare empirică, astă pentru a nu coborî înălțătoarea știință din domeniul ideii pure și de a o „profana” aplicând-o la obiecte ale experienței. Probabil aceasta este cauza pentru care Aristotel nu ne oferă, în sistemul său, altminteri grandios, al științelor, decât unele noțiuni extrase din superficiale constatari, de fapt, destul de necritice, și analiza lor logică sau, adeseori, doar sofistică⁵. Așa este, de exemplu, afirmația: *corpurile grele cad mai repede decât cele ușoare*. Abia după multe secole, Galileo Galilei (1564-1642) a arătat că ele cad cu aceeași viteză sau în același timp.

Să amintim însă și faptul că Immanuel Kant (1724-1804) a apreciat logica dezvoltată de Aristotel:

³ Michel Coudarcher, *Marile noțiuni filozofice*, Institutul European, Iași, 1999.

⁴ Editura Academiei, București, 1964.

⁵ Max von Laue, *Istoria fizicii*, Editura Științifică, București, 1965.

*Logica actuală provine de la Analiticele lui Aristotel. Aceste filozof poate fi considerat părintele logicii. El a expus-o ca *Organon* și a împărtit-o în analitică și dialectică. [...] În rest, de la Aristotel încoace, logica n-a câștigat mult în conținut, și, conform naturii sale, nici nu putea să câștige*⁶.

*

3. 1910 ani de la cucerirea de către romani a capitatei dacilor, Sarmizegetusa (în vara anului 106), și moartea regelui Decebal

Confruntarea dintre daci și romani s-a încheiat în anul 106, după al doilea război dintre Imperiul roman condus de Traian și regatul dacilor condus de Decebal. Dacii au fost înfrânti, regele Decebal s-a sinucis, capitala Sarmizegetusa – distrusă, țara – ocupată și transformată în provincie română. Spicuim prezentarea acestui conflict din carteau *Dacii* a lui Hadrian Daicoviciu⁷:

Al doilea război dacic al lui Traian (105-106)

[...] la 4 iunie 105 Traian părăsește Roma și, îmbarcându-se la Brundisium împreună cu statul său major, pornește spre front. [...] Încă de la început, lupta se anunță grea pentru daci. Pozițiile de pe care porneau la ofensivă romane erau incomparabil mai puternice decât cele din 101. Ceea ce era mai grav, unele căpetenii dacice, ademenite de aurul Romei sau însăjumărata de puterea armelor ei, trecuseră împreună cu oamenii lor de partea împăratului. [...] „Din pricina că mulți daci trecuseră de partea lui Traian, precum și din alte pricini, Decebal ceru din nou pace”, spune Dio Cassius.

În fruntea unor trupe mai numeroase încă decât în primul război, împăratul trece Dunărea pe podul construit de Apollodor din Damasc. [...] Un sir de scene de pe columnă înfățișează asediul capitalei dacice în vara anului 106. Soldații romani atacă cu îndărjire, conștienți că au în față ultimul mare obstacol care-i desparte de victorie; se văd folosite mașini de război și scări pentru urcarea pe ziduri. La rândul lor, daci apără cu eroism cetatea, suferind pierderi grele. Lupta e înegală: romanilor le sosesc, desigur, întăriri, în timp ce apărătorii închiși în cetate suferă nu numai din pricina armelor vrăjmașe, ci mai ales de sete. Se pare că Traian tăiașe conductele ce aduceau apa în cetatea de refugiu a Sarmizegetusei; aşa s-ar explica dramatica scenă în care apărătorii împart ultimele picături de apă. E preludiul capitulării cetății care, după cum atestă descoperirile arheologice, va fi sistematic și cu sălbăticie distrusă, împreună cu așezarea civilă și cu monumentala incintă sacră. [...] Decebal își curmă firul vieții, tăindu-și gâtul cu o sabie încovoiată. El încheie astfel, în chip eroic și tragic totodată, epopeea

⁶ Immanuel Kant, *Logica generală*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985.

⁷ Editura Științifică, București, 1965.

antiromană căreia îi dedicase toată energia în timpul anilor de domnie. [...]

O pradă bogată e dusă la Roma. Pe lângă comorile lui Decebal, ascunse în albia râului Sargeția și descoperite de romani datorită trădării dacului Bicilis, sunt transportate în Italia multe bogății răpite în război. Cu ajutorul lor se va construi splendidul *For al lui Traian*, se vor organiza nemaivăzute sărbători (lupte cu fiarele, lupte de gladiatori etc.) ce vor însuma 123 de zile și vor fi vremelnic însănătoșite finanțele zdrunçinante ale imperiului.

Roma biruisse, Dacia era învinsă și statul dac nimicit. Dar istoria dacilor nu se încheie aici. Dimpotrivă, în viața acestui popor se deschide acum un nou capitol: acela al romanizării.

Despre prada luată de romani din Dacia se mai afirmă:

Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*⁸:

Prada pe care o iau romani, după cucerirea Sarmizegetusei, este enormă. Numai aur au găsit în valoare de 556 de milioane lei, valuta dinainte de 15 august 1916 (după evaluările învățatului francez J. Carcopino). [...] Argint s-a găsit în valoare de vreo 62 de milioane lei, aceeași valută. S-au mai luat apoi „un număr de vase și de cupe care desfide orice evaluare”, ca să întrebuințăm înseși cuvintele scriitorului antic Ioannes Lydus, turme de vite, arme și mulți prizonieri. [...]

Cât de însemnată a fost prada luată de romani din Dacia se vede din următorul fapt: înainte de răzoaiele lui Traian, imperiul trecea printr-o gravă criză financiară. Se numise chiar o comisie care să propună reduceri și economii în cheltuielile publice. După război, dimpotrivă, se constată o situație financiară înfloritoare; nu mai e vorba de reduceri; mai mult, se fac construcții însemnante, teatre, apeducte, fortificații, [...] se suprimă impozitele pe anul 106, contribuabilitii primind, dimpotrivă, de la împărat câte 650 de dinari fiecare.

Cucerirea Daciei a produs la Roma o satisfacție extraordinară. Serbările au întrecut în măreție și somptuoitate tot ce se făcuse până atunci. Ele au durat 123 de zile, cu participarea a 10.000 de gladiatori; 11.000 de fiare sălbaticice. [...] În sudul Dobrogei s-a realizat

⁸ Ediția a II-a, Editura Albatros, București, 1975.

Tropaeum Traiani, la Roma Columna lui Traian. [...]

De asemenea, în Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*⁹:

Armata romană, condusă de Traian, a trecut Dunărea, în vara anului 105, pe podul construit de vestul arhitect al timpului, Apollodor din Damasc, la Drobeta (Turnu-Severin) și a înaintat spre Sarmizegetusa, încercuită și asediată. Decebal a reușit să-și părăsească reședința, dar, urmărit, s-a sinucis în momentul când era să fie luat în captivitate. [...] Victoria decisivă și deplină a lui Traian a însemnat dispariția Regatului dac și transformarea teritoriului său în provincie romană (106). Împăratul și-a sărbătorit triumful la Roma, capitala cunoscând apoi patru luni de serbări (123 de zile); s-a acordat o scutire de un an pentru dări și, mai mult, fiecare contribuabil a primit un dar de la împărat în valoare de 650 de dinari. La Roma a fost înălțată, în Forumul lui Traian, o coloană, Columna lui Traian. [...] Cucerirea Daciei a avut și însemnate consecințe economice. Potrivit datelor oferite de Ioannes Lydus, istoric bizantin din secolele V-VI, Traian ar fi capturat din Dacia 165.000 kg de aur și 331.000 kg de argint, cantități considerabile, ce ridică semne de întrebare asupra veridicității lor.

Bogăția în aur a dacilor a lăsat urme până în zilele noastre. Astfel, în *Cronologia Banatului II/I*¹⁰ este menționat: la 7 martie 1552, nunțiul papal din Viena scrie că după moartea lui Martinuzzi – cardinal și om politic transilvan – au fost găsite la el o mie de monede de aur din tezaurul dacic, care avusese inițial 30.000 de monede, aflate de pescari români în râul Strei. Iar în prezent se relatează în presă că România se luptă să recupereze brățări dacice găsite la Sarmizegetusa și vândute în străinătate de către căutătorii de comori de după 1990.

IACOB VOIA

Timișoara, 19 ianuarie 2016

⁹ Ediția IV-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 2008.

¹⁰ Ioan Hațegan, Ligia Boldea, Dumitru Teicu, *Cronologia Banatului II/I. Banatul între 934 și 1552*, Academia Română, Filiala Timișoara, Institutul de Cercetări Socio-Umane „Titu Maiorescu”, Editura Banatul, Editura Artpress, Timișoara, 2007.

„CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE ÎN ALMĂJUL LEGENDAR” (cronică)

Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Caraș-Severin, revistele „Almăjana” și „Nedeia”, Muzeul „Almăjul – Vatră strămoșească”, Asociația „Izvoare almăjene”, Primăria și Consiliul local Bozovici au organizat, vineri, 22 aprilie 2016, la sediul Muzeului „Almăjul – Vatră strămoșească” din Bozovici, manifestarea „Cultură și civilizație în Almăjul legendar”.

În fața unui public numeros, cald și receptiv, s-au prezentat revistele „Nedeia” (Reșița; redactor-șef: Angelica

Herac), „Arcadia” (Anina; redactor-șef: Mihai Chiper), „Timisiensis” (Timișoara; membru în colegiul de redacție: Cornel Bogdan), „Almăjana” (Bozovici; redactor-șef: Iosif Băcilă), programele acestor publicații, contribuția lor la popularizarea obiceiurilor și a tradițiilor Banatului, la păstrarea identității neamului românesc, a portului popular.

După ce Corul „Anastasis” al Parohiei Ortodoxe din Bozovici (dirijor: Claudia Cherescu) a interpretat o priceasnă, în cadrul secvenței „Tradiții uitate și neuitate

în Valea Almăjului”, au vorbit profesorii Nicolae Andrei, Icoana Budescu și Pavel Panduru; a urmat un moment liric inspirat din tradiții și obiceiuri, susținut de poetii Ion Rășinaru, Nicolae Andrei, Maria Chiper, Nicolae Pătruț, Iosif Băcilă, Nicolae Preda și Elena Borchescu (în grai).

Corul „Anastasis”, prezent la marile evenimente culturale desfășurate în Urbea Almăjului, a impresionat și de această dată prin siguranța și ardoarea interpretării unui alt cântec bisericesc, realizând o legătură sinceră și afectivă, necesară întâmpinării Sărbătorilor Pascale.

Prof. Iosif Băcilă, moderatorul manifestării, și Florina-Maria Băcilă, lector dr. la Departamentul de studii românești (Colectivul de limba română) al Facultății de Litere, Istorie și Teologie, de la Universitatea de Vest din Timișoara, au prezentat lucrarea Mariei Vâtcă, doctor în filologie, *Obiceiuri de iarnă în Valea Almăjului (județul Caraș-Severin)*. *Colindele și colindatul*, apărută recent la Editura Excelsior Art din Timișoara. În continuare, autoarea a derulat un film cu oamenii locului, cu etapele documentării, timp de câțiva ani, în această mirifică parte de țară.

Despre volumul *Valea Almăjului – oameni și fapte*, coordonatori: Florina-Maria Băcilă și Iosif Băcilă, apărut la aceeași editură, au vorbit Iosif Băcilă, prezentând întregul ciclu-tezaur, vol. I-VII (cu insistență asupra *cărții întâi*), Felicia Mioc Novacovici și Nicolae Preda. „Autori, coordonatori, editori și tipografi vin, astfel, în întâmpinarea liceenilor Almăjului;

VENIȚI, PRIETENI

Să ne înfruptăm inima cu fructul veșniciei din frumusețea simplă a cuvântului *mamă* în regatul colinelor unde își au obârșia izvoare de apă vie înveșmântate în culoarea pământului, îngemăname cu doina tăărăgană de dorul-dor unde soarele și luna mână în mână strălucesc în oglinda orizontului ca ochii celor dintâi îndrăgostiți.

În loja vulturilor străjuită de Adam și Eva să aplaudăm păsările mari cu aripi de sindrilă ciugulind grăunțe ancestrale pe salba cascadelor ce își revarsă răcoarea ca vălul de mireasă întru perpetuu mister al împlinirii.

Să ne prindem în hora zânelor bune cu floarea nemuririi la rever sporind liniștea aspiranților la iubire în iatacul tăinuit, presărat cu mireasma învierii din zăvoiul fără de început și fără de sfârșit.

La întărcatul mieilor când zicerea din frunză în strunga lui moș Ioța ne mângâie urechea cu povestea rugului pe care mucenicul își urmează calea cu toată durerea lumii în el. Veniți, prieteni!

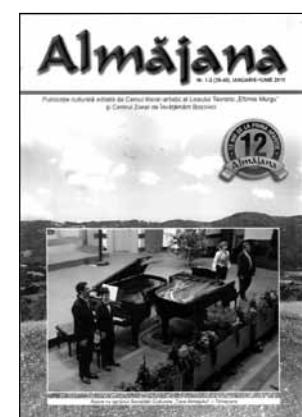
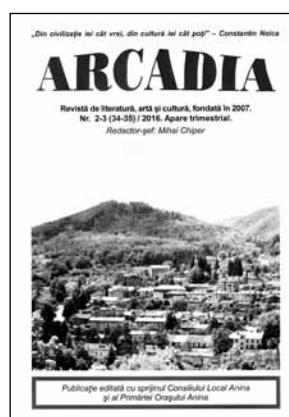
ION RĂȘINARU

studenților din Reșița, Timișoara, Cluj-Napoca, Alba Iulia, Craiova, Iași, București și din alte centre universitare; tinerilor licențiați, masteranzi și doctoranzi care abordează

– în cercetare – teme legate de «vremile trecute» și tradițiile locului; cadrelor didactice din instituțiile de învățământ ale Banatului; românilor din Serbia, Bulgaria, Grecia și din alte ținuturi din sudul Dunării; tuturor celor interesați să afle / să «scruteze» mai îndeaproape faptele, operele și diversitatea preocupărilor iluștrilor înaintași (lingvistică, filosofie, muzică, istorie, religie, folclor).” (p. 12-13).

Cartea prof. Gheorghe Tunea, manager la CJCPC Caraș-Severin, *La chanson de la fanfare* a fost prezentată de Angelica Herac și Iosif Băcilă. Noua ediție (2014) „reprazintă traducerea în limba franceză – realizată de profesoara Angelica Herac, redactor-șef al apreciatei reviste *«Nedeia»* – a cărții *Cântecul fanfarei. Repere monografice – Fanfara din Lăpușnicu-Mare*, scrisă de același autor și apărută în colecția *Caiete de culturologie. Seria «Pro Memoria»*, la Editura Hestia, Reșița, 1995 [...]. Monografia fanfarei din Lăpușnicu-Mare este o cronică obiectivă, o relatare minuțioasă a evenimentelor, dar și o înregistrare exhaustivă

a unor documente autentice, care completează tabloul realizat de autorul cărții prin biografia unor dirijori și publicarea unor fragmente din corespondența dirijorului fanfarei, Ilie Chera Iucu, cu o parte dintre colaboratori.” (Prof. univ. dr. Eugenia Arjoca Ieremia). De pe caseta audio înregistrată (august 1997) de Muzeul Țăranului Român și

Fundația „Alexandru Tzigara-Samurcaș” (realizatori: Speranța și Valeriu Rădulescu) s-a ascultat *Doina codrului*, în interpretarea lui Ilie Chera Iucu și a fanfariștilor din Lăpușnicu-Mare.

S-au adus cuvinte de laudă și mulțumiri celor care au sprijinit finanțar, total sau parțial, aceste apariții editoriale (Societatea Culturală „Țara Almăjului” din Timișoara – prof. univ. dr. ec. Dumitru Popovici; CJCPCT Caraș-Severin – prof. Gheorghe Țunea; Asociația „Almăj pro Lyceum” – prof. Floarea-Ana Țunea).

S-a concluzionat că Valea Almăjului / „Valea Miracolelor” are nu numai frumuseți naturale inegalabile, o istorie bogată, ci și o cultură populară de inestimabilă valoare, care trebuie păstrată, cercetată și prețuită. „Cei ce astăzi suntem chemați la lucrarea

minții neamului avem sacra datorie de a face tot ce ne stă în putință ca o picătură din sudoarea minții noastre să punem în candela culturii, ca aceasta să rămână întră dinuinirea neamului nostru românesc.” (Î.P.S. Ioan Selejan – Arhiepiscopul Timișoarei și Mitropolitul Banatului).

Fiind în preajma Sf. Gheorghe și a Floriilor, pentru toți almăjenii și nealmăjenii care poartă numele sărbătorilor de mai sus (Gheorghe, Gheorghită, Gheorghiță, Gogu, Gigi; Floarea, Florina, Floriana, Florin etc.), s-a cântat de către întreaga asistență strămoșescul „La mulți ani!”. Doritorii au primit autografe pe cărțile și pe revistele prezentate ori au vizitat Muzeul „Almăjul – Vatră strămoșească”.

RED. „A”

LA ANIVERSAREA LUI NICOLAE DANCIU PETNICEANU

„Am primit în viața mea multe premii, distincții, titluri, însă acesta din urmă va rămâne cel mai aproape de inimă pentru că el vine din partea sătenilor mei dragi, a locului în care m-am născut și pe care am încercat să-l nemuresc în cărțile mele”. Sunt, între altele, cuvintele cărturarului Nicolae Danciu Petniceanu, rostită în 18 martie 2006, la cea de-a XV-a ediție a Serbărilor Crainei Băنătene, atunci când Primăria din Iablanița îi conferea titlul de Cetățean de Onoare al comunei, cu prilejul împlinirii vîrstei de 70 de ani. Le-am consemnat pentru că, într-un fel, ele conțin sămburele de adevăr din care a înmugurit, a înflorit și a rodit credința sa de-o viață. De-atunci, iată, s-a mai scurs un deceniu și azi Nicolae Danciu Petniceanu a devenit octogenar.

A debutat prin anii '80 ai secolului trecut, cam în aceeași perioadă cu mine, la

Editura Facla din Timișoara, eu – cu o carte de poezie, el – cu una de proză scurtă, *Apa de duminică*, pe care am citit-o pe nerăsuflare și pentru al cărei titlu îl voi invidia mereu cu bucurie neprefăcută întrucât, dincolo de frumusetea sa, înglobează o întreagă mitologie a vieții și, deopotrivă, a petrecerii omului în „lumea de dincolo”. De-atunci, pe când intuisem scriitorul de forță, tumultuos și vifosor ca un torrent de munte, dar și bland ca un râu desculțușat în vraja molcomă a câmpiei, i-am citit aproape toate cărțile, de la *Cantonul galben la Bigamul*, dar și pe cele dedicate „domnului Eminescu”, rapsozilor și folclorului din această parte de țară ori spiritelor păstrătoare de identitate și tradiții din istoria inegalabilului nostru ținut (și nu numai), volumele pe care și-a pus semnătura stând la loc de cinste în biblioteca mea. Despre unele am și scris ori le-am semnalat

apariția cu mare drag, în ziarele la care am muncit, pentru că am avut ce învăță din ele.

Pe om, recunosc, aveam să-l cunosc ceva mai târziu, la zeci de întâlniri culturale, la simpozioane inițiate de el ori de alții, la evenimente literare din județ și chiar din Timișoara, pentru că Nicolae Danciu Petniceanu, cum bine știm, a întemeiat reviste, a scotocit arhive și a scos la lumină documente despre marii iubitori de neam și de pământ strămoșesc, a călătorit în străinătate, găsind în primarul Iancu Panduru (pe care-l salut cu această ocazie) și în alți apropiați sprijin și înțelegere.

Deși are o anume vocație în a-și face prieteni și dușmani, eu cu Nicolae Danciu Petniceanu nu m-am certat niciodată. Dimpotrivă, când ni se face dor unul de altul, ne auzim la telefon și povestim de una, de alta. El mă întrebă cum o mai duc cu sănătatea și-mi tot reamintește că, deși am realizat o carte despre neîntrecutul clarinetist George Motoia Craiu, nu-mi găsesc vreme să scriu o alta, despre tarafurile fraților Bârcă (Cocoș) din Ciclova Montană, care, la începutul secolului trecut, au dus cântecul poporal din Valea Almajului și a Carașului peste tot, în lumea largă.

Îl admir și îl prețuiesc pentru că, în acești ani, când minți întunecate transformă România într-o inofensivă colonie analfabetă, aculturală, și doresc cu orice preț să ne uităm trecutul, el rămâne un înfocat și un mare iubitor de Eminescu, de limba română, de valorile care ne-au impus în conștiința umanității. Și, ca să nu o mai lungesc, a respectat, prin tot ce a întreprins și a scris, îndemnul înaintașului nostru, vrednicul de pomenire Nicolae Stoica de Hațeg, care-și doarme somnul de veci sub zidurile Bisericii Ortodoxe din

Mehadia, anume acela de „a ne ține de Banat”. Și el s-a ținut cu mare cinste.

Să trăiești, dragă Nicolae, la mulți ani!

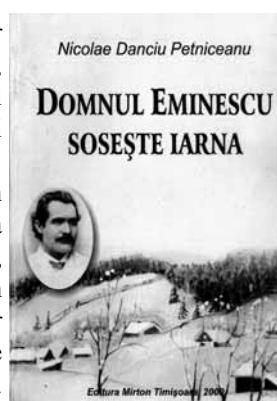
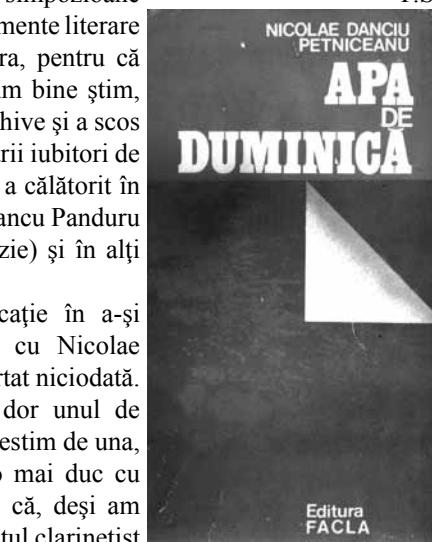
P.S. În semn de prețuire, îți transcriu niște modeste versuri de-ale mele, de prin 2012, care nu-și propun în niciun caz să rivalizeze cu tămaduitoarea ta „apă de duminică” ce poate mai susură și acum în Valea Sfârdinului:

La apa Fântâneștilor...

*La apa Fântâneștilor,
La apa Fântâneștilor
N-a murit încă tâlcul poveștilor
Și, totuși, acum trecem străini
Nu ne mai cunoaște nici frunza
Iarba locului săngeră între spinii
Floarea norocului
Și poteca și drumul...
Satului abia i se mai zărește sufletul,
Fumul...
La apa Fântâneștilor, neîncepută
În care s-au scăldat
Doar luna și stelele
Mânecam și ne cuminecam
Să nu ne vadă ielele
Într-o zi de-april,
Tu copilă, eu copil
De lăcrăma muma
Din pridvorul dorului
La poarta izvorului...
Apă vie, apă fecioară
Dacă tot ne-am iubit, naște-mă tu
A doua oară!...*

NICOLAE IRIMIA

Ciclova Română, 2 aprilie 2016

FĂCĂTORUL DE „ICOANE”

Trăiește și scrie, într-o comună importantă a istoriei Banatului – la Mehadia –, scriitorul și gazetarul Nicolae Danciu Petniceanu, un veritabil „făcător de icoane”, adică de reviste și tipărituri în care se străduiește cu toată însuflețirea să descrie cât mai bogat și mai documentat Banatul obârșilor sale. Sub indiferent ce titlu – de la „Eminescu” sau „Vrerea” la „Veste” sau „Icoane bănatene” –, revistele înființate la Timișoara, Mehadia sau altundeva se pătrund de spiritul iscăditor și sentimental al inițiatorului. Condeiul său, uneori patimăș, caută întotdeauna să afirme bogăția trecutului cultural al Banatului, să-i susțină superlatitive.

Cărțile sale de proză, ca și cărțile dedicate unor personalități culturale, evocările

unor momente importante de istorie poartă toate pecetea stilului și atitudinilor specifice autorului. „Icoanele” sale conturează, de aceea, portretul dinamic, ușor romantic și avangardist totodată, al scriitorului și jurnalisticului Nicolae Danciu Petniceanu. Pe lângă aceste tipărituri, el a știut să caute colaboratori, să încurajeze tinere talente, să promoveze Banatul în cele mai diferite moduri practice: de la plăci comemorative la busturi, de la simpozioane la colecții gândite pentru viitor. În această primăvară, când autorul și-a făcut un bilanț al vieții, să-i urăm ani mulți și fapte vrednice în continuare!

GHEORGHE JURMA

„CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE ÎN ALMĂJUL LEGENDAR”,
BOZOVICI, 22 APRILIE 2016

FESTIVALUL CULTURAL-ARTISTIC AL VĂII ALMĂJULUI, EDIȚIA A XXI-A

În această perioadă, când Almăjul este inundat de parfumul florilor de tei, sub egida Consiliului Județean Caraș-Severin, prin Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, cu participarea Societății Culturale „Țara Almăjului” din Timișoara, în zilele de 25 și 26 iunie 2016, s-a organizat Festivalul Cultural-Artistic al Văii Almăjului, ediția a XXI-a, gazdele fiind, de această dată, Consiliul Local și Primăria Comunei Bozovici.

Ca și în ceilalți ani, festivalul a început sămbătă, 25 iunie 2016, cu simpozionul *Despre Almăj, almăjeni și faptele lor*, la Muzeul Sătesc din Bozovici. În prezența a peste 40 de participanți din satele almăjene, dar și din Timișoara, Reșița, Anina și Caransebeș sau din alte părți, cuvântul de deschidere l-a avut dl prof. univ. dr. ec. Dumitru Popovici, președintele Societății Culturale „Țara Almăjului” din Timișoara, care a fost și moderatorul simpozionului.

A urmat cuvântul de salut al dlui Adrian Sergiu Stoicu, primarul comunei Bozovici și gazda evenimentului, după care preoții Ion Cherescu și Petru Berbentia au făcut o scurtă rugăciune.

Urări de succes la simpozion au adresat și președintele Asociației Culturale „Izvoare Almăjene”, dl Gheorghe Fulga, precum și dna Angelica Herac, din partea Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Caraș-Severin.

Iată lista lucrărilor comunicate în cadrul manifestării:

- Prof. dr. Nicolae Magiar, autorul unei monografii a localității Bozovici – *Despre Bozovici*;
- Prof. dr. ing. Alimpije Ignea – *Iancu Conciatu, un fiu al Bozovicului*;
- Pr. Ion Cherescu – *Ilie Ruva, cel mai longeviv dirijor al Almăjului*;
- Pr. Vasile Grecu – *Ion Luca Bănățeanu, un mare artist almăjan*;
- Prof. Iosif Băcilă – *Profesorul David Blidariu. In memoriam*;
- Ion Marin Almăjan – *Grigore Popiți*;
- Prof. Mihai Vlădia – *Învățătorul rudărean Antonie Craia*;
- Prof. Nicolae Andrei – *Monumentul țăranului almăjan*;
- Dr. Dacian Rancu – *Cercetări arheologice și tematice în Almăj*;

• Prof. Gheorghe Rancu – *Traian Ieremici, un poet mai puțin cunoscut*;

• Nicolae Danciu Petniceanu – *Despre Eftimie Gherman și alții în 1947*;

• Dr. Iosif Badescu – *Iuliana Stoicu, o „Maica Tereza” a almăjenilor*;

• Prof. Pavel Panduru – *Ion Albu, un an de la deces*;

• Prof. Icoana Budescu – *Colonelul Ion Curița, un erou „dâlbocean”*;

• Prof. dr. ec. Dumitru Popovici – *Sociologul Anton Golopenția*;

• Grigorie Șuta – *Eftimie Gherman*.

Au mai intervenit pr. Petru Berbentia și prof. Dănilă Sitariu.

Din partea Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Caraș-Severin, a Primăriei Comunei Bozovici și a Consiliului Local, le-au fost acordate Diplome de Excelență mai multor personalități „pentru susținerea și contribuția adusă la promovarea Văii Almăjului”.

Partea a doua a simpozionului a fost consacrată noilor apariții editoriale ale almăjenilor. Astfel, dl prof. Iosif Băcilă a făcut o prezentare a revistei „Almăjana” și a celor mai recente lucrări referitoare la Almăj: *Obiceiuri de iarnă în Valea Almăjului (județul Caraș-Severin). Colindele și colindatul*, de Maria Vâtcă; *Valea Almăjului – oameni și fapte* (coordonatori: Florina-Maria Băcilă, Iosif Băcilă). Dna Angelica Herac, după ce s-a referit la revista „Nedeia”, a lansat două cărți consacrate „tradiției și frumusești în Țara Almăjului”, și anume: *Festivalul Cultural-Artistic al Văii Almăjului la ediția XX*, Editura TIM, Reșița, 2016, volum dedicat ediției de anul trecut a festivalului, și lucrarea dlui Nicolae Irimia, *Despre Almăj, almăjeni și despre faptele lor*, Editura TIM, Reșița, 2016, în care sunt cuprinse articole publicate de-a lungul timpului despre Festivalul Văii Almăjului în ziarele la care a colaborat. Dl prof. Gheorghe Rancu s-a referit la ultimul număr al revistei „Almăjul” și la o monografie recent apărută.

Simpozionul s-a încheiat cu o masă festivă pentru participanți. Duminică, 26 iunie 2016, Bozoviciul a îmbrăcat haine de sărbătoare; frumusețea costumelor populare ale formațiilor participante, cu modelele specifice și bogăția de culori care încântă ochiul, cântecul măiestru al fanfarei de

la Bănia au reîmprospătat aerul Văii Almăjului, chemând la respectarea, conservarea și păstrarea tradițiilor și a obiceiurilor locului.

După întâlnirea colectivelor artistice reprezentative ale celor șapte comune din Valea Almăjului la Liceul Teoretic „Eftimie Murgu” din Bozovici, a urmat o paradă a portului popular, ocazie cu care au fost admirate minunatele costume populare tradiționale din Valea Almăjului, pe traseul Parcul Central – Primărie – Căminul Cultural. În piață din fața Bisericii Ortodoxe din Bozovici s-a întins o horă mare, în care, alături de membrii formațiilor, s-au prins și o parte dintre participanții la eveniment.

Cuvântul de deschidere a părții artistice l-a avut dl Gheorghe Țunea, directorul Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Caraș-Severin. Urări de bun venit și de succes în cadrul festivalului le-a transmis participanților și dl Adrian Sergiu Stoicu, primarul comunei Bozovici, iar dl prof. dr. ing. Alimpi Ignea, vicepreședinte al Societății Culturale „Țara Almăjului” din Timișoara, a înmânat Diplome de Excelență și premii celor șapte primării din Almăj pentru participarea neîntreruptă de-a lungul celor 20 de ediții ale Festivalului Văii Almăjului, pentru promovarea și afirmarea culturii tradiționale, a obiceiurilor și a meleagurilor almăjene.

Spectacolul artistic a debutat cu cei mai mici participanți: un recital de cântece almăjene oferit de doi elevi de la Școala primară din Bozovici și poezii în grai bănățean recitate de o formăție de la Grădinița din Borlovenii-Noi.

A urmat Grupul vocal de copii „Mlădițe almăjene” al Școlii Generale din Dalboșet și Șopotu-Vechi, care au avut în program prezentare de port popular, moment artistic și recital de poezie în grai bănățean.

În continuare, s-a prezentat comuna Șopotu-Nou cu Ansamblul „Nergana” al Școlii Gimnaziale și soliștii vocali Adina Velcota și Georgiana Alexandra Rotariu.

Audiența a fost încântată de prestația fanfarei din Bănia și a Ansamblului „Cununiță”, avându-l drept coregraf pe dl Nicolae Borozan; s-a remarcat, de asemenea, solista Daniela Marin.

Evident că nu putea să lipsească fanfara „Doina Almăjului” din Lăpușnicu-Mare, cunoscută nu numai în Almăj, ci și peste hotarele țării.

În continuare, s-au prezentat Orchestra de muzică populară a Școlii Gimnaziale „Dr. Ion Sârbu” din Eftimie Murgu și Ansamblul „Flori de liliac”.

Spectacolul s-a încheiat cu formațiile artistice din localitatea-gazdă, Bozovici; după suita de dansuri a Ansamblului „Almăjana”, a urmat Ansamblul „Zestrea Almăjului” cu un montaj care a cuprins dansuri și cântece populare vechi din zonă.

Remarcăm și faptul că, pe linie de mass-media, dl Silviu Velcota, de la site-ul

Repere almăjene, a realizat înregistrarea completă a festivalului.

După încheierea manifestării, gazele au oferit o masă festivă pentru participanți.

Prof. dr. ing. **ALIMPIE IGNEA**

ANTON GOLOPENȚIA – SOCIOLOGUL ALMĂJAN

S-a născut în ziua de 12 mai 1909, la Prigor, în minunata Vale a Almăjului, ca fiu al lui Simion din Pecinișca – avocat – și al Emei, de origine cehă, din Bozovici. Studiile primare și gimnaziale le efectuează la Prigor și la Bozovici, iar cele liceale, la Timișoara, studii pe care le încheie în anul 1927, din postura de șef de promoție. După absolvirea claselor liceale, susține examenul de admitere, îl promovează, studiind apoi la Universitatea din București, unde obține, în anul 1930, licență în drept și, în 1933, licență în filozofie. Se observă încă de la începutul carierei sale universitare că este preocupat deopotrivă de a dobândi cunoștințe aprofundate despre științele juridice, dar este

conștient, în același timp, că și cunoștințele de filozofie îi vor fi de mare ajutor în pregătirea lui profesională și, de ce nu, în abordarea unor alte discipline care s-au dovedit, ulterior, necesare în desăvârșirea sa profesională, civică etc.

Între anii 1930 și 1933 lucrează ca bibliotecar la Departamentul de sociologie al Institutului Social Român. Activează în echipa profesorului Dimitrie Gusti în localitatea basarabeană Cornova și apoi intră în echipa sociologică a acestuia cu drepturi și obligații exprese, făcând parte din Departamentul de etică și politică din cadrul Institutului Social Român. Îl ajută pe profesorul

Dimitrie Gusti la organizarea pavilionului românesc, la expoziția României de la Paris. Între anii 1932 și 1933 este secretarul personal al profesorului, care era și ministru învățământului, lucrând împreună la un proiect de refacere a învățământului superior românesc.

Primește o bursă Rockefeller Humboldt și timp de trei ani studiază succesiv la Universitatea din Berlin și la Universitatea din Leipzig, unde își ia și doctoratul în sociologie. Referitor la accesarea acestei burse, apreciem că este demn de remarcat faptul că, în „neliniștea” lui permanentă de a se desăvârși profesional și interdisciplinar, are solicitări și aprobări frecvente, din partea „Comitetului de burse al Fundației”, de modificare a temei date spre cercetare și elaborare. Titlurile propuse pe parcursul cercetării îl desemnează ca pe un bursier preocupat, în primul rând, de a ține cont de cerințele sociologiei secolului al XX-lea, cu noi abordări pornite de la realitatea istorică existentă, dar și viitoare. Din acest motiv, prima temă de cercetare, intitulată *Dezvoltările recente în teoria și metodologia sociologică și raporturile dintre sociologie și celealte științe sociale*, s-a dorit să fie și titlul tezei de doctorat. Pe parcursul cercetării științifice și al audierii unor cursuri la Universitatea din Berlin, la profesorii N. Hartmann, E. Sprangler, W. Sombart și alții, vine cu o nouă formulare a temei, respectiv *Analiza atitudinii lui Dilthei față de sociologie*. Luând legătura cu profesorii Litt și Hans Frayer, primește aprobarea Fundației Rockefeller de a-și susține doctoratul în orașul Leipzig cu o teză asupra sociologiei secolului al XX-lea. Cu această aprobare obținută și cu bucuria de a putea să își pună în practică adevăratale preocupări, într-o perioadă în care Europa înregistra o proliferare a naționalismului, mai ales în Germania, în luna noiembrie a anului 1936, susține, la Facultatea de Filozofie a Universității din Leipzig, teza de doctorat cu titlul *Informarea statului și sociologia*.

Înțors acasă, editează revista „Sociologie Românească” în ianuarie 1937. Făcând parte din rândul colaboratorilor profesorului Dimitrie Gusti, dar observând anumite incoerențe de gândire în privința abordării sociologiei și a modului de cercetare, încercând să-și exprime în scris și concret punctul său de vedere, asistăm la o anumită animozitate pe care „prigoreanul” din el o face auzită și astfel se produce o încetare a activității de natură administrativă față de Institutul Social Român. După gândirea sa, sociologiei i se cere să devină „o știință care, pe de o parte, să reflecte, iar,

pe de altă parte, să răspundă cerințelor realității sociale, o disciplină științifică strâns legată de viața politică a statelor hotărât ancorată în analiza și soluționarea problemelor sociale și politice cu care se confruntă colectivitățile sociale și umane” (A. Golopenția, 1937 a, p. 15).

Trebuie să observăm și, mai ales, să precizăm că Anton Golopenția nu era adeptul afilierii sociologului

la politica partizană a unui anumit partid, dar afirmă că „sociologul preocupându-se de expertiza științifică a problemelor, alternativelor sociale, acesta trebuie să-și asume nu doar rolul de cercetător, ci și pe cel de expert și de consilier” (A. Golopenția – Carmen Cornelia Balan, *Institutul Social Banat-Crișana*, p. 62). Înarmat cu aceste convingeri, Anton Golopenția își manifestă bucuria și disponibilitatea de a se implica în activitatea reînființării Institut Social Banat-Crișana în 1940, sub conducerea avocatului doctor Cornel Grofșorean (fost primar al municipiului Timișoara în două rânduri). Astfel, la un eveniment aniversar al acestuia, Anton Golopenția îi atribuie Institutului

bănățean un rol deosebit în dinamizarea sistemului societății civile locale, considerând că prin sistemul conferințelor organizate, iarnă de iarnă, la Timișoara și prin revista Institutului „somnolență dezorientată a vieții românești din Banat a fost înfrântă” (Carmen Cornelia Balan, *Institutul Social Banat-Crișana*, p. 116). Cercetările monografice de la Belinț, dar, mai ales, cele din Valea Almăjului, ca mod de cercetare și din perspectiva instrumentelor de lucru folosite, putem afirma cu certitudine că poartă amprenta mișcării organize, dar, îndeosebi, a pregătirii și experienței dobândite de Anton Golopenția pe tărâmul sociologiei și al cunoașterii realității românești. Faptul că din cercetarea monografică nu poate să răzbată numai „idilicul teritoriului cercetat”, ci adevărata oglindă a acestuia, solicitându-i, astfel, sociologului să devină, într-adevăr, un consilier pentru organele de decizie și execuție în luarea celor mai benefice măsuri pentru cei cuprinși în cercetarea monografică.

În final își dă demisia din toate funcțiile pe care le detine la Institutul Social Român și se angajează la Institutul Central de Statistică, condus de un alt bănățean, Sabin Manuilă. În anul 1939 se căsătorește cu Ștefania Cristescu, expertă în limbi străine, originară din Cornova – Basarabia. Cu directorul Sabin Manuilă participă la tratativele de la Turnu-Severin, referitoare la cedarea unei părți a României pe seama Ungariei. Îa parte la realizarea recensământului general al României în Basarabia și în Bucovina.

ANTON GOLOPENȚIA
OPERE COMPLETE
Vol. I

SOCIOLOGIE

Editora Encyclopedică

Din august 1942 pîna în toamna lui 1943 lucrează la identificarea familiilor românești ce locuiesc la est de râul Prut, mai precis în ținutul Bug. În vara anului 1944 se apropiie de liderul comunist Lucrețiu Pătrășcanu, având idei de stânga, afirmând că, nu numai în privința unui regim social, ci și național, o respectare a românului, o nediscriminare a acestuia, fără vreo marginalizare, având în vedere și credința / religia ortodoxă majoritară, se impun cu precădere. Afirmația lui Lucrețiu Pătrășcanu că „mai înainte de a fi communist sunt român” i-au întărit convingerile lui Anton Golopenția că poporul român trebuie să-și primească respectul și, mai ales, dreptul legitim de a fi luat în considerare la rezolvarea marilor probleme europene.

Refuză sistematic înregimentarea în cadrul Partidului Comunist Român, arătând, în nenumărate ocazii, că pentru a-ți sluji țara cu toată puterea, cu toată iubirea și respectul pentru cei din rândul căror te-ai ridicat, nu este neapărată nevoie să fii membru al vreunui partid, fie el chiar și comunist, care în acea perioadă, subjugat de către sovietici, era – pasămite – singurul partid ce punea mai presus de toate „binele poporului român”. Este cooptat în redacția ziarului „România Liberă”, unde se publicau zilnic noi decrete și mai puțin articole de actualitate. Sabin Manuilă îl angajează (fiind ministru în guvernele de după 23 august 1944) ca asistent și-l invită să fie director, dar Anton Golopenția refuză, neavând încredere în noile orientări politice.

Tipărește *Comunicări statistice* și, între toamna anului 1945 și vara lui 1946, aranjează datele statistice pentru delegația română la Conferința de Pace de la Paris, unde participă în calitatea sa de statistician. Întors în țară în toamna anului 1946, ocupă postul de director al Institutului de Statistică și realizează recensământul național din 1948. Ocazional, avansează datele necesare și Comitetului Național al Planificării, condus de Miron Constantinescu, fost participant, alături de Anton Golopenția, la cercetările sociologice interbelice, organism care era, într-un fel, socotit „vizionarul economiei românești”, răspunzător de strategia economică a proaspetei / tinerei republici – Republica Populară Română (30 decembrie 1947). Lucrează la textul tratatului *Istoria statistică românești*, aducând opinii pertinente. Petrece mult timp la Biblioteca Academiei din București, documentându-se foarte serios.

Intră în vizorul Securității din cauza apropierii sale de Lucrețiu Pătrășcanu, arestat înainte și de colaborarea sa cu Belu Silber și N. Betea. Este arestat în ianuarie 1950 pentru același motiv. E supus unor lungi interogatorii ca să recunoască multe, dar refuză de fiecare dată.

Fără a intra în detalii și a fi acuzați de plagiat (acuzație la modă în România), apreciem că este oportun să amintim, în prezența lucrare, considerațiile pe care le face

domnul George Damian, în etichete: *români, Golopenția, profeție, comunism, copyright@2006* – publicația periodică „Timpul de dimineată”, astfel:

– Puterea minții lui Anton Golopenția a rămas neutilizată: în 1949, sociologul român prevedea căderea regimului sovietic în jurul anilor 2000, iar această profeție avea să-i aducă moartea;

– Lumea anului 2000 va fi dominată de „pacea americană”, care va avea o serie de condiții, cum ar fi:

- libertatea investițiilor americană-europene;
- stabilitate internă pe baza unui regim democratic;
- simplificarea hărții economice prin realizarea de fedeerații regionale.

– În chestiunea minorităților naționale, Golopenția prevedea că implicarea minorității maghiare în politica României va duce la dispariția pericolului de modificare a granițelor.

– Regimul sovietic a reprezentat un accident istoric, accident care a fost declanșat de „dezechilibrele sociale din Rusia”.

De aici rezultă încă o dată pregătirea, experiența, dar, mai ales, simțul datoriei față de țara sa, în dorința de a semnala permanent misiunea sociologului de a fi consilierul regimului, de a-l obliga pe acesta să vadă, pe termen lung, ce i se hotărăște / i se hărăzește poporului român.

Suntem convinși că foarte mulți dintre decidenții de azi ar avea mult de câștigat dacă scrierile lui Anton Golopenția ar fi scoase la vedere și reunite în volume la îndemâna tuturor (poate că nu ar fi de neglijat această idee nici în programul editorial viitor al Societății Culturale „Țara Almăjului”).

Într-un moment de sinceritate, recunoaște că a scris un document privitor la viitorul României, pe care l-a ascuns într-o carte. Odată găsit, documentul îl incriminează, căci Anton Golopenția afirmă în mod expres: „Calea României nu este spre sovietizare, ci spre America și Occident”. El anticipă că România își va relua legăturile cu Vestul spre anul 2000. Si acestea erau scrise cu mai mult de 50 ani înainte de anul 2000, într-o perioadă în care începeau să se vadă primii pași ai sovietizării. Cercetarea sa serioasă va fi confirmată abia după 1989.

În august 1951 este internat la spitalul-penitenciar Văcărești, din cauza stării grave de sănătate. Se stinge din viață și este înmormânat în cimitirul închisorii Jilava. Lasă în urmă o văduvă și doi copii, pe Sanda și pe Dan. Soția, Ștefania, luptă pentru reabilitarea memoriei sale, fapt realizat parțial în anul 1968, apoi total în anul 1978. Fiica Sanda publică, după 1989, mii de pagini din lucrările și corespondența tatălui, aducând în actualitate valabilitatea operei părintelui său.

Anton Golopenția a fost unul dintre întemeietorii

geopoliticii din România și unul dintre reputații sociologi români. Dintre lucrările elaborate pot fi citate: Anton Golopenția, D. C. Georgescu, *Populația Republicii Populare Române la 25 ianuarie 1948*, București, 1948, în „Probleme economice”, p. 28-45; *Românii la est de Bug*, București, 2006; *Aspecte ale procesului de orașenizare în satul Cornova*, 1932; *Cercetări efectuate la Hodac – Mureș*, 1948; *60 de sate românești*, 1942; *Dâmbovnicul, o plasă din județul Argeș*, 1942; *A fost Transilvania fița sau punctul de plecare a migrațiunii românești*, 1941; *Harta sociologică a Olteniei*, 1940; *Starea culturală și economică a populației rurale din România*, 1939; *Recensământul agricol din R.P.R.*, 1948; *Gradul de modernizare a regiunilor agricole din România*, în „*Sociologie Românească*”, 1939; *Județul Timiș – însășișare socială*, 1940; *Județul Someș – însășișare socială*, 1939; lista lucrărilor poate continua cu alte zeci de titluri.

Să fim mândri că din Valea Almăjului s-a ridicat acest jurist, filozof, sociolog și că în scurta sa viață – aproape 43 de ani – le-a lăsat almăjenilor o asemenea operă, un tezaur de scriri cu tematică diversă. Îl rugăm

pe Bunul Dumnezeu să-l așeze în cereștile locașuri, să-i dea liniștea și pacea meritată, iar pe noi, urmașii lui, să ne atragă în a ne spori dorința, dar, mai ales, aplecarea de a-i utiliza screrile spre folosul tuturor.

Prof. univ. dr. ec. **DUMITRU POPOVICI**

Bibliografie:

Carmen Cornelia Balan, *Institutul Social Banat-Crișana*, Editura Augusta, Timișoara, 2001.

Ştefan Costea și colaboratorii, *Sociologie românească contemporană*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 123 și u.

George Damian, etichete: *români, Golopenția, profeție, comunism, copyright@2006* – publicația periodică „Timpul de dimineată”.

Anton Golopenția, *Naționalismul sociologiei și empirismul ei*, în revista „*Sociologie Românească*”, anul III, nr. 10-12, oct.-dec. 1938 b.

Anton Golopenția, *Rostul actual al sociologiei*, în revista „*Sociologie Românească*”, anul II, nr. 1, 1937 a.

GRIGORE POPIȚI

Nu-mi dau seama din ce motiv mi-am amintit astăzi de uica Grigore, pe numele lui adevărat Grigore Popiți. Ajuns elev al Liceului „C. D. Loga”, prin anul 1958, participând la ședințele Filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor, am aflat că printre venerabili maestri, deși la timpul acela ei erau încă tineri, se afla și unul din Valea Almăjului. Nu-mi mai amintesc cum l-am cunoscut; este foarte probabil să mă fi apropiat de el și să-i fi mărturisit că și eu sunt din Vale și m-am lăsat ispitit de literatură. De atunci și până în clipa în care l-am condus pe ultimul drum, apropierea dintre noi a fost ca dintre, să zicem, unchi și nepot sau dintre fratele mai mare și cel mezin. Am fost săptămânal, dacă nu cumva mai des, oaspete al familiei Popiți, în apartamentul din strada Ceahlău, azi Eugeniu de Savoya, unde locuia uica alături de a doua sa soție, Lili. Ne așezam în bucătărie și, la un pahar de răchie adusă din Almăj și la o țigară, ascultam evocări ale unor întâmplări și oameni, unii dintre ei personalități ale culturii și istoriei Banatului, momente cruciale la care participase, invocam locuri și oameni din Tara Almăjului.

Prin 1968, uica m-a poftit să-l însoțesc la București, unde, la Editura pentru Literatură, îi apăruse o nouă ediție, antologică, a *Cântecelor din fluier*. Cu acest prilej i-am făcut o vizită, acasă, istoricului și criticului literar Ovidiu Papadima, care a scris *Prefața* la această ediție a *Cântecelor din fluier*. Când am fost numit director la Editura Facla, uica mi-a telefonat cu bucurie și emoție,

gratulându-mă cu cuvinte mari și pline de patos. Știind că seria la o carte de amintiri, l-am poftit să o predea editurii, ceea ce s-a și întâmplat și astfel au apărut frumoasele amintiri ale lui uica Grigore în cartea intitulată, cum altfel decât sentimental, *Pe cărările tinereții*. În dedicația pe volum, uica scrie: „*Lui I.M.A. Tu mi-ai luat-o înainte numindu-te Almăjan. Poate că după apariția acestei cărți unii îmi vor zice și mie Almăjanu. Almăjul ne-a dat talentul și noi îi suntem recunoscători arătându-l în adevărată lumină în screrile noastre. Cu dragoste nepieritoare, ca moșii și strămoșii noștri. Uica Grigore.*”. Dar dulcea tihnă a familiei Popiți a fost spulberată de îmbolnăvirea neașteptată a iubitei lui soții și, după un timp, de decesul acesteia. Bolnav la pat, uica Grigore nici măcar n-a putut să-o petreacă pe ultimul drum. A rămas singur în casă, urmărind cu sufletul și cu gândul convoiul funerar. Din acel moment, zilele și nopțile lui uica Grigore au devenit tot mai triste și dorința lui de a păsi pe drumul parcurs de iubita lui Lili, tot mai grea. În săptămâna în care a decedat, uica Grigore m-a chemat la el, am stat un timp de vorbă, mi-a oferit două lucrări de artă plastică semnate de Marcel Olinescu, în 1941, cel care îi ilustrase cartea de poeme, m-a îmbrățișat și... dus a fost.

Cine a fost Grigore Popiți? Un fiu de păcurar și agricultor născut în localitatea Pătaș, din Tara Almăjului, la 13 martie 1900. Clasele primare le face la școala din localitate. Urmează gimnaziul la Bozovici (așa-numita școală trivială), dar, întrucât la Pătaș nu învățase maghiara,

limbă obligatorie la acest gimnaziu, ca, de altfel, în toate școlile din Imperiul Austro-Ungar, este obligat să repete clasa a III-a. Concomitent, ia ore particulare de germană cu directorul școlii, ore întrerupte însă din lipsa posibilităților financiare ale părinților. După terminarea gimnaziului, se înscrie la Liceul din Caransebeș, fiind găzduit la internatul liceului, internat susținut financiar de Comunitatea de Avere pentru fiii foștilor grăniceri. La terminarea clasei a IV-a, glasurile înfricoșătoare ale tunurilor începuseră să se audă și la Pătaș. Cei doi frați au fost chemați să lupte, ca atâția români bănăteni, ardeleni și bucovineni, sub steag străin, dând jertfe grele în numele unei împărății împilatoare. Unul dintre frați s-a reîntors după terminarea marelui război, de celălalt nu s-a mai auzit niciodată.

În asemenea condiții, elevul Grigore Popiți a hotărât, la sfatul preotului, să-și continue studiile la Institutul pedagogic ortodox din Caransebeș, unde nu-l putea ajunge ordinul de mobilizare pe front.

Când fronturile s-au prăbușit, elevii din anul al IV-lea ai institutului au format o gardă națională. Grigore Popiți a cerut și el să fie acceptat în această gardă. Au primit arme, hotărâți să apere liniștea și ordinea din Caransebeș. După terminarea institutului, Gr. Popiți va funcționa la Școala de Meserii C.F.R din Timișoara, apoi va devine ofițer activ în Regimentul de vânători din Timișoara (din 1929), ajungând până la gradul de locotenent-colonel în cadrul Marelui Stat Major, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. După război, în 1947, va fi trimis la Timișoara, ca director al Regionalei Banat, cu însărcinarea să organizeze Arhivele Statului.

În *Prefața la Poezia nouă bănățeană* (1944), Virgil Birou consideră că prin strădaniile lui Gr. Popiți a luat ființă, în 1936, Societatea „Scriitori români din Banat”. Unii îi atribuie înființarea acesei societăți lui M. Ar. Dan, epigramist și director al Fabricii de țigări din Timișoara. Dar Gr. Popiți, în volumul *Pe cărările tinereții*, la p. 48-51, descrie întreg procesul formării cunaclului „Altarul cărții” și a Societății „Scriitori români din Banat”, cu toate dificultățile ce s-au ivit atunci și orgoliile supradimensionate ale unora dintre colegi, mai cu seamă ale lui M. Ar. Dan.

În 1932 îi apare volumul de poezii *Glasul sufletului și al trupului*, care, aşa cum subliniază în *Prefața* amintită O. Papadima, „se integra în efortul caracteristic în lirica noastră – spre sfârșitul celui de al treilea deceniu al secolului XX – de a depăși simbolismul înspre formele poetice care păreau cele mai «moderne», având în centrul lor suprarealismul [...]. Axat în bună parte pe ideea antinomiei trup-suflet – cărora romantismul, resuscitând atâtea medievalități, le dăduse în secolul trecut o dramatică strălucire – *Glasul sufletului și al trupului* oscila în tonurile lui între simbolism și modernism, păstrând vechi nostalgie romântice”.

Trebuie spus că Grigore Popiți a debutat publicistic în 1922, în revista „Cronica ilustrată”. După aceasta, a publicat în marile reviste bucureștene, precum „Revista Fundațiilor Regale”, „Banatul românesc”, „Vrearea”, „Fruncea”, „Scrișul bănățean”, „Orizont”, din Timișoara. La sfârșitul anului 1934, își adună poezile în carte *Cântece din fluier*, cu splendide gravuri de Catul Bogdan. „Prin acest volum, Gr. Popiți se integra mișcării generale a liricii românești din acei ani – serie același O. Papadima –, de rupere din tentația imagismului, de exteriorizare și a violentelor de expresie ale poeziei moderniste. Pășește pe marele drum luminat care însemna reluarea legăturii cu tradiția, apropierea de poezia populară, simplitatea în graiul artistic și, în același timp, complexitatea laboratorului interior cu tot ce câștigase în expresie poezia modernă”.

În anul 1945 îi apare o nouă carte cu același titlu, *Cântece din fluier*.

În 1945 publică volumul de versuri intitulat *Dragoste*, ilustrat de pictorul și graficianul Marcel Olinescu.

În 1939, Grigore Popiți a publicat o carte de excepție care a slujit mulți ani după aceea istoricilor bănăteni, *Date și documente bănățene (1728-1887)*.

Cunoșcător al limbilor maghiară și germană, Gr. Popiți a tradus și a publicat, în diferite reviste, poeme ale scriitorilor: Ady Endre, Arany, Heine, Jozsef Attila, Nikolaus Lenau, precum și ale colegilor lui din Filiala din Timișoara a Uniunii Scriitorilor.

În volumul *Pe cărările tinereții*, uica Grigore își dă întreaga măsură a iubirii sale pentru Țara Almăjului, așa cum a cunoscut-o și a simțit-o el în copilărie, deci la începutul secolului al XX-lea, în adolescență și în tinerețe. E atâtă iubire și atâtă frumusețe în amintirile sale, în evocarea pașilor care l-au purtat pe cărările copilăriei și ale tinereții!

Închei cu o altă dedicatie dată pe volumul *Cântece din fluier*: „*Dragă Ioane, inimile noastre bat uneori tumultuos sau misterios, alteori maiestuos sau gingaș, ca și Semenicul nostru. De multe ori se unduiesc odihnitor ca Nergăniul printre frumusețile virginale ale Văii Almăjului. Aici este izvorul talentului nostru. 14.III.1968. Uica.*”.

Nu încape nicio îndoială că Grigore Popiți a mers pe drumul deschis de marii săi înaintași bănăteni: Paul Iorgovici, C. Diaconovici, Diaconovici Loga, Eftimie Murgu, Damaschin Bojincă, Nicolae Stoica de Hațeg, preținându-și locul de origine, dorind să propună istoriografiei române și poeziei românești valori și frumuseți ale Banatului.

ION MARIN ALMĂJAN

FESTIVALUL VĂII ALMĂJULUI, BOZOVICI, IUNIE 2016

IANCU CONCIATU, UN FIU AL BOZOVICIULUI

Un apropiat al Almăjului, Constantin Teodorescu¹, face o observație interesantă: „Între două propoziții gândite și scrise de Iancu Conciatu în legătură cu monumentul lui Eftimie Murgu ridicat la Bozovici, se cuprinde ceea ce ar însemna creația unui istoric: «Tradiția ne cheamă» și «Noi nu ne-am făcut decât datoria»”.

Iancu Conciatu s-a născut la Bozovici, în 1 iunie 1889, într-o casă situată lângă Liceu (acum, parcare – n.n.). După studiile primare de la Bozovici, merge la Brașov, unde devine elev al Școlii Comerciale Române, pe care o termină în anul 1909, cu examen de maturitate², după care trece în România și lucrează în contabilitatea unei bănci³.

Iată cum îl descrie compozitorul Doru Popovici⁴, care l-a cunoscut în calitate de prieten de familie: „Era înalt, cu o alură atletică și cu o voce de bas cantabil, ca un «tunet catifelat»”.

În timpul Primului Război Mondial, în baza Ordinului „Secret” nr. 25/18 august 1916 al Marelui Cartier General – Secția I-a, Biroul Informațiunilor, se menționează că, „în urma trecerii peste Carpați a trupelor noastre”, se hotărăște înființarea unui „Serviciu de Informațuni și Contraspionaj” la Brașov, care în ținutul Orșova „avea o echipă condusă de I. Staicu, polițaiul din Vârciorova, din care făcea parte și agentul Iancu Conciatu”⁵.

După război, ca membru al Partidului Liberal⁶ din România, se implică în viața politică, publicistică și scrierea de cărți cu caracter economic.

Prima carte de profil este *Liberitatea economică în producție*, publicată în anul 1910, la Editura „Ciurcu” din Brașov.

Participă la o serie de acțiuni cu caracter național, cum ar fi o mare adunare populară organizată în 15 iunie 1919, la Bozovici, la care iau parte și delegați din afara Almăjului. Discutând problema Banatului, iau cuvântul dr.

¹ Constantin Teodorescu, *Iarăși despre istorie*, <http://www.alternativaonline.ca/Insemnari1409.html>.

² „Tribuna”, Arad, anul XIII, sămbătă, 20 iunie (3 iulie) 1909, nr. 133.

³ „Drapelul”, Lugoj, anul XIX, miercuri, 8 octombrie 1919, nr. 104.

⁴ Doru Popovici, *Omagiu lui Iancu Conciatu*, în „Almăjana”, anul XVI, nr. 1/2 (51-52) / ianuarie-iunie 2014.

⁵ Cornel Grad, *Contribuția armatei române la preluarea puterii politico-administrative în Transilvania. Primele măsuri (noiembrie 1918 – aprilie 1919)*, în „Revista de Administrație Publică și Politici Sociale”, anul II, nr. 4 (5) / decembrie 2010.

⁶ O celulă a Partidului Liberal (maghiar – n.n.) se înființează la Bozovici în anul 1901, dar are o audiență extrem de redusă – „Drapelul de Lugoj”, marți, 22 ianuarie 1901.

Cornel Corneanu, secretarul Episcopiei Caransebeșului, Dimitrie Zgăvârdia, contabil-șef al Episcopiei, dr. Avram Imbroane, Alexandru Birăescu – ziarist, dr. Ioan Țeicu – medic, Iancu Conciatu, Nicolae Bihoi – preot la Bozovici⁷. De asemenea, participă la „Adunarea Poporala din Teregova”, înăuntră într-o duminică, la 20 iunie 1919, unde, alături de alții vorbitori, a cerut, „în cuvinte însuflățite, respectarea dreptului de autodeterminare a popoarelor și a protestat în contra detruncierii Bănățului și în contra atrocităților săvârșite de sărbi față de români”⁸.

În anul 1919 își face campanie electorală în Almăj, avându-l drept contracandidat pe preotul dr. Ion Sârbu⁹. Din presa vremii aflăm: „În circumscriptia electorală Bozovici, cunoscutul istoric dr. Ioan Sârbu, preot în Rudăria, candidat din partea Partidului Național, a ieșit învingător după o dispută acerbă cu Iancu Conciatu”¹⁰.

În anii 1919-1920, Iancu Conciatu a publicat o serie de lucrări economice menite a face cunoscute în România, după Marea Unire, realizările și potențialul economic al Bănățului; este vorba de *Timișoara. O scurtă monografie cu deosebită considerare asupra comerțului și industriei*, Tipografia Huniade, Timișoara, 1919, lucrare scrisă cu sprijinul lui Eugen Lendvai, secretarul Camerei de Comerț și Industrie Timișoara, *Rostul Comunității de Avere*, Tipografia Diecezană, Caransebeș, 1919, *Reorganizarea Comunității de Avere*, Tipografia Moravetz, Timișoara, 1920, și *Reșița*, Editura Cartea Românească, București, 1921.

În aceeași perioadă se implică mult în activitatea Comunității de Avere și a Episcopiei Caransebeșului, ocupând mai multe funcții importante.

Se pare că activitatea publicistică o începe înainte de plecarea în România; astfel, aflăm că a publicat articole în revistele „Poporul Român” și „Lupta” din Budapesta¹¹. După război, în anul 1919, apare, la Timișoara, „Nădejdea”, un ziar politic liberal. „Primul număr a apărut în ziua de marți, 12 aprilie 1921. Din redacție făceau parte

⁷ Pavel Panduru, *Din lupta almăjenilor pentru Marea Unire*, în „Almăjana”, anul XVI, nr. 1-2 (51-52) / ianuarie-iunie 2014.

⁸ „Foaia Diecezană”, Caransebeș, anul XXXIV, 29 iunie 1919, nr. 17.

⁹ „Drapelul”, Lugoj, anul XIX, miercuri, 8 octombrie 1919, nr. 104.

¹⁰ Vasile Dudaș, *Alegerile parlamentare din anul 1919 în județul Caraș-Severin*, în „Analele Banatului”, s.n., Arheologie – Istorie, XIX, 2011.

¹¹ <https://cersipamanromanesc.wordpress.com/tag/10-porunci-romanești/>.

printre alții, în primul rând, directorul cotidianului: Iancu Conciatu, originar din Bozovici”, însă „Romulus Molin, secretarul Partidului Liberal, a creat în atmosfera redacției «Nădejdea» o învăđire împotriva lui Iancu Conciatu”, astfel încât, după o lună de zile, acesta a fost destituit de la conducerea cotidianului¹².

Activitatea de publicist a lui Iancu Conciatu este strâns legată de ziarul / revista „Curierul Banatului”, al cărui proprietar și director a fost și care a apărut la Timișoara, în 1 ianuarie 1920, în trei limbi, cu subtitlurile *Banater Curier, Bánáti Tudósító*, care apoi se transformă în „Curierul Banatului”, cu subtitlurile *Organ politic săptămânal independent, Organul Partidului Național Liberal* etc. Ziarul a avut apariție la Timișoara, dar și la Oravița, iar un număr festiv (comemorativ), *Aniversarea Adunărilor [...] din Lugoj din 1848 și din 1919*, apare, sub formă de revistă, la Bozovici, în 28 aprilie 1929.

Printre colaboratori îi regăsim pe: David Blidariu (1928), Aron Cotruș, Vasile Goldiș, G. Bogdan-Duică, Lucian Costin¹³.

„Curierul Banatului” a fost cel mai longeviv ziar interbelic din Banat și a apărut până în anul 1944. Iancu Conciatu a fost un publicist obiectiv, dar și incisiv și un reputat polemist; iată ce scrie, în anul 1935, Camil Petrescu: „În sfârșit, unul dintre cei vechi, Ion (Iancu – n.n.) Conciatu, cu care, pe atunci în tabere opuse, polemizam în gazete potrivnice [...]. Acum îl regăsesc cu bucurie, pe el și al său «Curierul Banatului», care împlinește un sfert de veac de apariție, când celealte foi au dispărut [...]. Acum (facem – n.n.) împreună apelul celor care au fost și rememorăm «frumuseștile de mai an», desfoliate din timp ca trandafirii, grăbind apoi seara devreme acasă”¹⁴.

O parte dintre articolele publicate de Iancu Conciatu în „Curierul Banatului” le regăsim selectate în lucrarea *Probleme economice bănătene*, publicată la Timișoara, în anul 1940, la Editura Curierul Banatului. Cartea conține aproape 80 de articole publicate în „Curierul Banatului”, preponderent în perioada 1935-1939, articole care abordează cele mai diverse probleme cu referiri la specificul Banatului. Sunt și câteva articole în care sunt dezvoltate subiecte despre Almăj / Bozovici, ca:

Monument lui Eftimie Murgu, Linia ferată Oravița – Sasca

– Bozovici – Mehadia, Rolul Comunității de Avere în Economia Națională, Satele coloniștilor de pe domeniile Soc. U.D.R., Pădurile Banatului, Industria brânzeturilor.

Prefața volumului este scrisă de prof. E. M. Brancovici (și el originar din Bozovici), din care cităm: „Ca bănățean și grănicer ce sunt, fatal voi înclina și eu pentru formula «tăt Banatu-i frunce» [...]. Dacă, deci, apariția unui ziar economic regional a fost undeva justificată, apoi aceasta a fost desigur în ținutul Banatului și cu atât mai mult a bine meritat dl Iancu Conciatu de la bănățeni, că timp de douăzeci de ani a stăruit în această literatură economică bănățeană, înfruntând vitregia timpurilor și a împrejurărilor”.

Pe plan politic, imediat după Primul Război Mondial, acționează în cadrul Partidului Liberal, la Timișoara. În anul 1922 este ales ca deputat liberal și participă la cea dintâi vizită a Regelui Ferdinand, care a avut loc la 12 noiembrie 1923, în cadrul unui amplu turneu desfășurat în Banat, periplu ce a cuprins Timișoara (cu inaugurarea Politehnicii și punerea pietrei fundamentale a teatrului). Printre cei care l-au primit pe Rege se aflau ministrul Muncii, A. Cosma, senatorul dr. Galici și deputații Biberia, Lalescu, Conciatu și Gârda, precum și prefectul de Caraș, dr. Petru Corneanu¹⁵.

Iancu Conciatu este ales ca deputat liberal și în anul 1927, în fiecare mandat având contribuții valoroase și pentru Valea Almăjului. De exemplu, aflăm: „În perioada interbelică comuna Bozovici a avut un reprezentant pe scena politică românească. Acesta a fost Iancu Conciatu; ca membru în Partidul Național Liberal, a ajuns deputat în Parlamentul României, la alegerile din 1922 și 1927, reușind să facă lucruri bune și pentru bozovicenii, înfințând Banca «Almăjul», și a impiedicat intenția Uzinelor și Domeniilor Reșita de a pune stăpânire pe pădurile de la Poneasca, Cusec, Gabriac (probabil Gâbricea – n.n.) și Liciovașea, iar pentru mai multă siguranță le-a trecut în proprietatea localității Bozovici ca izlazuri”¹⁶.

A participat activ la înființarea Gimnaziului „Prințipele Carol” din Bozovici (1922) și a Școlii de Arte și Meserii „Eftimie Murgu” din Bozovici (1925).

Iată ce aflăm din *Anuarul Gimnaziului*¹⁷: „În anul 1921, primăriile din Bănia și

¹² Aurel Cosma jr., *Memoria*, Timișoara, 2010.

¹³ *Publicațiile periodice românești*, tom IV, 1925-1930, Editura Academiei Române.

¹⁴ Camil Petrescu, *Le Banat: un Eldorado aux confins*, http://www.memoria.ro/files/user_uploaded/66909/banat_eldorado_.pdf.

¹⁵ <http://www.poezie.ro/index.php/article/121171/print.html>.

¹⁶ https://ro.wikipedia.org/wiki/Bozovici,_Caraș-Severin.

¹⁷ *Anuarul Gimnaziului de Stat „Prințipele Carol” din Bozovici pe anii școlari 1922/23, 1923/24 și 1924/25*, Tiparul Tipografiei Diecezane, Caransebeș, 1925.

Rudăria, prin Nicolae Novacoviciu, preot, Nicolae Bololoi, înv., Ilie Lopatiță, primar, și Nic. Teodoroviciu, secretar, solicită Ministerului Instrucțiunii Publice București [...] să binevoiască a dispune deschiderea unei școale secundare (Liceu real ori normal), în centrul plasei, în Bozovici, având această școală înalta menire de a crește, în acest colț izolat al patriei, fii luminați și devotați intereselor superioare neamului nostru”.

Și mai departe: „Concomitent cu acest memoriu, înainte sau mai târziu – în lipsa datelor nu putem preciza – a înaintat inimousul deputat al Almăjului, dl Conciatu Iancu, un memoriu în numele comunei Bozovici”.

Pentru meritele sale la înființarea Gimnaziului, în primul Comitet școlar, ca președinte de onoare este ales deputatul Conciatu Iancu.

Iancu Conciatu a făcut demersuri și pentru înființarea unei școli de arte și meserii, astfel încât, la 10 august 1924, se ține o întrunire a meseriașilor din Bozovici, în care se hotărăște înființarea acesteia¹⁸.

¹⁸ *I-ul Anuar al Școalei de Arte și Meserii „Eftimie Murgu” din comuna Bozovici, jud. Caraș, Tiparul Tipografiei Diecezane, Caransebeș, 1925.*

O altă inițiativă deosebită a lui Iancu Conciatu este ridicarea unei statui închinată celui mai clarvăzător revoluționar pașoptist, Eftimie Murgu, almăjan din Rudăria, prima statuie din România dedicată acestuia. Iată cum descrie Ion Cucu Bănățeanu (și el originar din Almăj) lansarea acestui proiect: „Reuniunea «Traian Doda» sau mai pe scurt «Casina Română»¹⁹ din Bozovici ține, în ziua de 25 februarie 1928, o ședință ocasională, din inițiativa dlui I. Conciatu, pe aceea vreme deputat de Caraș.

Suntem mulți de față [...].

În cuvinte bine simțite, ne vorbește de înaintași, de români mari, de revoluționari din 1848 și între ei numără și pe Eftimie Murgu [...].

Tot d-sa dă ideea ridicării unui monument marelui mucenic și luptător și, pătrunși de importanța faptului, suntem de unanimă părere, vedem chiar ceva necesar în ridicarea unui monument în comuna Bozovici, înțelegem

că trebuie să dăm dovadă de felul cum cinstim memoria celor ce s-au străduit pentru limba și neamul românesc și formăm următorul comitet de inițiativă: I. Conciatu, președinte [...]”²⁰.

Bustul este realizat de sculptorul Oscar Han și este inaugurat cu mare fast la Bozovici, în 28 aprilie 1929.

O activitate bogată a desfășurat și în cadrul Camerei de Comerț și Industrie Timișoara. Astfel, prin Decretul Regal nr. 1485 din 27 martie 1926, Iancu Conciatu a fost

¹⁹ „Casina Română”, cu subtitlul „Reuniunea română de lectură”, s-a constituit în 16 aprilie 1878 și a avut avizul și aprobarea statutelor de către Pretura din Bozovici și Ministerul de resort de la Budapesta.

²⁰ „Curierul Banatului”, Bozovici, 28 aprilie 1929, nr. 1.

numit, pe 4 ani, comisar al guvernului pe lângă Camera de Comerț și Industrie Timișoara, pentru ca, în 1934, să devină secretar al acesteia²¹.

Deși a fost un polemist de temut în presa vremii, Iancu Conciatu a fost ales președinte al Sindicatului Ziariștilor Profesioniști din Banat, funcție ce a deținut-o între anii 1938 și 1941.

În perioada celui de-al Doilea Război Mondial, își continuă activitatea de ziarist, bazată și pe faptul că era o personalitate recunoscută, cu numeroase cunoștințe din domeniile cele mai importante ale societății și puterii, dar nu se implică efectiv în niciun curent. După 1940 îi sprijină pe românii refugiați din Serbia, ca urmare a ocupării acesteia de către trupele germane. De altfel, între 1941 și 1944, în interesul ocrotirii românilor dintre Morava și Timoc și din Banatul sărbesc, se înființeză la Turnu-Severin „Comitetul Timocean”, avându-l ca președinte pe preotul Gheorghe Suveiche din Timoc²². În fotografia făcută la Timișoara

²¹ Ionuț Raul Rus, *Camera de Comerț și Industrie Timișoara. 1850-1938*, în „Analele Banatului”, s.n., Arheologie – Istorie, XV, 2007.

²² https://ro.wikipedia.org/wiki/Drobeta-Turnu_Severin#Perioada_1919-1947.

în anul 1941, apar pr. Gh. Suveiche (al doilea din stânga), împreună cu gen. Corneliu Dragalina și col. D. Tocineanu, pr. Adam Fiștea, președ. Astrei Bănățene din Vărșet, Iancu Conciatu, director la „Curierul Banatului”, fost deputat liberal, C-tin Miu-Lerca, poet, și alții²³.

După război, s-a stabilit la Bozovici și a locuit în casa de lângă Casa Națională / Căminul Cultural (vederea este din 1903).

A decedat la Timișoara, în anul 1958, și este înmormântat în Cimitirul Cosminului.

Prof. dr. ing. ALIMPIE IGNEA

²³ „Timocul”, anul VIII, caietul II, 1941.

DAVID BLIDARIU (1905-1980) – DASCĂLUL ȘI MENTORUL MEU. IN MEMORIAM

„Fără școală să nu aștepte nimeni părinți buni,
nici fii buni și, prin urmare, nici un stat
bine organizat, bine cārmuit și păstorit.”
(Ion Heliade Rădulescu, *Gândirea pedagogică*)

Am avut șansa să fi fost elevul profesorului David Blidariu, discipolul liric, apoi continuatorul la catedră al crezului său didactic și educațional. Fiindcă, din cei 45 de ani de dascălie, mai bine de jumătate i-am petrecut ca profesor de limba și literatura română – literatură universală la Liceul Teoretic „Eftimie Murgu” din Bozovici, județul Caraș-Severin. Acolo unde David Blidariu a fost întemeietor de școală-fanion și a avut o influență benefică asupra pregăririi și devenirii mai multor generații de elevi.

Toți cei care l-am cunoscut, atât cât am putut să-l cunoaștem, am dedus – și ni s-a confirmat – că avea o pregătire de specialitate excepțională (la clasele liceale predă limba și literatura română sau / și limba latină), o ținută intelectuală distinsă, aleasă, era metodic și mereu apropiat de „studiosii” adolescenți, afectiv, chiar generos. De fapt, notasem undeva într-un articol, amintind despre izbânzile / reușitele și opera dumnealui:

„După debutul, în 1925, la Editura Cartea

Românească, cu poemul *Fiul lui Lucifer* (despre care a aflat Brătescu-Voinești și l-a considerat «un poem gnoseologic»), colaborează cu versuri la revista «Banatul». Strămutându-se pentru câțiva ani în Grecia (Macedonia) – aici profesează și își formează un cuprinsător orizont de cunoaștere –, îl va întâlni pe Adrian Maniu, de care îl va lega o prietenie statornică și căruia îi va dedica versuri de o apreciabilă candoare: «Îți aduceam, în sânge, zvon de cetini / Și-n cuget, glas de nai și de izvoare, / Puteai la mine zborul să-ți încetini / Iar visul astă, spulberat, mă doare» (*Tânguirea unui faun**).

Întors în Almăj, la Bozovici, a avut o valoroasă contribuție la înființarea liceului din localitate, unde a profesat până la pensionare. A crescut discipoli, viitori lingviști, profesori, folcloristi și filologi, cultivându-le amintirea strămoșilor, dragostea pentru valențele limbii și pentru virtuțile perene ale neamului românesc. Impresiona prin cunoștințele enciclopedice acumulate, atrăgea tinerii învățători prin vorba-i blandă și domoală, încurajă creativitatea și opinile pertinente, interpretările literare originale. Recita, spre uimirea auditoriului, din poeziile clasiciilor români (V. Alecsandri, M. Eminescu, Șt. O. Iosif) sau ai literaturii universale (Uhland, Leopardi, Shakespeare) cu o alură boemă de artist remarcabil.” (*David Blidariu [1905-1980] – însemnări*, [în] *Studii de limbă, literatură și folclor*, V. Volum editat sub egida Societății de Științe Filologice din România, Filiala Caraș-Severin. Redactor responsabil: Marcu Mihail Deleanu, Reșița, Editura TIM, 2007, p. 267).

Ne motiva în a ne anunța la răspuns, ne solicita să participăm activ la desfășurarea lecțiilor („Cine s-a pregătit să răspundă astăzi?!”), la dezbaterea temelor propuse în cadrul ședințelor Cercului literar (ultima vineri din lună, de la 12.00 la 14.00). Nu ștui dacă orele acestea din urmă intrau sau nu în norma didactică, dacă erau sau nu remunerate, dar se țineau cu regularitate (ca și cele similare, de matematică, fizică, chimie, geografie și.a.). La una dintre întâlniri ne-a lecturat (pentru a ne demonstra cum se citește și se analizează / se interpretează o operă lirică) *Blestemul bardului* (după Uhland), de Șt. O. Iosif. Ascultam „ochi și urechi”, urmăream tonul recitatorului, când ridicat, când calm și domol, transpunerea și expresia feței, felul cum își ținea carte și ochelarii, cum gesticula, amplificând tensiunea stihurilor și a ritmurilor.

S-a făcut o liniste în care ne auzeam unii altora respirația, ca la un spectacol impresionant... Mai apoi ne-a dictat două strofe ale poeziei, pe care le-a repetat să nu greșim / să nu omitem vreun cuvânt:

„Si unde prinde-a zice din strune bardul falnic,
Adânc vrăjește harfa ce clocoțe năvalnic;

Dar glasul Tânăr urcă, divin, răsunător,
Bătrânul parcă cheamă al duhurilor cor...
Ei cântă veacul de-aur, mărireala străbună,
Și dulcea primăvară, și dragostea nebună;
Ei cântă tot ce-ncântă viața pe pământ,
Ei cântă tot ce-i mândru și-nălător și sfânt”

(St. O. Iosif, *Un cântec*, fragment, [în] *Versuri originale și tălmăciri*, Editura pentru Literatură, București, 1965, p. 322-323), pentru a avea un pretext / un suport de discuție: ce ne spun și ce ne sugerează versurile, prin ce imagini și figuri de stil sunt transmise diferite sugestii, ce este poezia, mesajul ei, relația cu cititorul.

Pe tablă erau scrise alte două texte pe care le-am copiat în caiete și a trebuit să le „deslușim”, să le interpretăm, crezându-ne, pe moment, adevărați critici literari:

a) „O veche împărțire a tuturor obiectelor gândirii omenești face deosebirea între lumea interioară sau sufletească și între lumea exterioară sau fizică. Însă și această lume fizică există pentru noi numai întrucât simțim ceva cu prilejul ei. Astfel, toate obiectele gândirii, fie externe, fie interne, se pot privi împreună și se pot apoi deosebi dintr-un alt punct de vedere: în obiecte ale rațiunii reci sau logice și în obiecte ale simțământului sau pasionale, deosebire întemeiată pe cunoscuta dezbinare între minte și inimă.

Paralel cu această deosebire, constatăm pentru scopul ce ne ocupă următoarea propoziție limitativă: *ideea sau obiectul exprimat prin poezie este totdeauna un simțământ sau o pasiune, și niciodată o cugetare exclusiv intelectuală sau care se fine de tărâmul științific, fie în teorie, fie în aplicare practică*.

Prin urmare, iubirea, ura, tristețea, bucuria, desperarea, mânia etc. sunt obiecte poetice; învățătura, preceptele morale, politica și.a. sunt obiecte ale științei și niciodată ale artelor; singurul rol ce-l pot juca ele în reprezentarea frumosului este de a servi de prilej pentru exprimarea simțământului și pasiunii, temă eternă a frumoaselor arte.”

(Titu Maiorescu, *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*)

b) „Mulți râvnesc lucruri pe care nu le pot atinge și atunci le poetizează, le transformă adică în zona dezideratelor ideale. Condiționarea aceasta a poeziei mi se pare normală. Dar nici ea «singură» nu face un poet. N-ajunge să-ți clamezi neputința sau neizbutirea ca să fii neapărat în poezie. Neizbutirea de un fel trebuie «să afirme valori de un alt fel», adică să găsească relația nouă, nebănuitură cu lumea «DESCHIZÂND-O».”

(Paul Everac, *Poezii și Poesis*)

Primele încercări / însăilări lirice ale mele dumnealui le-a citit („Caietul albastru”, pe care-l păstrează

și astăzi), făcându-mi, în particular, observațiile și recomandările de rigoare (era vremea când jurnalele ori caietele „intime” ale elevilor erau interzise: deținerea lor atragea după sine sancțiuni!). Din aceste discuții am aflat că trebuie să facem deosebirea între poezie și versificație. și mi-a dat următorul exemplu (ele erau atât de numeroase în presa culturală de-atunci): „Foaie verde și-o lalea, / La, la, la și la, la la, / Ce frumoasă-i țara mea!” – care constituie o banală versificație, un enunț pal, „gălbejit”, pentru că nici nu are un mesaj sincer și nu transmite metaoric trăiri, sentimente, pasiuni, transfigurări esențiale ale existenței, în antiteză cu grupajul de mai jos, atât de sensibil și de emoționant poetic:

„Aud un cântec. Vine de departe,
Adus de vântul serii, și mă cheamă...
Nu-i plâns de fluier, nu-i suspin de-aramă,
Nici glas de om... E dincolo de moarte...

Sunt alte lumi de care nu-mi dau samă,
Viază-n noi, trăiesc în altă parte?
Ah, nu-s iluzii, nu-s păreri deșarte!
E doina ta cea dulce, dulce mamă!...” (Şt. O. Iosif, *op. cit.*, p. 57)

Într-o sămbătă după-amiază (de dimineață se țineau cursuri), l-am întâlnit pe Podul Mare din centrul Bozoviciului:

- Bună ziua, domnule profesor!
- Bună ziua, dragă! Unde ai fost?
- La librărie.
- Și ce nouătăți ai văzut acolo?

– *Eminescu și romanticismul german*, de Zoe Dumitrescu Bușulenga.

(Era perioada când la librăria din Bozovici se aflau dicționare, studii lingvistice și literare, tratate de istorie etc. și un librări Matei Maxim – „tata Maxăń”, un vânzător zelos, dar și un îndrăgostit de carte, cum nu am mai întâlnit în Banatul Montan de-atunci încocace.)

– O cumpери, o citești și o prezintă în ultima vineri de la sfârșitul lunii, la Cercul literar! adăugă, dintr-o respirație, dascălul povățitor.

Am luat cartea, am citit-o, făcându-mi fișele de rigoare, căci am aflat lucruri noi pentru mine despre romanticism, că această „mișcare” culturală europeană a cuprins nu numai literatura, ci și celealte arte (plastică, sculptură, muzică, teatru etc.). În Germania, romanticismul a avut cea mai largă audiență,

învinind interesul pentru Renaștere, pentru istorie, folclor și filozofie. Doi mari poeți preromantici au pregătit curentul literar german: J. W. Goethe și Fr. Schiller. Dintre poetii români s-au impus Jean-Paul Richter, J. C. F. Hölderlin și Novalis, ultimii doi influențând puternic lirica eminesciană în latura ei onnică și vizionară. „Meritul lor este de a fi ajutat pe marele constructor (n.n.: Mihai Eminescu) să-și ducă la capăt edificiul. și cultura germană – filosofie, poezie, muzică, istorie – are enormul merit de a-i fi luminat căile proprii cu o lumină generoasă.” (Zoe Dumitrescu

Bușulenga, *Eminescu și romanticismul german*, Editura pentru Literatură, București, 1965, retipărită la Editura Eminescu, București, 1986, p. 280).

La finalul expunerii am fost răsplătit cu aplauze de către colegi, cu felicitări de către domnul profesor și cu nota maximă: 10. După eveniment, și după altele asemănătoare, am reținut că cine citește o carte și-i face o prezentare, cine susține un material / un referat pe o anumită temă (istorică, literară sau folclorică), cine spune o poezie (un recital) pe scenă, cine participă la Olimpiadele școlare face un efort intelectual și trebuie recompensat cu o notă mare!

Ne-a învățat ce și cum să citim, cum să învățăm și să ne comportăm, să vorbim frumos și politicos, chiar între noi, adolescenții, să dăm binețe celor mai în vîrstă, apoi dascălilor, părinților, trecătorilor de pe stradă, colegelor / colegilor noștri. Iată câteva răspunsuri ale Magistrului la salutul obișnuit:

- Bună ziua, domnule profesor!
- Bună ziua, dragă / iubitule, iubiților / frumoșilor, voinicilor / zânelor, cosânzenelor ș.a.

sau mai simplu:

– Bună să vă fie inima!

S-a întâmplat ca, în anul al II-lea de facultate, să am o restanță (o „boabă”) pe toamnă, la limba latină. A acceptat să mă mediteze în vara aceea toridă, o lună și jumătate, în zilele lucrătoare. La întrebarea mea:

- La ce oră să vin, domnule profesor?,
m-a atenționat:

– În fiecare dimineață,
de la ora... 5.00!

Am mai întrebat o dată, părându-mi-se că nu am auzit bine. Răspunsul a fost același, însoțit acum și de precizarea:

– Te rog să fii punctual!

Mă trezeam în zori de zi, la ora... 4.00, luam „Diamantul” (bicicleta tatălui meu) și pe traseul Dalboșet – Crucea Lăpușnicului-Mare – Podul de la Agreș – Bozovici, „fără grăbă ca să nu transpir”

(așa mă sfătuise că de-acasă), ajungeam în fața locuinței dumnealui la 4 și 50 de minute. Puneam bicicleta după ușa de la intrare și urcam pe terasa vilei, unde domnul profesor își savura prima din țigările matinale („Aroma”).

– Bună dimineață!

– Bună, dragule! Mă bucur că ai sosit. Immediat începem.

Până dumnealui termina de fumat, îmi scoteam din plasă auxiliarele de studiu care mă însoțeau:

- *Cursul de limba latină* (caiet studențesc de notițe);
- *Gramatica limbii latine*, de N. I. Barbu și Toma I. Vasilescu;
- *Dicționar latin – român*, de Gh. Guțu;
- *Culegere de texte latine*, de Maria Pârlög.

Această antologie / culegere cuprindea texte de Plautus, Cicero, Caesar, Sallustius, Lucretius, Catullus, Vergilius, Horatius, Ovidius, Titus Livius, Petronius, Tacitus etc.

Proba de examen (oral) consta în:

- citirea fragmentului extras din operele scriitorilor sus-amintiți;
- traducerea lui în integralitate;
- înțelegerea și comentarea textului;
- răspunsuri la cerințele gramaticale;
- scandare** (impunerea unui anumit ritm melodnic), dacă textul era o poezie din literatura latină.

** SCANDARE (fr. *scander*)

„Rostire ritmată a unui vers, insistându-se pe accentuarea silabelor tari, adeseori această urmărire a liniei melodice realizând un fel de fragmentare a versului. Este modul în care se citesc versurile latine, urmărindu-se acestele și cantitatea silabelor.” (Camelia Mureșanu, *Dicționar de termeni literari*, Editura Klim, București, 2005, p. 291).

Când am acumulat cunoștințele esențiale, ca să putem avea o discuție de un anumit nivel, domnul Blidariu era încântat dacă îi puneam / aveam întrebări. Dincolo de acestea, îmi pregătea câte 10 bilete (tot timpul altele), ca să mă obișnuiesc cu „atmosfera” examenului. În scandările mele „bunicele”:

„Denique si vocem rerum natura repente

mittat et hoc alicui nostrum sic
increpet ipsa”

(Lucretius)

„Heu! vatum ignarae mentes! quid vota furentem
Quid delubra iuvant? Est molles flamma medullas”
(Vergilius)

„Eheu fugaces, Postume, Postume,
Labuntur anni, nec pietas moram
Rugis et instanti senectae
Adiferet indomita que morti”
(Horatius)

și în observațiile inegalabilului dascăl, nu simțeam când, înspre ora 7.00, ușurel-ușurel, intra cu mic-dejunul doamna Rhea-Silvia (soția domnului profesor, dumneaei ne preda la școală *chimia*). Eu primeam o sarcină de lucru independentă... Profesorul, cu aperitivul de dimineață servit, în mișcări pe care le cunoșteam deja, își bătea țigara cu filtru pe unghia degetului mare de la mâna stângă, o aprindea și o fuma în prelungă dispoziție. La observația doamnei:

– Vidule, a spus doctorul să nu mai fumezi, că îți face rău!,

venea destul de prompt replica:

– Știi, dragă, știi, face rău trupului, dar bine sufletului!

Discuțiile, întrebările și lămuririle despre cerințele examenului, despre poezie ori literatură în general continuau până la 10 fără un sfert. Atunci ne opream, mi se dădea tema de casă și se (re)amintea întellegerea / remarcă inițială:

– Să ții evidență întâlnirilor noastre și să ai grija să notezi în aşa fel, încât pentru fiecare dată când ne-am

văzut să ai de plătit o singură oră de meditație!

Din cei 15 „bobari”, am luat examenul de latină doar doi „studioși” – eu, primul la răspuns, fiindcă numele începea cu *B*, și ultimul, cu litera *V*. Profesorul meu s-a bucurat că

munca nu i-a fost / nu ne-a fost zadarnică, încurajându-mă să continui mai optimist în cele ce mă așteaptă, pentru că viața – spunea dumnealui – are urcușurile și coborâșurile ei...

Prin anii 1972-1973, la începuturile carierei mele dăscălești, am stat de vorbă cu colegi și cu alți intelectuali mai în vîrstă, scopul urmărit fiind să afli cum aș putea mai bine să-mi încep anevoiosul parcurs al profesiei. La întrebarea mea insistență: ce îi trebuie unui Tânăr pentru a ajunge un dascăl valoros?, au răspuns cu amabilitate și condescendență: Ion Aldescu (Lăpușnicu-Mare), David Blidariu (Bozovici), Iosif Brezoiu (Șopotu-Vechi), Pavel Frîncu

(Dalboșet), pr. Ioan Negrei (Dalboșet), Vasile Nemiș (Rudăria), Liviu Smeu (Bozovici).

Cu prof. David Blidariu (la care țineam nespus și pe care îl admiram cu asupra de măsură) am fost mult

David C. Blidariu

Fiul
lui
Lucifer

EDITURA AGROPRINT

mai apropiat și în timpul anilor de liceu, și în cei de după. Întrebându-l despre menirea Tânărului ajuns profesor în Valea Almăjului, mi-a spus cu dezinvoltură:

– Să-ți placă să citești, pentru că ea, cartea, în condițiile în care lucrezi / lucrăm aici, este hrană a minții și a sufletului... Pentru noi toți, profesori, studenți, elevi... Copiii, învățăcii, citind, locuiesc – poate nefiresc – mai mult în lumea cărților (ideală, ficțională) decât în cea care-i înconjoară, dar, cu informațiile și cunoștințele acumulate, pot trece mai ușor, mai încrezători, examenele vieții.

La apariția cărții dumisale de poezie *Miraj*, în pragul Sărbătorilor de iarnă, 1977, m-am grăbit să mi-o procur și să fiu printre primii la un autograf. Mi l-a dat cu delicatețea și simplitatea / firescul care l-au caracterizat dintotdeauna, iar notificarea finală („Spre aducere aminte”, D. Blidariu, 13 ianuarie 1978), în „tâlcuirea” mea, sugera atât apropierea întoarcerii la eternitatea vieții primordiale, cât și instăpânirea mitică asupra lumii, a posibilității exprimării artistice și în plan cosmic.

Mi-a cerut, aproape colegial, să citeșc cartea și să fiu în stare să-mi exprim părerile despre ea, să aleg poezia preferată și să argumentez de ce am făcut această alegere, să-i aduc la cunoștință ce / cum se discută în cercurile literare / scriitoricești, la care participam, despre opera dumnealui. I-am și adus, în primăvara aceluiși an, cronică apărută în revista timișoreană „Orizont”, semnată de criticul Nicolae Țirioi.

Am „îndrăznit” să izvodesc și eu o prezentare / însemnare (înrâurită de *Cuvântul-înainte / Prefața* lui Paul Anghel) și am publicat-o în mai multe reviste culturale, conchizând: „De altfel, cele două sentimente, *iubirea ţării* (România, Banatul, Almăjul) și *iubirea iubirii*, se contopesc, strălucind dincolo de cuvânt, într-o profesiune de credință: *iubirea poeziei*. Fiindcă ea, poezia, înalță sufletele și unește oamenii. De aceea, David Blidariu urmărește, cu patos și sângești, esența ei, certificându-i, prin har și măiestrie, caracter durativ: «Azi, oamenii povestea-mi tălmăciră / Că lutu-i mai prejos decât ideea / Si stihuri din dureri îmi izvorâră, / Precum culegi din cremene scânteia.» (*Tânguirea unui faun*).”

În timp, am publicat mai multe cărți. În cea intitulată *Oglinzi în inima pietrei*, 2002, i-am dedicat o poezie, *Balada Gosnei*, în semn de omagiu și prețuire, profesorului, poetului, cărturarului, mentorului meu și al generației mele:

BALADA GOSNEI

lui DAVID BLIDARIU

Mai stăruie, poete, pe strunele-ți târzii,
Deși împovărate și ne-nțelese chiar –
De aşteptare, prunii torc gânduri străvezii,
Iar ceasul din știubeie se-ncurcă-n minută!

În noaptea astă calmă, ca zâmbetul suav,
Pe culmea dinspre dealul cu făloșiri de mire,
Părem strivîți de-azurul iambului tău grav
Visând a neogoi și-a vis de primenire.

Mai stăruie, poete, pe strunele-ți târzii,
Căci dorurile, toate, prin prunduri se aștern –
Și-n strălumina lunii, refă din noapte zi,
Din șopotul Nerganei un anotimp etern!

Pe măsură ce am fost invitat să susțin recitaluri poetice la diferitele „întâmplări” literare din arealul Banatului și dincolo de el, la interviurile de la Radio și

Televiziune, mai totdeauna am început cu această poezie, subliniind / menționând și dedicația specială, profesorului meu de limba română, explicitând și titlul *Balada Gosnei* (cu s), făcând trimitere la doina vânătoarească bine-cunoscută – imortalizată melodnic de violonistul și dirijorul Ion Luca Bănățeanu în Arhiva de Folclor și la Postul

Național de Radio –, doină / cântec care-i plăcea atât de mult lui David Blidariu, cu versurile-i neaoșe:

„Fire-ai naibului, răchită,
Când ce-oi măi vegea-mpupită,
Am să-mi pun curea la flintă...”.

Mențiunea „cu s” era neceasă, fiindcă face referire la Dealul Gosna de deasupra Bozoviciului și nicidecum la Vârful Piatra Goznei (cu z) din Munții Semenicului.

Despre profesorul și cărturarul David O. Blidariu, revista „Almăjana” (pe care o „păstorim” de aproape 20 de ani), editată de Cercul

literar-artistic al Liceului Teoretic „Eftimie Murgu” și Centrul Zonal de Învățământ Bozovici, a scris de mai multe ori. Semnalăm pentru cei interesați materialele / articolele publicate de-a lungul vremii, semnate de Ileana Crașovan, Iosif Băcilă, Pavel Panduru, Iustina Turnea, Ion Matei, Dan Obersterescu, Dănilă Sitariu, Nicolae Dolângă,

Iosif Badescu, precum și *Prefața* lui Paul Anghel la volumul *Miraj ori Cuvântul-înainte* al ficei eminentului dascăl, prof. Diana Otiman Blidariu, la apariția ediției a II-a a poemului filosofic *Fiul lui Lucifer*, Editura Agroprint, Timișoara, 2000.

Nu demult (2011-2014), doamna prof. Diana Otiman Blidariu împreună cu acad. Păun Ion Otiman au publicat în câteva reviste culturale din țară (printre care „Revista de studii banatice”, anul II, nr. 1-2 / ianuarie – decembrie 2011, și „Almăjana”, anul XIII, nr. 3-4 [41-42] / iulie – decembrie 2011) date inedite, documente, protocoale și circulare privitoare la „evoluția învățământului românesc în școlile din Peninsula Balcanică timp de aproape un secol”, prezentate / înfățișate „cu multă acuratețe, din cunoașterea directă, de către profesorul bănățean David Blidariu, fost director al Gimnaziului din Iași, al Liceului din Salonic și inspector general al școlilor românești din Peninsula Balcanică, în perioada 1930-1946.”. Prin urmare, menirea acestei osteneli este evidentă: „Aflându-ne în posesia unei părți a arhivei profesorului Blidariu, atâtă cât a mai rămas în urma rugului comunist al anilor '50, am considerat că este importantă cunoașterea de către generațiile actuale a interesului conducătorilor statului român de până în anul

1946 cu privire la învățământul în limba română, în școli românești pentru etnicii români aflați în afara granițelor țării. Iar această afirmație devine cu atât mai actuală acum dacă avem în vedere modul în care autoritățile române au tratat și tratează dreptul românilor de peste granițele țării de a învăța în limba lor maternă și obligația acestora de a le respecta acest drept sacru.” („Almăjana”, anul XIII, nr. 3-4 [41-42] / iulie – decembrie 2011, p. 10).

Pentru că David Blidariu, indiferent unde a profesat, în țară sau dincolo de hotarele ei, a impus, cu măiestrie artistică și inteligență, spiritul Almăjului – străvechi ținut miraculos și „îndestulat” de frumuseți –, veșnicindu-l „spre anotimpuri și veacuri de aducere aminte”: „Pe dealuri, cresc livezile, visând... / Cu brațele spre cer, se roagă prunii... / Și rodul cade-n iarbă, ca un gând, / Împovărat de sărutarea lunii... // Dar veghea cască ochi prin înăltimi... / Își cheamă ciuta puui, să-i adape... / Și, parcă, umbre vii de serafimi / Îmi poartă-n palme sufletul pe ape...” (*Amurg*)*.

IOSIF BĂCILĂ

* Au fost citate versuri din volumul antum David Blidariu, *Miraj*, Editura Litera, București, 1977.

FAPTE DE ALMĂJENI

Peste Almăj și almăjeni chemarea străbunilor stă în răstimpuri, arătând prezentului taina înfloririi vieții peste moarte. Cu gânduri de începuturi descoperim luminile puse în sfesnicul veșniciei ca să putem vedea noblețea străbunilor, care cu adevăr au făcut istorie, dându-ne nouă viitorul.

În mijlocul almăjenilor, ființe luminate, se simte duhul strălucitor, curat, cu dragoste de viață și de carte, iar adevărul este lumina pe care o poartă în inimă lor și care strălucește cu toată puterea. Din rândul acestora se remarcă istoricii almăjeni, oameni inteligenți, cu virtuți morale desăvârșite, care desfășoară o amplă activitate de cercetare a trecutului, cărțile fiind pentru ei o desfătare, iar scrisul lor redă măreția și gloria străbunilor care și-au păstrat limba și credința în Dumnezeu.

Un astfel de almăjan este profesorul Pavel Panduru, care, student fiind la Cluj, a găsit numele juristului Gheorghe Novacovici în arhivele Facultății de Istorie și la vremea respectivă a scris și a publicat un articol despre el și familia din care provenea.

Asemenea profesorului Panduru, și-au apelat atenția asupra familiei Novacovici și a reprezentanților săi alți almăjeni de mare valoare, cum sunt profesorii universitari Alimpiie Ignea și Alexandru Nemoianu, precum și cărturarii Dan Oberșterescu, Dănilă Sitariu și Nicolae Danciu Petniceanu (care l-a cunoscut personal pe fratele meu, preotul Romulus-Vasile Novacovici), fiecare educându-și o contribuție uriașă pentru scoaterea la lumină a activităților exponenților comunionului Novacovici.

În același context, aş vrea să-l amintesc pe profesorul Gheorghe Rancu, care a scris și a publicat date despre familie și care, împreună cu Asociația publiciștilor presei rurale din Banat, s-a implicat în dezvelirea plăcilor memoriale pe fațada casei bâtrânești din Gârbovăț a familiei, veche de două sute de ani.

Familia Novacovici a fost cunoscută și în Valea Carașului datorită învățătorului Emilian Novacovici, care și-a desfășurat activitatea în Răcășdia, personalitate evocată de profesorii Constantin Falcă și Petru Ciurea în lucrarea lor

Cărășeni de neuitat, dar și de către profesorul Ioan-Nicolae Cenda din Oravița, care a cunoscut direct familia prin intermediul fratelui meu, preot în Oravița.

Mulțumirile mele se îndreaptă și către locotenent-colonelul Ion Albu, crescut la școala iubirii de neam din Răcășdia, care a căutat prin anticariate și colecții private cărțile familiei Novacovici și pe care le-a cumpărat cu bani proprii, și nu puțini la număr.

Menționez că, datorită străduințelor locotenent-colonelului Ion Albu și domnului Nicolae Murgu din Oravița, s-au reușit reeditarea întregii opere a unchiului meu, învățătorul Emilian Novacovici, și redarea ei culturii bănățene.

Nu în ultimul rînd, îl amintesc pe distinsul profesor Iosif Băcilă și pe fiica sa, lect. dr. Florina-Maria Băcilă,

prin a căror pertare de grijă se scot la lumină din negura uitării personalitățile cultural-istorice din Almăj și se adună între paginile proiectului *Valea Almăjului – oameni și fapte*, lucrare concepută cu mărgăritarul înțelepciunii și cu aurul iubirii față de Dumnezeu și de oameni.

Dacă e ceva bun pentru mine și familia mea, li se datorează lui Dumnezeu și acestor oameni frumoși la suflet, care au însemnat dăruire pentru cei care au fost și pentru cei care ar urma să fie.

Clopotele timpului se aud în înălțimea cerească, îngerii își scutură aripile de fulgi, de iubire și de viață, deschizându-ne porți de cer să putem vedea și primi iubirea străbunilor.

FELICIA MIOC NOVACOVICI

CÂTEVA VORBE...

CONSTANTIN TEODORESCU – DEVENIREA METAFOREI ÎN POEZIA LUI IOSIF BĂCILĂ

Atunci când scrii despre cărțile „preaprietenilor” tăi, intervine nota de subiectivism. Cartea este „cea mai bună” și, chiar dacă ar exista niște critici, le vei ocoli. Așa mi s-a întâmplat cu opera lui Ion Florian Panduru, pe care am cunoscut-o „din fașă” (... odată i-am spus că, la o „expertiză” grafologică atentă, cărțile lui – manuscrisele – îmi vor fi atribuite mie, fiindcă... „el dicta, iar eu scriam”, în pauzele – uneori la ore – de la Valea Bolvașnița), iar, recent, cu „Saga”, „Arca”, ... „Muntele Byblos”, *Cărășeni de neuitat* ai lui Constantin Falcă.

„La cald” (încă nu ridicase întregul tiraj!), Poetul din Valea Miracolelor mi-a oferit: Constantin Teodorescu – *Devenirea metaforei în poezia lui Iosif Băcilă*, Excelsior Art, Timișoara, 2015.

Pentru mine este o carte cu doi prieteni: Ginu (Constantin Teodorescu, actualmente domiciliat în Kitchener, Ontario, Canada) și Ioța (Iosif Băcilă, trăitor de-o viață în Almăj, areal pe care nu l-a părăsit niciodată; chiar dacă a mai ieșit din „țara lui”, s-a reîntors... „cu și fără vize”!).

Cartea lui Constantin Teodorescu despre Iosif Băcilă se citește „cu nesaț”. Limpede scrisă, fără „beție de cuvinte”, C. Teodorescu surprinde în această monografie esența actului poetic al lui I. Băcilă.

Problema metaforei, cea mai căutată și prețioasă

figură de stil, l-a preocupat pe C. Teodorescu încă de la începuturile dăscăliei sale (... cred că avea lucrare de grad ori de licență cu problemele metaforei).

Iosif Băcilă este un „născocitor” de metafore („E frumos / să te-auzi în cuvânt”, mărturisește adeseori el), în maniera lui L. Blaga ori a poeziei populare, văzută ca metaforă în întregul ei.

Cred că este cel mai bun studiu închinat lui I. Băcilă (Poetul din Vale a mai avut șansa unei monografii, *Fals tratat despre „întemeierea” melancoliei – eseu asupra poeziei lui Iosif Băcilă*, Editura Timpul, Reșița, 2002, semnată de Ionel Bota). Despre Poetul din Valea Miracolelor s-au scris însemnări, de ordinul zecilor (în peste 40 de cărți!).

Devenirea metaforei este structurată în 12 capitulo (cifră simbolică); amintim căteva: *Copilăria – recuperarea ființei și a jocului*, *Limbajul horei*, *Reflexe mioritice*, *A trăi și a crea prin iubire*, *Piatra care „mă cuvântă”*, *Mărturisirea dorului*, *„Mirarea Muntelui Albastru” sau consacrarea lirică a spațiului și timpului* și.a., sunt motivele, temele analizate minuțios de C. Teodorescu. Atunci când se cere, criticul apeleză la studii de Nicolae Ursu, Mircea Eliade, Artur Silvestri, Ovidiu Bîrlea, Romulus Vulcănescu, Vasile Tudor Crețu, S. Fl. Marian, George Călinescu, Iorgu Iordan, G. Ivănescu, A. D. Xenopol, N. Densusianu, N. Stoica de

Hațeg, Gh. Jurma, V. Pistolea, I. Bota, Al. Ruja, A. D. Rachieru, Ion Pop, G. I. Tohăneanu, Al. Nemoianu și alții.

Și din acest punct de vedere, cartea despre volumele de poezie ale lui Iosif Băcilă este o lucrare științifică, alcătuită după toate „canoanele” unei astfel de opere.

Criticul alege bine textele lirice pentru a-și susține / a-și argumenta ideile. Bibliografia folosită este una vastă, de învidiat, dovedind că Teodorescu este un fin filolog, un bun cititor și comentator al cărților semnate de Iosif Băcilă: „Poetul «se aude în cuvânt» și *trans-punerea* aceasta îl prinde bine, definindu-i viața. Excelând în propria-i chemare, prin funcția suverană a metaforei, urmează ritualul intemeierii poemului ca sacerdot al naturii și simțirii în seducția reală a valorii, în intemeierea la zi a sensului nu doar din informații fundamentale, ci din trăiri esențiale.” (cf. C. Teodorescu – *op. cit.*, coperta a IV-a).

Am cunoscut cea mai mare parte din carte prin paginile revistei „Almăjana”, publicate de-a lungul anilor, semn că Gimn a purtat-o „în suflet și-n gând”.

Nu vreau să recurg la un registru de neologisme pentru a comenta – într-o cronică de întâmpinare – cartea. E „o soluție față de criza cuvântului determinată de

sensibilitatea postmodernă în căutarea unei paradigmă care să restructureze viziunea și simțirea” sau: „*Devenirea metaforei* e «facerea» poeziei. Se produce cu eleganță și rafinament. Fenomenologia vieții se transfigurează prin simbolistica esoterică” (p. 46).

Cred că după această carte nu s-ar mai putea adăuga ceva nou despre poezia lui Iosif Băcilă; ... vorba poetului celui mare – „toate-s vechi și nouă toate”.

Constantin Teodorescu a cunoscut foarte bine toate volumele de poezie semnate de „profesorul-poet” din Valea Miracolelor, iar cartea sa cred că „s-a scris singură”. Pana autorului este – tot sigur! – „îndestulată cu dor”, Dorul cel Mare de slovele limbii române în care s-a născut, a trăit și a învățat C. Teodorescu.

IOAN-NICOLAE CENDA
Oravița

P.S.: Se cuvine să menționez și ținuta de excepție în care e prezentată cartea (ca toate cărțile pe care le-a editat Iosif Băcilă la Excelsior Art), spre lauda editorilor și cinstirea lucrului bine făcut.

CONSTANTIN TEODORESCU – DESPRE POEZIA LUI IOSIF BĂCILĂ

Cartea profesorului Constantin Teodorescu *Devenirea metaforei în poezia lui Iosif Băcilă*, apărută la Editura Excelsior Art, Timișoara, 2015, și izvodită dintr-o inspirată colecție de eseuri, deschide un univers inedit – mai ales pentru cititorii de limbă română înstrăinați de vitregiile vieții pe meleaguri îndepărtate de țară –, care constă în promovarea și păstrarea tradiției, limbii și culturii române.

Țara Almăjului, un colț de rai, unde natura se regăsește prin frumusețea peisajelor și diversitatea biologică, e locul de naștere și de creație a unor renumiți mănuitori ai condeilului în proză sau în versuri. Unul dintre ei este poetul Iosif Băcilă, un înzestrat al cuvântului, înmugurit în „Valea Miracolelor”, care sub pana lui dobândește o nouă semnificație printr-o comparație subînțeleasă.

În eseul *Nera și Cerna – râuri ale Banatului sau mit și istorie*, care deschide volumul, după ce ne descrie izvoarele și

cursurile lor, prof. Teodorescu pune în discuție etimologia numelor, ajungând la concluzia că *Cerna* este de origine dacă. Mai mult, „apa Cernei care curge pe la Mehadia [...] este numită *Nera*, adică «neagră»”. Autorul întreprinde o

CONSTANTIN TEODORESCU
DEVENIREA METAFOREI
ÎN POEZIA LUI
IOSIF BĂCILĂ

EXCELSIOR ART

scurtă incursiune în lirica românească, unde *Nera* și *Cerna* au fost „muzele” poetilor. Se face referire la Lucian Blaga (*Sălcii plângătoare*), la V. Alecsandri (*Erculean*), G. Dem. Teodorescu („*Cernă fugătoare, / Apă curgătoare*”) și alții. În încheiere, sunt redate câteva versuri din *Poeme*, de Iosif Băcilă, unde metafora strălucește în lumini multicolore.

Un subiect analizat din variate unghiuri de vedere este copilăria, ca „o imagine cuprinzătoare a unui spațiu privilegiat.”. Întoarcerea în copilărie, cu diferite unități de timp, este – aşa cum autorul o definește chiar în titlul eseului – „recuperarea ființei și a jocului”. Cercetător atent al poezilor din volumele lui Iosif Băcilă *Lumina lacrimii, Lumina*

cântecului, Poeme, Poeme-Sânziene sau *Oglinzi în inima pietrei*, prof. Teodorescu reușește să evidențieze ineditetele valențe ale copilariei, ca o recuperare a „ființei în esență ei”. Poetul Băcilă îi este prezentat cititorului nu numai ca autor de poezie, ci și ca un personaj central al vieții satului din Valea Almăjului; copilul mângâiat de privirile bunicii este marcat de munca zilnică prestată pe lungul drum al vieții de părinții săi: tatăl „Așază plugul slovei pe sloganul nelucrat / Al purpurii tăcute, vindecându-i firea”. Curgerea vieții, ca și a vremii sau a apei, nu prevăzeste moartea tatălui, ci o percepă ca pe o trecere în legendă, lăsând celor dragi, „drept amintire, / roțile Carului-Mare, / plugul și grapa, / laibărul, obielele / și un cal...”.

Eseul *Devenirea metaforei în poezia lui Iosif Băcilă*, care a dat și titlul cărții, dezvăluie importanța metaforei în poezie, remarcând de fiecare dată prezența ei și contribuția la înnobilarea stilului și a înțelesului, sugerând contextului o semnificație adâncă.

A trăi și a crea prin iubire, spune C. Teodorescu, este ceea ce se întâmplă și în poezia lui Iosif Băcilă: „Când ești tu, / tu ești cea care / mă-nflorești c-o sărbătoare!”. Iubirea, ca o întâlnire surprinzătoare între fericire și suferință, lasă în urmă dorul, ca un murmur de izvor: „N-am știut / Că dorul-dor / E un murmur / De izvor!”. Se evidențiază existența limbajului pe două planuri, unul – de cadru, de peisaj și altul – al profunzimii sintaxei poetice. De cele mai multe ori, iubirea preface existența cotidiană într-o stare tainică, dar nu singuratică. Spre final, criticul susține: „Iubirea definește, în cazul poeziei lui Iosif Băcilă, un orizont ce marchează o lume cu aspecte arhaice și biografice, convertindu-le în creație.”.

Viziunea satului cu tradițiile sale, printre care dansul și jocurile, mai ales hora, sunt un principal motiv și o sursă de inspirație în creația poetului. Prof. Teodorescu surprinde toate aspectele în *Limbajul horei*, cu sensurile și semnificațiile ei, ca un act de comunicare, ca un simbol al unității naționale. El spune, cu referire la versurile lui Iosif Băcilă: „Hora rămâne [...] modelul universal al timpului, imaginea unei realități玄omice.”.

Reflexe mioritice în poezia lui Iosif Băcilă sunt pagini în care se evidențiază multe dintre calitățile poetului – cumpănairea, deschiderea sufletească, acceptarea vieții veșnice: „Ca floare a vieții, moartea e-o înviere într-o altă existență.”. Prof. Teodorescu a ales spre exemplificare versuri din *Denile sinelui*: „Sunt floarea / de sănțiană / ce s-a uscat / și învie, / lângă Fântâna / cu Leacu’ – / lângă oglinda-i / înmiresmată / de veșnicie?!”. El arată: „Reflexul poetic al mitului mioritic se deschide dintr-un fond ancestral de spiritualitate.”.

Cu aceste frumoase versuri selectate din poezia menționată mai sus: „Sunt moara / de piatră / ce macină la râu / boabe de rouă, / boabe de grâu, / trecerea timpului, / visele poetului / ori nunta / ce va să fie / mâine, / răspoimâine, / târziu?!”, autorul comentează, în *Modul de a trăi nevăzut sau gânduri despre poezie și despre creația poetului din Valea Miracolelor*, spiritul Almăjului, pur românesc, care există în creația mai multor scriitori, precum Grigore Popiți, David Blidariu, Ion Marin Almăjan, Iosif

Maria Bâta, Nicolae Dolângă, Petru Novac Dolângă, Ion Budescu, Nicolae Andrei, dar, în primul rând, în produsul muncii de condeier și de cărturar a lui Iosif Băcilă. Valea Almăjului ne apare ca un perimetru privilegiat istoric, mitizat în poezie: „La horă, alăutele lor / înălțau liturghiile / păsărilor cântătoare / în inima Muntelui Albastru, / în lună, în soare – / dorurile dealurilor / și ale pădurilor / și ale tuturor potecilor / din Valea Miracolelor / se furișau pe sub / ciupegele fetelor / îmbrăcate de sărbătoare!”.

Redăm câteva gânduri ce l-au iscodit pe prof. Teodorescu sub impresia operei poetului Băcilă culese din acest eseu: „Durata inefabilă a emoției nu se măsoară prin unități de timp, ci prin isprăvile / izbânzile vieții.”; „Poezia e un mod de a trăi nevăzutul.”; „Ritmul interior din structurile lirice determină mișcări concentrice. De individ depinde locul ales pentru a-l simți.”; „Cuvântul e un mod de existență. El exprimă realitatea ori construiește o realitate posibilă sau numai imaginată.”.

În expunerea *Piatra care „mă” cuvântă”, motiv literar*, autorul mărturisește că, citind poezile din volumul *Drumul unei sărbători*, „construcția extraordinară gând – cuvânt” l-a „provocat până la obsesie, găsind în metafizica pietrei metafora comunicării (această ardere interioară) într-o reconsiderare poetică a motivului”, nefiind vorba de o piatră oarecare, ci de aceea din vadul de râu, rostogolită, găsindu-și menirea în reflecții despre veșnicie: „Gândește-te bine / la piatra de râu – / fără de nume, / fără de moarte // parcă stă ne-nțeleasă, / în fața Universului, / în mâini / cu o carte!”.

Dorul ca formă ideală de spirit ce depășește înțelesul de „năzuință” este expus în capitolul *Mărturisirea dorului – act de creație*, cu exemplificări și comparații ce caracterizează frumusețea poeziei de dragoste a poetului Băcilă.

Două cărți din Banatul de munte și Poetul Național îi dă prilejul profesorului Teodorescu să-și manifeste bucuria cadoului, ultima surpriză fiind cartea *Poeme-Semenice*, de Iosif Băcilă, care îl determină să afirme că poezile sunt „fragmente de eternitate”: „Nu știu / dacă trăiesc / cu adevărat / sau cuvintele / m-au adus pe lume / ca să pot înrăma / fragmentele de eternitate – / cum trunchiurile gorunilor / poemele fără titlu!” sau ecouri „de pe Culmea Semenicului”: „– O, Doamne, / ce frumoasă / e clipa în care / mă-nminun în cuvânt, / necum în uitare!”.

În ultimul eseu, „*Mirarea Muntelui Albastru*” sau *consacrarea lirică a spațiului și timpului*, prof. Teodorescu consideră că volumele lui Iosif Băcilă „se vor o sărbătoare a slovei”, o „înminunare” în cuvânt a „dorului mărturisit”. „Poetul «se aude în cuvânt» și *trans-punerea* aceasta îl prinde bine, definindu-i viață.”.

Cartea primită de la prof. Constantin Teodorescu a fost, pentru mine, ca o invitație la un drum de seară, cu lună înfrunzită pe un cer răscălit, prin Valea Miracolelor.

ALEXANDRU TOMESCU

Notă: Materialul a fost preluat de pe www.alternativaonline.ca.

VIETOARE SAU DACĂ N-AI UITAT GRAIUL DE ACASĂ

Vocabularul poetic, prin laboratorul de creație, se leagă de tentația construirii originalității, fiind o marcă a conștiinței artistice. Limba are și funcția socială de integrare a individului. C. Rădulescu-Motru afirma: „destinul omului individual dobândește înțeles prin contopirea lui în destinul neamului întreg din care face parte” (1). Cu atât mai mult, în acest plan, se înțelege fința poetului.

Versurile „La pădure, / Dacă vîi, / Pe sub umbră / De chindii, / Lasă-mi un răvaș nescris, / Pe mireasma ta de vis, / Pe vreo frunză, / Pe vreo floare, / Pe lumina-nvietoare; // Pe Apus, / Pe Răsărit, / Pe vreun dor, / Călătorit, / Pe cărarea ce coboară / Până dincolo de moară, / Pe cărarea de departe, / Până dincolo de moarte...” (2) atrag atenția în direcții diferite, însă, acum, pentru mine, în sensul afirmației: „În sfera limbii artistice se întâlnesc frecvent elemente lexicale care impresionează prin însuși faptul că aparțin fondului vechi al limbii ori sunt rare în uzul curent și percepute ca fiind dotate cu expresivitate...” (3).

Dacă n-ai uitat glasul iederii (titlul poeziei care rotunjește volumul *Poeme-Sânziene*, de Iosif Băcilă) e o structură care se caracterizează prin subtilitatea exprimării, ceea ce crește capacitatea de seducție. „Glasul iederii” cheamă la viață, la iubire, prin verdele strălucitor. Mai mult, găsesc valori etnoculturale și estetice chiar în strigătura „Ierdița, verdița, iedera”. Aceste cuvinte, ca un refren, însotesc unele mișcări dintr-un joc popular cu ritm antrenant, general cândva în Valea Almăjului și în Craina, purtând semnele vieții.

Dicționarele noastre menționează cuvântul *invietoare* cu indicația „rar”.

Scriban (1939) notează „apă *invietoare*”. DLRLC reține din creația lui Vasile Alecsandri: „mărețul soare / [...] răspândește veseli fiori. / El dă o rază *invietoare*”.

Uzez de o asociere care, cred sincer, nu poate supăra. E vorba de lexemul *vietoare*. Adjectivul *vietoare* poate fi adjectivul *invietor*, -oare, *invietori*, -oare, adj. „(Rare) Care dă viață, energie, care face să renască, care regenerează; invigorător”, format prin derivare: *invia* + -ător (cf. DEX). S-ar putea lua în considerare influența cuvântului *viață*. Forma fonetică se poate explica prin cădereea lui *în*. Când și cum s-ar fi întâmplat e greu de precizat. Numai dacă ne complicăm singuri fără să mai privim atent în oglada noastră. Eu, cel puțin, îl am din graiul de „acasă”, din vorbirea colorată a țărănilor din Valea Almăjului și din Craina.

Există însă și verbul *via*, *viez*, vb. I. intranz., „(Înv.) A avea viață; a trăi; a viețui; a exista. (Despre sentimente, gesturi, atitudini etc.) a dura, a dăinui. – Lat. *vivere*.” (cf. DEX și NODEX). El este atestat în texte din secolul al

XVI-lea (4), fiind socotit moștenire (5) arhaică din latina vulgară în graiurile bănățene de sud.

Am auzit, trăind la Porțile Almăjului, spunându-se „ploaie *vietoare*”, adică „de durată, cu bulbuci”, sau, referitor la planta numită troscot, „are rădăcini *vietoare*”, trainice, tari, ceea ce mă face să cred că verbul *a via* a fost, nu de mult timp, prin concurență, scos din circulație de *a trăi*.

Cert este că poetul Iosif Băcilă a urmărit concentrarea versului, structura „dătătoare de viață” are valoare neutră și un volum fonetic amplu.

Din limbajul liturgic am reținut sintagma „lumină *jertfitoare*” (din vb. *jertfi* + suf. -(i)*toare*). De la acest limbaj pot extinde, la expresia poetică, afirmația că „fiecare cuvânt este un mărgăritar de mult preț, cum pământul și cerul nu au” (6).

Atrage atenția și un cuvânt cu origine în turca osmană. E vorba de *chindie*, *chindii*, s.f., „1. (Pop.) Moment al zilei înainte de apusul soarelui. Din tc. *ikindi*.”. Așa se glosează în DEX acest împrumut din turcă. Elementele lexicale de origine turcească (7), numeroase cândva,

datorită conjuncturii istorice, s-au redus la starea normală, unele au pătruns în fondul principal al limbii, altele au rămas în stratul popular și regional, în expresii (*a da de belea* și.a.), frecvente la nivel ironic, peiorativ (*a se boi* și.a.). Forma de plural s-ar crede, la prima impresie, că s-ar folosi pentru rimă. Utilizarea la plural a cuvântului *chindie* sugerează revenirea în spațiul iubirii, statonicia căutării.

În DEX se găsește explicația: *răvaș*, *răvașe*, s.n. „(Pop.) Scrisoare, bilet. – din magh. *rovás* «răboj»”. În NODEX, explicațiile se împart sub indicațiile „regional” și „popular”: „1. Reg. Crestătură de răboj. 2. Pop. Comunicare scrisă și trimisă cuiva; scrisoare; epistolă. / < ung. *rovás*.”. Pentru a intra în relația *răvaș* – *răboj*, transcriem din DER: „1. (Înv.) Recipisă mai ales pentru impozite, care se obișnuia să se plătească în rate (*plata răvașului*). – 2. Scrisoare, bilet, mesaj scris. Mag. *rovás* (Lacea, *Dacor.*, V, 401; Galdi, *Dict.*, 95), din sb., cr., slov., ceh. *rováš* «crestătură» (Miklosich, *Slaw. Elem.*, 42; Cihac, II, 319), cf. *rofii*, *răboj*, *răvar*.”.

Pentru *răboj*, în DEX, se reține: „1. Bucată de lemn în formă cilindrică sau paralelipipedică pe care, în trecut, se însemnau, prin crestături, diferite calcule, socoteli (zilele de muncă, banii datorați, numărul vitelor etc.). ◊ Expr. *A șterge de pe răboj* = a da uitării; a ierta. (Reg.) *A crede după răboj* = a crede tot ce se spune. *A(-și) ieși* (sau *a scoate pe cineva*) din *răboj* (*afară*) = a (se supăra). 2. (Pop.) Socoteală, calcul. *Pierdusem răbojul*. ◊ Expr. *A i se*

uita cuiva răbojul = a i se uita numărul anilor. 3. Crestătură făcută, ca semn distinctiv, la urechea unei vite. (Var.: *răbuș* s.n.). Din bg., sb. *raboš*. În NODEX, mai apar două expresii: *a da pe răboj* „a da pe datorie” și *a lua pe răboj* „a lua pe datorie”.

Să reținem și sinteza etimologică oferită, pentru *răboj*, în DER: „Tăblă de lemn în care se însemnau cu crestături părțile unei socoteli. Var. Munt. *răboş*. Mold., Trans. *răbuş*. Mr. *arăbuş*, megl. *răbuş*. Sl., cf. bg., sb., cr. *raboš*, sb. *rabuš*, slov. *rabuša*, pol. *rabuše*” (Cihac, II, 319; Conev 78), mag. *rovas*, cf. *ravaš*. Der. din sl. *rabu* «clav», cu suf. -aš (Lacea, *Dacor.*, V, 401)”; acest ultim fapt nu pare probabil, fiindcă, după cum bine a observat Cihac, trebuie să se pornească de la sl. *rovu* „crestătură”, cf. *rofii*. Prin *rofii* se denumesc bubulițele care apar, la copii, imediat după naștere.

Toate aceste observații determină o analiză în mod prudent și după principiul „întortocheate sunt căile omului”.

Se crede că *răboj* ar proveni fie dintr-o rădăcină ugro-finică *ró(v)*, fie din slavul *rovu* „crestătură”. Să ne amintim că un cronicar ungur, Simon de Kéza (*Gesta Hunnorum et Hungarorum*, 1283), spune că „scrierea secuiască” a preluat de la vlahi literele acestora. Știu că această afirmație nu i-a scăpat lui V. Pârvan, fiind ocolită însă de către unii istorici din vremurile de azi. Pentru scrierea pe *răboj*, se caută explicații până în civilizația sumeriană, fapt care l-a determinat pe istoricul Elek Benkó să recunoască:

„Alfabetul secuiesc ca atare trebuie să fi fost însă rezultatul unei evoluții istorice de durată, evoluție care ar fi putut avea loc încă în ținuturile dinspre miazănoapte ale Mării Negre (în Scîția pomenită de sursele medievale), fie mai târziu, în Bazinul Carpatic” (8). Tot de la el am reținut că „nu avem o imagine coerentă în ce privește perioada și împrejurările istorice ale apariției acestei forme speciale de scriere (scrierea runică secuiască – n.n.)”. În această situație se poate pune întrebarea: „De unde au luat ungurii cuvântul *ravaš*?” E clar că trebuie o „imagină coerentă”, ținând seama că triburile slave și maghiare „s-au aşezat” peste o populație sedentară.

Pe de altă parte, după cum se poate observa, cuvântului *răboj* i se atribuie origine slavă, găsindu-se în sârbă, bulgară, croată, slovenă, poloneză, fie din *rabu* „sclav”, fie din *rovu* „crestătură”; prima explicație cade din cauza sensului, a doua a dat substantivul *rofii*. Îmi pare rău că se trece sub tăcere „răbojul” plușilor de pe Bistrița.

Ca un muritor de rând, aştept puțină „lumină” etimologică. Ca iubitor de frumusețe, găsesc strălucirea cuvintelor în poezie.

Poetul dă cuvântului *ravaš* posibilitatea de a se pune în valoare ca element lexical popular prin metaforă. În asocierea „*ravaš* nescris” nu este o contradicție logică, deoarece, în plan liric, sintagma înseamnă „semn”, „urmă”. Oximoronul cuprinde o interacțiune de semnificații gândită

de poet să depășească spațiul strict stilistic până la nivelul virtuților limbii de a exprima sufletul. În structura metaforei substanță intimă e tocmai sensul neașteptat. Metafora, complex delicat, prin „forță” ei, impune sinonimia poetică. Semnele trecerii iubirii pot fi lăsate prin elementele naturii, prin stările umane. Din enumerația poetică nu putea lipsi dorul. Dincolo de moară începe codrul. De aici pornește „cărarea de departe” pe care, prin viață, prin iubire, se ajunge „dincolo de moarte”. Extinderea semantică din versurile finale transformă poezia într-o metaforă amplă.

Istoricitatea unui cuvânt, prin fixare culturală în poezie sau în lexicografie, nu se închide, ci intră într-o nouă fază.

În singurătatea lui, cuvântul e în suferință și slab ca orice fir plăpând, dar, legându-se cu altele, capătă tăria granitului. Urgisit de multe ori, condamnat să fie dat uitării, strălucește în creația lirică (9), rămâne într-un orizont permanent, inițiere în armonia limbii pentru orice ființă sensibilă la ecoul poeziei. De fapt, prin poezie se continuă fenomenul de „necurmată împrospătare a celulelor din organismul viu al limbii” (Sextil Pușcariu).

CONSTANTIN TEODORESCU

Referințe:

1. C. Rădulescu-Motru, *Timp și destin*, Editura Minerva, București, 1997, p. 182.
2. Iosif Băcilă, *Dacă n-ai uitat glasul iederii*, în *Poeme-Sânziene*, Editura Timpul, Reșița, 1997, p. 70.
3. Florina-Maria Băcilă, *Substantivul năier* în lirica lui Traian Dorz, în „Almăjana”, nr. 3-4 (53-54), iulie-decembrie 2014, p. 26.
4. Al. Rosetti, B. Cazacu, *Istoria limbii române literare*, I, Editura Minerva, București, 1971, p. 67.
5. M. Sala, *Cele mai vechi aspecte onomasiologice ale lexicului latinesc moștenit de română*, în LR, XXX, nr. 2, 1990, p. 105.
6. Celalalt Noica, *Mărturii ale monahului Rafail Noica*, Editura Anastasia, București, 1994, p. 77.
7. Vezi L. Șăineanu, *Influența orientală asupra limbei și culturii române* (vol. I. *Introducerea și vol. II. Vocabularul*), București, 1900.
8. Vezi varianta românească a studiului *Scrierea runică secuiască*, în *Historia*, nr. 3, 1996, p. 31 și în continuare.
9. Vezi, în acest sens, D. Irimia, *Elementul arhaic și funcția sa la Eminescu*, în „Analele Universității din Iași”, tomul XI, 1965, fasc. 2, p. 147-163; G. I. Tohăneanu, *Expresia artistică eminesciană*, Editura Facla, Timișoara, 1975, p. 36.

Notă: Materialul a fost preluat de pe www.alternativaonline.ca.

POEZII ÎN GRAI BĂNĂȚEAN DE ELENA BORCHESCU

ÎN ZÂUA GI SÂNZÂIENE

În zâua gi Sânzâiene,
Nici târzâu, nici prea givreme,
Fecili gin satu meu
Or pornit pră gial mireu,
Să culeagă flori frumoasă,
Flori galbine gi matasă,
Flori numice sânzâiene,
Frumoasă, foc, ca și ele.
Sânzâiene or cules
Ş-or plicat mireu în jios,
Prân fânu mare, nicosât,
Gi ugeală s-or împlut.
Ugeală-n mâni or luvat
Şi pră faţă s-or spalat,
S-aibă faţă luminoasă,
Să fie îli mai frumoasă!
– Sânzâiene, flori frumoasă,
Flori galbine gi matasă,
Va luvăm acu acasă,
Cunună să va faşem
Şi pră cap să va punem
Or prâstă casă v-aruncăm...
Gi cununa vo trișea
Gincolo gi casa mea,
Atunși eu m-oi marita.
Gi pră plastă-o ramânea,
Gi-aşciptat oi mai avea
Poace un an, poace doi,
Poace douăzăşi și doi!...

ÎN SARA GI SÂMVASÂI

Iaca anu s-o sfârşât,
Baba Ioana s-o gângit
Ca-n sara gi Sâmvâsâi,
Mai naince, mai întâni,
Să-ş astrângă toţ nipoţî,
Şi vişinii, şi cumnaştî,
Toţ îi buni gi însurat,
Jiunii gi la ea gin sat;
Să ragiše tainerili,
Să-ş vadă ursâcili.

O pus lână, o pus plai
Şi colieşă, şi malai,
Un piepcin cu ghinţî mari,
Eiii, dar o mai pus şi bani!...
Jiunii viesâli aşciptau
Tairu a ragica,
Ursâta a o vigea...

Obicieiu iaca-nşiepe
Cu Vasâle-a lu Urechie;
Şi când Vasâle ragică
Să vadă a lui ursâtă,
Sub tainer şि-are să vadă?!
Şi colieşă, şi malai...
Doamne, şe mândră îmi dai?!
Uice, câmpu n-o rogit,
Îs doauă guri gi hranit,
Dacă mândra-i mâncăşioasă,
Ma lasă şi fară casă!

Vine Ion a lu Bogatu,
Om gi treabă-l şcie satu,
Dumnizău i-o dat gi toacie,
Aviere multă, sanatacie,
Da-i un jiunie... cam tricu...
Că fată n-o mai gasât.

Tairu o ragicat
Şi, când colo, şi-o aflat?!
Lână albă, matasoasă,
Îş ie o mândră frumoasă
Şi bogată, cu oi mulcie,
Lu Ion toacie i le-aduştie.
Nu gijiaba-aşa să zâsie:
„Că banu la ban să duşie...”.
Ei, zâsie Ion în gându lui:
„Mândra me-i bogată tare!!!
Nu-i bai că nu-i fată mare!...”.

NICOLAE IRIMIA – „UN OM PRINTE OAMENI” ȘI CĂRTI

Scrisori de la Ciclova Română. Nicolae Irimia în dialog cu Angelica Herac, Editura TIM, Reșița, 2015, este tipul cărții pe care, odată luată, nu o mai lasă din mâna, iar la finalul lecturii îți pare rău că s-a terminat.

Sigur, în afirmația mea există și mult subiectivism. Îl cunosc și eu – dar cine nu-l știe din Caraș pe Nae Irimia?! – și mă fălesc că fac parte din marea „carte cu prietenii” a gazetarului (care, din păcate, o vreme, a cam umbrit poezia!) și a poetului (descoperit mai târziu) Nicolae Irimia.

Angelica Herac știe să întrebe, iar Nicolae Irimia găsește cuvinte meșteșugite (ca de ceasornicar) pentru răspunsurile cerute. Cartea trage cortina, iar pe scena vieții se derulează crâmpeie din viața unui om printre oameni. Toate răspunsurile sunt pline de poezie și filozofie simplă, țărănească.

Odată, în Vărădia mea natală, o rudă m-a întrebat de Irimia. Credeam că îl cunoaște, dar răspunsul era altul... „Îl știu din «Foaia» pe care o citesc săptămânal...”, dar numai *Cuvântul satelor*, «vorbele lui Irimia». Știi că a fost și pe la noi, dar nu m-am nimerit să dăm mâna...”.

Neamul s-a prăpădit, iar eu mi-am dat seama că nu l-am cunoscut aşa de bine pe ortacul Nae, deși m-am întâlnit cu el de multe, multe ori. Grație cărții am aflat câte ceva despre cel care, „din ardoare către neamul... [țărănesc], a pus osteneala” de a-l ajuta prin scris.

De pe „pânza memoriei”, Nicolae Irimia cheamă prietenii pe care i-a cunoscut. Despre toți vorbește cu superlativ și-i proiectează în diverse momente ale vieții sale. Asemenea marelui scriitor V. Nabokov, Nae imploră: „Vorbește, vorbește, memorie!”.

Nu ocolește nicio întrebare, chiar dacă „înainte de a-ți răspunde... vreau să mărturisesc că...”. Îi place să se refere la cărți, adoră poezia, rostește nume mari din literatură, dar este la el acasă atunci când vine vorba de „orașul cu poeti”. Gh. Jurma și Iacob Roman sunt ortaci de ieri și de azi, de la care a avut câte ceva de învățat. Nicolae Irimia a avut șansa să cunoască „pe viu” „spuma” artistică și literară care a trecut și a trăit prin „Cetatea de foc”. El

judecă vremurile apuse fără a le critica. Cuvinte grele rostește pentru „urmașii Romei... niște răi și niște fameni”, cei care azi, „cocoțați” pe criteriul siglelor politice, conjugă cu patos verbul *a fura*. Pe sticla, „la tembelizor”, îi poți vedea zilnic (... nu doar două ore, ca-n vremurile de tristă amintire, ci 24 din 24, ca astăzi, în „capitalismul multilateral dezvoltat”).

De ce mi-a plăcut atât de mult *Scrisori de la Ciclova Română*?

În primul rând, fiindcă m-am regăsit în partea de început: sunt și eu copil de paori din Banat, nu departe de Socolari, din satul lui Paul Iorgovici, și îmi place să cred că „veșnicia s-a născut la sat”; dar și pentru că am cunoscut și am auzit de mulți dintre „pomeniții” în carte; și, nu în ultimul rând, deoarece vorbește și își povestește viața un prieten.

Nu am cunoscut-o pe dna Angelica Herac. De la Nae am aflat că-i almăjancă, iar oamenii din Almăj, „o Vale a Miracolelor”, îmi sunt dragi sufletului. Apreciez că a fost „hotărâtă” și „perseverentă” în „ideea de a scrie o carte cu și despre Irimia”. A reușit să răsplătească truda de-o viață în ale scrisului și culturii județului Caraș-Severin. Din partea cititorilor, Angelica Herac, „mii de mulțumiri și să auzim de bine!”. Ni l-am readus pe cel care „a scris cu drag și din drag față de sat și țărani”, iar convingerea lui a fost și este, „precum a preoților miruți”, că „în viață e nevoie de muncă” și „poate nu suficientă rugăciune” (cf. A. Herac, coperta a IV-a).

Pozele de pe copertele I și IV, dar și cele din interior înfățișează un om vesel atunci când se află printre prietenii. Oare nu-s acestea clipele de fericire despre care întreabă reporterul Angelica Herac?

Ce îl bucură pe Nicolae Irimia? „În primul rând mă bucur când îi văd pe cei de lângă mine și pe semeni, în general, că trăiesc acest sentiment. Mă bucură frumusețile simple, oamenii care n-au învățat să urască, natura cu toate vietătile ei. Sunt bucurios când pot să fac oricât de mic bine altora...” (p. 87).

IOAN-NICOLAE CENDA

PE URMELE CĂLĂTORIILOR DIN AMINTIRI

Există și cărți de care „te îndrăgostești la prima vedere”. Așa mi s-a întâmplat (tomnatic bine „june-prim”) cu cele două volume *Călătorii din amintiri*, de Costa Roșu. Și, tocmai când credeam că nu le voi avea, mi-au ajuns în brațe și nu m-au dezamăgit. Văzusem în ziarul românilor din Serbia, „Libertatea” (o „foaie” trecută de 70 de ani, dar mereu Tânără, un ziar de nota zece), anunțul apariției volumului II din cartea *Călătorii din amintiri* și

am intrat în „lanțul slăbiciunilor”, pentru a le achiziționa. Veriga de legătură a fost dl prof. univ. dr. Constantin Falcă, neobositul autor al serialului *Cărășeni de neuitat*, căruia îi adresez „mulțam!” și pe această cale. Dar mai am nevoie de cel puțin „un car” de „mulțamuri”, din care nu trebuie să lipsească profesorul Al. Șain din Grebenăț (l-am cunoscut odată în târgul de duminică la Răcășdia și am remarcat arderea sa pentru cultură, prin muzica „dă pră la noi”>,

fiindcă „Mândră țară e Banatul, / Că la noi cântă tot natul?”, și, nu în ultimul rând, autorul, Costa Roșu. Despre cărțile Domniei Sale, câteva însemnări...

Sunt și eu un îndrăgostit de verbul *a călători*. Pe unde am umblat, prin țară (am străbătut-o „pieziș și-n curmeziș”... O cărtică, *Jurnalul călătoriilor fără vârstă*, cuprinde însemnări din excursiile prin „grădina Maicii Domnului”, cum atât de frumos i se zice „unui pământ numit România” și prin Europa, am încercat să găsesc și să „fotografiez”, prin cuvinte, frumosul de peste tot.

Cea mai mare iubire rămâne „La belle France” și asta, nu numai fiindcă am trecut prin „orașul-lumină”, Paris – doar două zile și două nopți –, perla, Venetia Alpilor, Annecy, Lyon, „orașul elitei intelectuale franceze”, pe drumul vinului, ajungând acasă la casa copiilor mei, stabiliți la poalele Alpilor, în orașul lui Stendhal, Grenoble. În trei cărticele, „din satul lui Paul Iorgovici” am notat câte ceva despre „țara lui Voltaire” și le-am zis *Fascinația călătoriei*.

Cele două tomuri ale lui Costa Roșu m-au învățat cum se scrie literatura de călătorii. Autorul este un fin mânuitor al cuvântului, o adevărată enciclopedie a locurilor prezentate. După lectura acestor cărți îți vine să te lași păgubaș de a mai scrie ceva tematic. Le-aș așeza în imediata vecinătate a bijuteriilor semnate de Ioan Grigorescu – *Spectacolul lumii*. Ce locuri minunate a surprins aparatul lui I. Grigorescu! Ce comentarii a făcut inegalabilul autor! Iar, mai pe la începuturi, *Însemnare a călătoriei mele* a lui Dinicu Golescu ori *România pitorească*, de Al. Vlahuță. Biblioteca literaturii de călătorii este vastă, iar cărțile lui Costa Roșu își au un loc binemeritat.

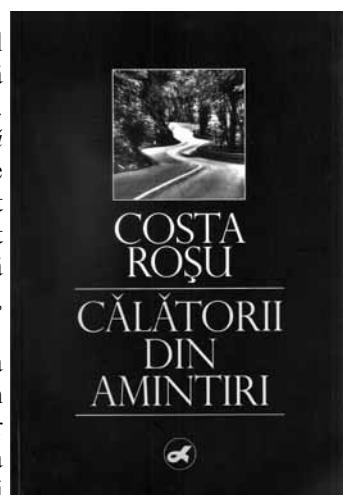
Călătorii din amintiri conțin adevărate scenarii cinematografice. Bogăția informațională (geografică, istorică, culturală, religioasă,... gastronomică...) este de invidiat. Autorul știe totul despre obiectivul prezentat.

În primul volum, Costa Roșu purcede pe drumuri, cu „argumentul” – *O viață sortit la drumuri*. Pornește de *Acasă în Voivodina...*, unde, „de pe terasa apartamentului în care locuiesc în ultimii treizeci de ani, ... privesc spre Dunăre...”. „Drumul fără de pulbere” îl poartă prin Serbia de ieri și până în Serbia de azi. Este interesat de istoria oamenilor, pe care o interpretează prin „monumente și cătorii”, prin legendele locurilor. Valurile Dunării „s-au dedat... la o aventură neobișnuită parcă cu stâncile, cu valurile. Intrând în Defileu, vechiul Danubius parcă urcă cu stâncile, cu malurile, apoi se adâncește și arcuiește până la Portile de Fier...” (I, p. 36). Bâtrânlul fluviu este un „lian între popoarele Clisurii”. Localitatea Golubac are o sintetică monografie, pe bază de întrebări și răspunsuri. În

doar 14 rânduri turistul află tot ce ar putea să-l intereseze. Capitolul *Kosovo, leagănul culturii sârbești* este un ghid al așezămintelor religioase din zonă. Sintetic se prezintă: Mănăstirea Gračanica – ultima ctitorie a regelui Milutin, Mănăstirea Sfântul Arhanghel – ctitorie a țarului Dušan, Mănăstirea Sf. Petar Koriški, Patriarhia de la Peć, Mănăstirea Dečani, Mănăstirea Banjska, Mănăstirea din Prizren, ctitorie a regelui Milutin.

Paginile despre România se deschid, în vol. I, cu „sediu președintelui României”, Palatul Cotroceni. Într-o sinteză specifică, acel „multum in parvo”, Costa Roșu trece în revistă istoricul moșiei Cotroceni, „un manual de istorie românească”.

Sursele de inspirație sunt dicționare și encyclopedii, unde găsește „tot felul de explicații despre arcuri, arme cu săgeți, arce de cerc, bolti... și foarte puțin despre un arc anume, despre anume un arc de triumf, ca bunăoară cele de la Roma și Paris, sau, mai concret, Arcul de Triumf din București” (I, p. 145).

După o prezentare a capodoperelor capitalei românești, călătorul pornește să descopere adevărul din mituri (Mănăstirea Curtea de Argeș, Fântâna lui Manole) și îmbină informarea științifică cu sămburele de adevăr din legendă.

Drumețind prin România, îl găsim la Podul lui Traian, la mănăstirile din Vâlcea, „comorile Oltului”, apoi în Delta și în Banat, unde este... acasă. Trece pe la Mănăstirea Piatra Scrisă, apoi ajunge la Morile de Apă din Cheile Rudăriei și în Grădina cu Flori de mină (frumoasă metaforă!) de la Ocna de Fier.

Cum „călătorului îi șade bine cu drumul”, Costa își îndreaptă pașii spre Ungaria, Muntenegru, Macedonia, Grecia, Croația, Bosnia, Italia, Franța, Elveția. A ieșit „o carte, pe care, dacă ar fi să vă mărturisesc..., am scris-o cu drag și cu suflet despre superbele ținuturi și orașe, castele și cetăți pe care le-am văzut și admirat de atâtea ori” (I, p. VII).

Vasa Barbu, cel care semnează prefetele, subliniază: „... reportajele lui Costa Roșu, un călător abil prin timpuri și spații, sunt o invitație ca prin intermediul acestei cărți să pornim la drum, la noi cunoașteri, înarmați cu șicusințele acumulate de-a lungul anilor de autorul nostru” (I, p. VI).

Minunate călătorii ne-au oferit reportajele lui Costa Roșu!

Volumul al II-lea a apărut după trei ani, în 2014, la Editura „Libertatea”, Panciova. Aflăm că „neobositul călător în timp și spațiu, publicistul și scriitorul Costa Roșu, continuă cu aceeași abilitate și cutezanță să ne apropie, în scrierile sale, locuri, oameni și evenimente din trecut sau din lumea noastră de azi, mai îndepărtată sau mai apropiată de mediul nostru” (II, p. V).

Cartea cuprinde opt părți: *Podurile, Drumețind pe Malurile Dunării, În Munții Banatului, De la București la Dunăre, Prin zonele mirifice ale Transilvaniei, În ținuturi de legendă, În Morlachia de altădată, Prin nordul Italiei și în paradișul Alpilor francezi.*

Podurile sunt „punți de legătură între trecut și viitor”. „Din tot ceea ce omul construiește în viața lui, nimic nu este mai bun și mai valoros decât podurile. Ele sunt mai importante chiar și decât casele, spunea scriitorul sărb Ivo Andrič, deținătorul premiului Nobel. Podurile sunt ale tuturor și pentru fiecare la fel. Folositoare, construite întotdeauna cu un scop determinat, în locurile unde se încrucisează cele mai multe necesități. Ele sunt mai durabile decât alte construcții și nu folosesc pentru nimic tainic și rău” (II, p. 1).

Reportajele despre poduri datează din 1976 (bănuim!), fiindcă într-o fotografie autorul a lăsat aparatul să-l surprindă pe Podul Vechi din Mostar, care rămâne „totuși una din cele mai frumoase și monumentale construcții pe care le-am văzut vreodată” (II, p. 3).

Podurile de pe Dunăre, fie că e vorba de cel de la Cernavodă ori cele din Budapesta și Novi Sad, sunt „adevărate opere de artă”.

Drumețind pe malurile Dunării, călătorul face popasuri, vizitează, notează esențialul (ușor de reținut) despre Mănăstirile Sfântului Nicodim. Își amintește de Ada Kaleh, văzută „o singură dată, în vara anului 1966” și „care a lăsat asupra mea o impresie deosebită”. Înțenționa să scrie o carte, dar au „venit alte interese și alte vremuri” (II, p. 23).

Capitolul drag sufletului meu este *În Munții Banatului*. Cu trenul, reporterul călătoresc prin Banatul Montan, *De la Oravița, la Anina*.

Și despre orașul care a stat cândva sub semnul superlativelor, „călătorul din amintiri” știe că, în 1817, a avut loc inaugurarea teatrului, în prezența familiei imperiale, Francisc I și Carolina Augusta; 30 august 1868 – trecerea lui Eminescu; concertul lui George Enescu și N. Caravia; teatrul dispune de 200 de locuri; centrul industrial în care, cândva, se produceau 3000 de mărji de aramă; premiera operei *Crai Nou*, de C. Porumbescu...

Am călătorit, prin filele cărții, și *În Tara Gugulanilor*, unde „toate drumurile duc spre Vârful Gugu”, pe Muntele Mic, apoi pe *Jiul lui Constantin Brâncuși*, prin Transilvania (la Alba Iulia, Bran, Brașov, Aiud, Cluj, Sibiu, Roșia Montană) și Valea Prahovei.

Pe aripile vorbelor am fost „în ținuturi de legendă”, *În Morlachia de altădată*.

Nordul Italiei și Alpii francezi sunt și o dragoste de-a mea. Parafrâzându-l pe C. Hogaș, aş vrea și eu să fiu „amantul nestrămutat al marilor priveliști ale naturii”, atât de darnice cu aceste ținuturi.

Dumnezeu mi-a dat șansa să trec prin toate locurile prezентate în acest capitol. Subiectiv vorbind, Grenoble rămâne „mon amour”. Am încercat să-l surprind în zorii zilei, la amiază ori la ceas de seară; l-am cutreierat cu pasul și, tot mergând de vreo zece ani acolo, m-am îndrăgostit de urbea lui Stendhal. Am văzut orașul și prin ochii lui Costa Roșu și... și acolo s-a reflectat la superlativ!

În literatura de călătorii, cărțile lui C. Roșu trebuie să-și găsească un loc de frunte, printre miile de titluri ale genului. Lectura lor mi-a oferit clipe în care am gustat din „fascinația călătoriei”. Cele circa 600 de pagini le-am parcurs în două zile și două nopți și am avut plăcerea de a nu lăsa cartea din mâna. Iar Editura „Libertatea” din Panciova poate fi considerată un model pentru unele edituri (din păcate modeste!...) din Banat.

„Dacă rezumăm toate descrierile meleagurilor parcuse... de autorul reportajelor foarte inspirate și ilustrate cu fotografii de la fața locului și fotografii-document, ne dăm seama că scriitorul Costa Roșu ne adresează veșnică invitație de a călători cât mai mult și de a cunoaște noi și noi lucruri și fapte ce țin de trecut și prezent”, iar itinerarul expus între copertele cărții *Călătorii din amintiri „este, într-adevăr, o nouă provocare pentru fiecare cititor și potențial călător în timp și spațiu”* (cf. Vasa Barbu – vol. II, coperta a IV-a).

Prof. IOAN-NICOLAE CENDA
Oravița, Caraș-Severin

ARGUMENTE PENTRU O ÎNCERCARE DE STUDIU MONOGRAFIC: *ALMĂJUL DE IERI, DE AZI ȘI DE MÂINE*

S-a scris mult, în decursul timpului, despre **Valea Almăjului** sau **Depresiunea Almăjului**, ca entitate geografică, teritorială, s-a scris mult, poate mai mult, despre **Tara Almăjului** sau, simplu, despre **Almăj**, ca identitate socială, culturală și spirituală, precum și despre istoria acestor meleaguri. Scrierile despre **Tara Almăjului**, în general, și despre viața almăjenilor, în special, le aparțin unor profesori nativi sau trăitori pe plaiurile almăjene, intelectuali remarcabili, dascăli de țară, care s-au apăcat cu acribie, cu mintea și cu inima, asupra satelor almăjene sau a Almăjului în ansamblul său, transpunând pe hârtie fapte de

viață și de vitejie ale almăjenilor, mituri și legende, culese sau prelucrate din izvoare istorice ori din imaginația așa de bogată a multor povestitori, atât de talentați, din fiecare sat almăjan. De asemenea, multe scrieri despre **Tara Almăjului**, rezultatul unor cercetări științifice sistematice, le datorăm unor remarcabili cercetători ai fenomenului cultural, spiritual, ai etnografiei și folclorului almăjan, ai tradițiilor bogate și încă bine conservate în această parte a Banatului montan, pe lângă scrierii despre viața economică și agrară almăjană.

Virtuozitatea cuvântului unei pleiade de scriitori,

născuți sau rămași pentru totdeauna în satul lor natal, au lăsat, pentru veșnicie, pagini remarcabile despre viața, truda și jertfa unor personalități almăjene de seamă sau despre viața și activitatea obișnuită, de zi cu zi, cu bunele și cu retelele lor, ale oamenilor de rând, ale țăranilor și păcurarilor din partea locului.

Cu toată marea diversitate de scrieri și cercetări despre satele almăjene, un prim argument al necesității apariției unui studiu asupra vieții de ansamblu a oamenilor

Tării Almăjului îl constituie **unicitatea spațiului almăjan**. Cercetările întreprinse în decursul timpului, mai vechi sau mai recente, au scos în evidență, ca trăsătură fundamentală a **Tării Almăjului**, tocmai caracterul de **unicitate de trăire ca unitate de țară**, cum rar se întâlnesc pe teritoriul României (poate în Tara Hațegului sau în Tara Maramureșului).

Structura geografică a **Tării Almăjului**, care îi conferă caracterul de cetate naturală intramontană, încadrată din toate părțile de munți, accesibilitatea deosebit de redusă timp de multe secole înspre și în afara depresiunii, economia autarhică, patriarhală, agrar-pastorală, și viața socio-culturală (relativ) închisă sunt câțiva factori care au contribuit la conservarea și perpetuarea unicității Almăjului.

Al doilea argument care susține cu tărie apariția studiului despre viața în **Tara Almăjului** se referă la cercetările sistematice de teren, de arhivă și bibliografice efectuate în ultimii ani de mai mulți doctoranzi și masteranzi care au avut ca obiect al tezelor de doctorat sau al lucrărilor de licență și disertație geografia, istoria, economia, cultura, etnografia, folclorul, tradițiile **Tării Almăjului**, în care autorii au pus pe primul plan al cercetărilor tocmai relația strânsă statornică între caracteristicile istorico-geografice, economico-sociale și cultural-spirituale ale **Tării Almăjului** și viața și activitatea oamenilor, a almăjenilor. Istoria, care lasă urme adânci asupra populației, mediul geografic caracteristic, activitatea socio-economică, culturală și spirituală din acest spațiu rural închis s-au îmbinat cu însușirile genetice (individuale și sociale) ale almăjenilor: tenacitate, temeritate, hănicie, inteligență, inventivitate, într-un mediu natural și istoric de multe ori ostil; înclinația artistică, duioșia, modestia, onestitatea, cinstea, dar și mândria, spiritul de întrajutorare, într-un climat sociocultural și spiritual specific, toate acestea caracterizează, în sinteză, cel mai bine omul almăjan.

În al treilea rând, am avut în vedere istoria atât de zburciumată a almăjenilor.

Populația sedentară, începând cu Almăjul străvechi și până în urmă cu circa un secol și jumătate, a avut ca ocupații de bază agricultura, păstoritul, în cea mai mare parte staționar, și activitatea forestieră. Numai puține cazuri de transhumanță a păcurarilor de oi din Almăj le-am întâlnit descrise în literatura de specialitate sau în folclorul local, și acestea, doar pe distanțe relativ scurte, până în zona Vârșețului, a Deliblatei, în Pusta Carașului sau Clisura Dunării.

Peste populația Almăjului, a cărei existență a fost dovedită încă din Antichitate prin săpăturile arheologice efectuate în mai multe localități, au trecut pe rând, timp de mai bine de două milenii, romani, turci, habsburgi, unguri și comunismul, iar aceasta a rămas neclintită (cu excepția începutului de exod în perioada interbelică și a exodului masiv din perioada comunistă și postcomunistă, în ultimii 60-70 de ani) și nealterată, în mare parte, tot acest timp în arealul **Tării Almăjului**.

În fine, ultimul argument despre nevoia scrierii corecte și necenzurate a unei cărți despre viața din **Tara Almăjului** se referă la îndemnul de a citi cu atenție și îngăduință cărțile scrise de înaintașii noștri (L. Smeu, V. Nemiș), despre aceste meleaguri și oamenii săi, în perioada comunistă, în condiții deosebit de grele, de cenzură brutală și severă. Cei

care am trăit această perioadă și am scris sau am încercat să scriem atunci ne amintim foarte bine câte compromisuri trebuiau făcute pentru a apărea lucrarea, câte imixtuni ale cenzurii asupra textelor, câtă echilibristică a cuvintelor trebuiau întreprinsă. Generația actuală, de intelectuali scriitori, cercetători, profesori sau simpli cititori, își dă seama că, dintre toate libertățile cucerite după 1989, cea mai aleasă este libertatea cuvântului, de care nu au avut parte cei ce au scris pentru public sau i-au vorbit publicului în perioada comunistă.

Călătorul de azi, într-o zi de vară, prin **Tara Almăjului**, cel care a citit cărțile de istorie, monografiile satelor almăjene sau diferite scrieri despre viața almăjenilor pe aceste meleaguri, privind, acum, țarina și pădurea, își pune fireasă întrebare: unde sunt almăjenii,

unde sunt agricultorii și păstorii? Această întrebare este normală, este îndreptățită, atunci când călătorul simplu sau observatorul atent, cercetătorul fenomenelor sociale constată, într-un spațiu geografic dat, într-o țară, mari mutații economice și socioculturale. Întrebări cu privire la starea țăranului, a satului și a agriculturii românești, a vieții, în general, s-au pus

dintotdeauna referitor la una dintre cele mai importante probleme economice, sociale, politice, culturale și morale ale țării.

O istorie atât de zbuciumată, precum a Banatului, implicit, a Almăjului, ca parte organică a acestuia, ne-a pus în dificultate. Cu ce să începem? Care este cel mai semnificativ moment, proces sau fenomen care a guvernat și a marcat profund Almăjul? Care este axa de analiză economico-socială și cultural-spirituală generatoare a evoluției și / sau involuției vieții în Țara Almăjului? Am fost conștienți încă de la început, atunci când am avut în minte numai un proiect, de dificultatea cercetării și a realizării unui studiu monografic despre Almăj. Parcugând mare parte din scrierile despre Valea Almăjului, făcând noi însine cercetări atât pe teren, cât și apelând la surse și izvoare tezaurizatoare, încă vii, mergând din sat în sat, din casă în casă, atât cât ne-au permis timpul, fondurile (extrem de puține, mai mult personale) și accesul, cu aprobarea autorităților, în arhive, ne-am dat seama de dificultățile demersului nostru. Pe deasupra, cunoscând bine pretențiile cititorilor noștri, tânguiala, echipa, importanța cărții ne-a cuprins până aproape de renunțarea la proiect. Și, totuși, până la urmă, ne-am asumat trecerea (măcar parțială) peste aceste dificultăți. Ne-am asumat scrierea studiului monografic despre Almăj, cunoscând că s-a adunat o „masă critică” informațională necesară acestui demers. De asemenea, atunci când ne-am propus realizarea studiului, am avut în vedere și faptul că timpul trece, trece repede, „panta rei” (după cum spuneau străbunii noștri, romani), această „trecere” fiind atât în defavoarea noastră, a unui număr important dintre autori, cât și în defavoarea memoriei și, de ce nu, și în posibila erodare a interesului generațiilor ce vor urma față de o astfel de lucrare.

În conceperea și structurarea studiilor despre Țara Almăjului am dorit să realizăm, pe cât este posibil, atât o frescă a acestor meleaguri și a vieții complexe și complicate pe care au parcurs-o almăjenii mai bine de două milenii de atestare documentară, cât și unele elemente necesare fundamentării unor programe și proiecte necesare ameliorării și îmbunătățirii vieții actuale și viitoare a locuitorilor. Ne-am străduit să punem la dispoziția oamenilor de rând din Țara Almăjului și a decidenților majori cercetările noastre concrete de teren, analizele fenomenelor

economico-sociale, culturale și demografice care au modificat profund structura socială și arhitectura economică a Almăjului din toate punctele de vedere și, pe cât a fost posibil, unele soluții, proiecte și programe de dezvoltare rurală durabilă.

În tratarea cu obiectivitate acceptabilă a vieții, activității, bucuriilor și necazurilor, împlinirilor și nerealizărilor și a principalelor virtuți ale almăjenilor ne-am ferit atât de prezentarea exagerată, generată de sentimentalisme locale, firești până la un punct, cât și de preluarea neselectivă a unor fapte de vîtejie ale străbunilor noștri, scrise cu atâtă patos de majoritatea predecesorilor, fără însă a avea la bază surse demne de încredere. În aceste situații, ne-am condus în prezentare, în preluare sau citare, acolo unde a fost cazul, de prudență necesară tratării cu obiectivitate a faptelor. Toți autori au încercat, și în cea mai mare parte au reușit, să confere capitolelor un conținut cât mai apropiat de rigorile prezentării științifice, dar și un mod accesibil, agreabil și plăcut lecturii.

Ne-am străduit, pe cât ne-au dus puterile, ne-au ajutat izvoarele, sursele și resursele, să readucem în imaginația noastră atât **o lume care nu mai există**, cât și **o lume încă vie**, care, cu bune și cu rele, populează această Vale a Miracolelor – **Țara Almăjului**.

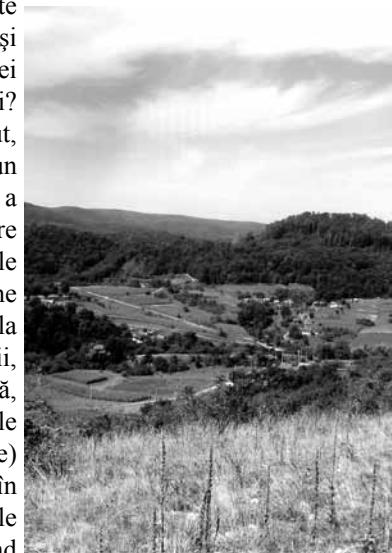
Ne-am străduit, de asemenea, cunoscând, în parte, mersul vremurilor, să sugerăm și câteva păreri, să propunem câteva soluții sau, dacă nu este prea pretenios spus, să creionăm câteva proiecte pentru mai binele oamenilor **Țării Almăjului**.

Intenționăm ca lucrarea **ALMĂJUL DE IERI, DE AZI ȘI DE MAINE**, în curs de definitivare, să fie lansată, dacă va fi posibil, în 2017, la Balul almăjenilor, sau, cel mai târziu, la Festivalul Văii Almăjului din anul 2017, cu speranța însă că apariția (tipărirea)

va fi susținută financiar de Societatea Culturală „Țara Almăjului” și, sperăm, și de primăriile din Almăj.

Autorii lucrării sunt: Daniel Alic, Florina-Maria Băcilă, Iosif Băcilă, Caius Goșa, Vasile Goșa, Ana Ianăș, Florina Nica, Dan Obersterescu, Pavel Panduru, Gheorghe Popovici, Gheorghe Rancu-Bodrog, Ovidiu Rancu, Maria Vâlcă și Păun Ion Otiman.

Acad. **PĂUN ION OTIMAN**
– coordonator –

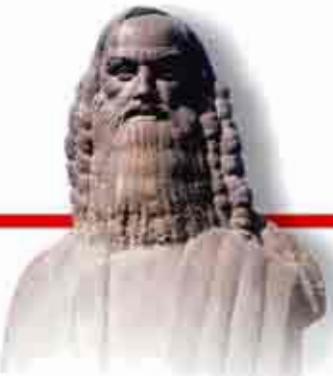

CUPRINS

Alexandru Nemoianu, Postul uitat	1
Păun Ion Otiman, Lăsați Nergăniul să curgă natural!	1
Dan Oberșterescu, Monografii din Valea Almăjului	2
Ion Marin Almăjan, Generali almăjeni în vremea Imperiului Austro-Ungar	5
Florina-Maria Băcilă, Preocupări lingvistice legate de Valea Almăjului ale cercetătorilor români și străini	7
Adina Chirilă, Note pe marginea întrebuiñării substantivelor <i>singulare tantum</i> în opera lui Antim Ivireanul	9
Păun Ion Otiman, Crișu Dascălu – 75	12
Constantin Teodorescu, O carte despre Traian Dorz	14
Florina-Maria Băcilă, O nouă carte despre Valea Almăjului	15
Alexandru Nemoianu, Valea Almăjului – oameni și fapte	17
* * *, Pagină foto: Întâlnire cu „Almăjană”	18
Iosif Badescu, Balul almăjenilor – 2016	19
Iosif Badescu, Rândăș la Moara Mică	19
Nicolae Andrei, Tradiții uitate și neuitate în Almăjul legendar (II)	21
Nicolae Andrei, Monumentul țăranului almăjan	23
Nicolae Andrei, Poezii (selecții)	24
Pavel Panduru, Profesorul-poet Nicolae Andrei	26
Rebeca Murgu, Festivalul Tradițiilor Almăjene	27
* * *, Pagină foto: „Festivalul Tradițiilor – Almăjul renaște!”, Bozovici, 9 aprilie 2016	28
Iustina Iasmina Turnea, „Festivalul Tradițiilor – Almăjul renaște!”	29
* * *, Liceul Teoretic „Eftimie Murgu” Bozovici – Elevii premiați la Olimpiadele și Concursurile școlare judeñene și naþionale, anul școlar 2015-2016	29
Alexandra Țunea, „Universul cunoașterii prin lectură” – o experienþă inedită	30
Iacob Voia, Anul 2016 – trei aniversări milenare: Tales, Aristotel și Decebal	31
Red. „A”, „Cultură și civilizaþie în Almăjul legendar” (cronică)	33
Ion Rășinaru, Veniþi, prieteni	34
Nicolae Irimia, La aniversarea lui Nicolae Danciu Petniceanu	35
Gheorghe Jurma, Făcătorul de „icoane”	36
* * *, Pagină foto: „Cultură și civilizaþie în Almăjul legendar”, Bozovici, 22 aprilie 2016	37
Alimpie Ignea, Festivalul cultural-artistic al Văii Almăjului, ediþia a XXI-a	38
Dumitru Popovici, Anton Golopenþia – sociologul almăjan	39
Ion Marin Almăjan, Grigore Popiþi	42
* * *, Pagină foto: Festivalul Văii Almăjului, Bozovici, iunie 2016.	44
Alimpie Ignea, Iancu Conciatu, un fiu al Bozoviciului	45
Iosif Băcilă, David Blidariu (1905-1980) – dascălul și mentorul meu. In memoriam	48
Felicia Mioc Novacovici, Fapte de almăjeni	53
Ioan-Nicolae Cenda, Câteva vorbe... Constantin Teodorescu – Devenirea metaforei în poezia lui Iosif Băcilă	54
Alexandru Tomescu, Constantin Teodorescu – despre poezia lui Iosif Băcilă	55
Constantin Teodorescu, Vietoare sau dacă n-ai uitat graiul de acasă	57
Elena Borchescu, Poezii în grai bănăþean	59
Ioan-Nicolae Cenda, Nicolae Irimia – „un om printre oameni” și cărþi	60
Ioan-Nicolae Cenda, Pe urmele Călătoriilor din amintiri	60
Păun Ion Otiman, Argumente pentru o încercare de studiu monografic:	
Almăjul de ieri, de azi și de mâine	62

Acest număr al revistei s-a tipărit cu sprijinul Societăþii Culturale „Tara Almăjului” – Timiþoara
(Președinte: prof. univ. dr. ec. **DUMITRU POPOVICI**)

Susþine apariþia revistei și Asociaþia „Almăj pro Lyceum” – Bozovici
(Președinte: prof. **FLOAREA-ANA ȚUNEÀ**)

MONUMENT LUI EFTIMIE MURGU (fragmente)

Tradiția ne cheamă!

Și din negura vremurilor, nu prea îndepărtate, în aceste zile de bucurie și restrîște, ne apare înămâstră, sănăcă și vîjelioasă, figura plină de îmbărbătare a colui mai mare bănățean: **EFTIMIE MURGU**.

Prevestitor și înainte mergător în luptele noastre de mai târziu pentru integritatea Banatului, figura lui se eternizează astăzi în bronz, ca o mărturie vie a zbuciumului înaintașilor noștri bănățeni pentru cauza națională integrală.

Aci, în Almăjul Banatului, în cuibul șoimilor, cetatea munților, unde tradiția românească s-a păstrat mai curată și nepăngărită, unde s-a zâmbisit însoțit sufletul eroului bănățean, un mânunchi de bărbați, desemnați de popor, ne-am constituit într'un comitet pentru a ridică prin dăini publice monumentul lui Eftimie Murgu.

Un monument lui Murgu însemnează pentru noi, bănățenii, un altar, un izvor nesecat de îmbărbătare în luptele de mâine, un început de cult pentru tradiția noastră bănățeană, atât de sistematică și abandonată.

Noi vedem în Murgu pe eruditul profesor, care întemeia catedră de filosofie și științe naturale în Academia Mihăileană din Iași la 1834. În Murgu, care a fost profesorul lui Nicolae Bălcescu, vedem noi pe apostolul bănățean, care a ajutat la îndrumarea unei întregi generații înainte de 1848 spre ideea națională atât în Banat, ca și în Moldova și Muntenia deopotrivă [...].

Fie ca monumentul lui Eftimie Murgu, dezvelit la Bozovici, să fie un hîrtug, piatra de temelie a Pantheonului bănățean, locul de închinăciune și de pelerinaj al bănățenilor.

Noi nu ne-am făcut decât datoră.

I. CONCIATU

Președintele Comitetului pentru monumentul E. Murgu

Cuvântul Banatului. Anul V, nr. 1, Bozovici, 28 aprilie 1929, p. 1-2

5 948398 002884

ISSN 1454-6639